

SER

SER

SER

EVROPSKA KOMISIJA

Brisel, 9. novembar 2010.
SEC(2010)1329

RADNI DOKUMENT OSOBLJA KOMISIJE

IZVEŠTAJ O NAPRETKU KOSOVA* ZA 2010.

koji prati

**DOPIS KOMISIJE
EVROPSKOM PARLEMENTU I SAVETU**

Strategija proširenja i glavni izazovi 2010-2011

{COM(2010)660}

* Prema RSBUN 1244/1999

SADRŽAJ

1.	Uvod.....	4
1.1.	Predgovor.....	4
1.2.	Kontekst.....	4
1.3.	Odnosi između EU i Kosova.....	5
2.	Politički kriterijumi.....	6
2.1.	Demokratija i vladavina prava.....	6
2.2.	Ljudska prava i zaštita manjina.....	13
2.3.	Regionalna pitanja i međunarodne obaveze.....	17
3.	Ekonomski kriterijumi.....	17
3.1.	Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije.....	17
3.2.	Kapaciteti za suočavanje sa pritiscima konkurencije i tržišnim silama unutar Unije.....	17
4.	Evropski standardi.....	17
4.1.	Unutrašnje tržište.....	17
4.1.1.	Slobodno kretanje roba.....	17
4.1.2.	Kretanje lica, usluge i pravo na osnivanje.....	17
4.1.3.	Slobodno kretanje kapitala.....	17
4.1.4.	Carina i porezi.....	17
4.1.5.	Konkurencija.....	17
4.1.6.	Javne nabavke.....	17
4.1.7.	Zakon o intelektualnoj svojini.....	17
4.1.8.	Zapošljavanje i socijalna politika, politika javnog zdravlja.....	17
4.1.9.	Obrazovanje i istraživanje.....	17
4.1.10.	Pitanja STO.....	17
4.2.	Sektorske politike.....	17
4.2.1.	Industrija i MSP.....	17
4.2.2.	Poljoprivreda i ribarstvo.....	17
4.2.3.	Životna sredina.....	17
4.2.4.	Politika transporta.....	17
4.2.5.	Energija.....	17

4.2.6.	Informaciono društvo i mediji.....	17
4.2.7.	Finansijska kontrola	17
4.2.8.	Statistika.....	17
4.3.	Pravosuđe, sloboda i bezbednost.....	17
4.3.1.	Vize, upravljanje granicom, azil i migracije	17
4.3.2.	Pranje novca	17
4.3.3.	Droga.....	17
4.3.4.	Policija.....	17
4.3.5.	Borba protiv organizovanog kriminala i terorizma	17
4.3.6.	Zaštita ličnih podataka	17

RADNI DOKUMENT OSOBLJA KOMISIJE

Izveštaj o napretku za 2010. godinu

1. UVOD

1.1. Predgovor

Od marta 2002. godine, Komisija redovno izveštava Savet i Parlament o napretku koji su učinile zemlje regiona Zapadnog Balkana.

Ovaj izveštaj u velikoj meri sledi istu strukturu kao i prethodnih godina. Izveštaj:

- ukratko opisuje odnose između Kosova¹ i Unije;
- analizira političku situaciju na Kosovu u pogledu demokratije, vladavine prava, ljudskih prava, zaštite manjina i regionalnih pitanja;
- analizira ekonomsku situaciju na Kosovu;
- razmatra kapacitete Kosova za sprovođenje evropskih standarda, odnosno postepeno usklađivanje njegovih zakona i politika sa komunitarnim pravom (*acquis*), u skladu sa prioritetima evropskog partnerstva.

Ovaj izveštaj pokriva period od sredine septembra 2009. pa do početka oktobra 2010. godine. Napredak je meren na osnovu donetih odluka, usvojenih zakona i sprovedenih mera. Po pravilu, zakoni ili mere koji su u pripremi ili čekaju na usvajanje u parlamentu nisu uzeti u obzir. Ovakav pristup obezbeđuje jednak tretman u svim izveštajima i omogućava objektivnu procenu.

Izveštaj je zasnovan na informacijama koje je prikupila i analizirala Komisija. Korišćeni su i mnogi drugi izvori, uključujući doprinose od kosovskih vlasti, zemalja članica EU, specijalnog predstavnika EU na Kosovu, misije EU za vladavinu prava (EULEX), izveštaje Evropskog parlamenta² i informacije iz različitih međunarodnih i nevladinih organizacija.

Komisija izrađuje detaljne zaključke u vezi sa Kosovom u svom posebnom dopisu o proširenju, koji je zasnovan na tehničkoj analizi koju sadrži ovaj izveštaj.

1.2. Kontekst

U julu ove godine, Međunarodni sud pravde (MSP) je doneo savetodavno mišljenje kojim se zaključuje da proglašenje nezavisnosti Kosova nije predstavljalo generalnu povredu međunarodnog prava ili rezolucije Saveta bezbednosti 1244 (1999). Generalna skupština UN je 9. septembra usvojila zajedničku rezoluciju koju je podnela Srbija u saradnji sa zemljama članicama EU povodom mišljenja MSP. Rezolucija ima za cilj otvaranje puta za proces

¹ Prema RSBUN 1244/1999

² Izvestilac EP za Kosovo g-đa Ulrike Lunacek.

dijaloga između Prištine i Beograda u cilju promocije saradnje, ostvarivanja napretka na putu ka Evropskoj uniji i poboljšanja života ljudi.

Do danas je Kosovo priznala 71 zemlja članica UN, uključujući 22 zemlje članice EU.

U toku perioda izveštavanja, generalni sekretar UN objavio je četiri izveštaja o Kosovu- u septembru 2009. godine, u januaru, aprilu i junu 2010. godine. Generalni sekretar je primetio da su promenjene okolnosti na terenu dovele do postepenog prilagođavanja funkcija i prioriteta misije UN na Kosovu. Strateški cilj misije je promocija bezbednosti, stabilnosti i poštovanja ljudskih prava.

KFOR, vojna misija NATO, nastavlja da osigurava bezbednost na celom Kosovu. U toku perioda izveštavanja, njegovo prisustvo je postepeno smanjivano. U tom kontekstu Policija Kosova je preuzela odgovornost za zaštitu nekih kulturnih i verskih objekata.

Situacija na severu Kosova je i dalje napeta, ali stabilna. Kosovske vlasti su otvorile kancelariju koja pruža usluge građanima. Ustoličavanje patrijarha Srpske Pravoslavne Crkve bilo je po tradiciji organizovano u Patrijaršiji na Kosovu. Ceremonija ustoličenja je protekla u miroljubivoj atmosferi pod nadzorom Policije Kosova. Nepostojanje dijaloga između Beograda i Prištine je sprečilo napredak na poboljšanju života lokalnih zajednica.

U julu je Kosovo potpisalo stendbaj sporazum sa MMF-om.

U septembru je Ustavni sud odlučio da je neustavno istovremeno obavljanje funkcije predsednika Kosova i predsedavajućeg/predsednika političke stranke. Posle ove odluke predsednik Kosova je podneo ostavku. LDK se posle toga povukla iz vladine koalicije. Izbori su zakazani za 12. decembar.

1.3. Odnosi između EU i Kosova

Kosovo je deo Procesu stabilizacije i pridruživanja. Dijalog o procesu stabilizacije i pridruživanja (DPSP) je pokrenut u januaru. Prvi ciklus sastanaka je završen u julu. Sektor koji su tom prilikom pokriveni su „pravosuđe, sloboda, bezbednost“; „inoviranje, informaciono društvo, socijalna politika“; „unutrašnje tržište, konkurencija, zaštita potrošača/zdravlja“; „ekonomska i fiskalna pitanja“; „transport, energija, životna sredina, regionalni razvoj“ i „poljoprivreda, ribarstvo, šumarstvo, bezbednost hrane“. U julu je Kosovo bilo domaćin plenarnog sastanka DPSP i prvog sastanka DPSP o civilnom društvu, gde je u ulozi kopredsedavajućeg bio Evropski odbor za ekonomska i socijalna pitanja. U cilju promovisanja ekonomskog dijaloga, mehanizam praćenja fiskalnih aktivnosti sa Evropskom komisijom nastavljen je sastancima koji se održavaju svake druge godine.

U novembru 2009. godine u kontekstu opštinskih izbora, delegacija koju su činili članovi Evropskog parlamenta posetila je Kosovo. U julu je Evropski parlament doneo rezoluciju o Kosovu. Rezolucija ohrabruje zemlje članice EU da pojačaju svoj zajednički pristup prema Kosovu. Evropski parlament je naglasio da su izgledi za pristupanje EU snažan podsticaj za potrebne reforme na Kosovu i pozvao na praktične korake da se ti izgledi učine opipljivijim, i za vladu i za građane.

Misija EU za vladavinu prava (EULEX) nastavlja da funkcioniše na Kosovu i da sprovodi svoj mandat. Situacija na severu Kosova je imala uticaj na aktivnosti EULEX-a, kao što su kontinuirano prisustvo carinskih službenika na prelazima 1 i 31 i obezbeđivanje osoblja za sud u Mitrovici. EULEX je takođe obavio brojna hapšenja na severu. Bilo je i više pretnji i

napada na osoblje EULEX-a. Potrebno je normalizovati situaciju. EU je potvrdila svoju predanost Kosovu putem otvaranja Doma EU u severnoj Mitrovici. Italijanski ambasador na Kosovu je imenovan za moderatora za sever Kosova. Šef kancelarije za vezu Grčke u Prištini imenovan je za moderatora za zaštitu verske i kulturne baštine na Kosovu. Oni su dali važan doprinos u oblastima svojih aktivnosti. Ovo je povećalo vidljivost i uticaj EU. Vlasti moraju da obezbede punu i безусловnu saradnju sa EULEX-om i da mu pruže podršku.

U februaru je Savet EU produžio mandat specijalnom predstavniku EU na Kosovu za šest meseci. Njemu je mandat produžen u avgustu za narednih šest meseci. Specijalni predstavnik EU je takođe međunarodni civilni predstavnik za Kosovo.

U aprilu je Kosovo bilo domaćin drugog visokog foruma za koordinaciju donatora. Vlada je obavestila donatore o postignutom napretku kada se radi o koordinaciji donatora. Ovaj forum je sada uspostavljen kao mehanizam za reviziju i procenu napretka u oblasti društveno-ekonomskog razvoja i efikasnosti pomoći koja se pruža Kosovu.

Kosovo i dalje dobija pomoć iz Instrumenta za predpristupnu pomoć (IPA), makrofinansijsku pomoć, pomoć iz Instrumenta za stabilnost (IfS) i iz drugih izvora finansiranja. Kosovo učestvuje u multikorisničkim proramima IPA uključujući IPA paket za reagovanje u kriznim situacijama koji je razvijen 2008. godine. Paket je potpuno operativan u 2010. godini. U periodu od 2008-2011, Kosovo je dobilo pomoć od EU u ukupnom iznosu od 508 miliona evra. U septembru je Komisija prenela prvu tranšu makrofinansijske pomoći Kosovu.

Višegodišnji indikativni planski dokument za period 2011-2013 je u pripremi. On će identifikovati glavne oblasti i prioritete za IPA pomoć.

U toku 2010. godine ukupan iznos od 67.3 miliona evra koji je odobren godišnjim programom IPA za 2010. godinu raspoređen je u tesnoj saradnji sa Ministarstvom za evropske integracije i vladinim institucijama. Programi EK nastavljaju da podržavaju vladavinu prava, reformu javne uprave, zajednice, kulturu, omladinu i šira društveno-ekonomska pitanja, uključujući trgovinu, regionalni razvoj, obrazovanje, zapošljavanje i poljoprivredu.

Da bi se poboljšalo učestvovanje civilnog društva u dijalog i formulaciju politike, iz IPA za 2008. godinu izdvojeno je 1.7 miliona evra. Oblasti kao što su životna sredina i jednake mogućnosti (mere protiv diskriminacije i društvena inkluzija ugroženih grupa) dobijaju posebnu pažnju. Iz programa IPA za 2009. godinu rezervisano je 3 miliona evra za civilno društvo, uključujući zaštitu prava manjina i osposobljavanje hendikepiranih grupa. Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava takođe podržava ove oblasti.

2. POLITIČKI KRITERIJUMI

U ovom delu ispituje se napredak koji je ostvarilo Kosovo na planu ispunjavanja Kopenhagenskih političkih kriterijuma, koji zahtevaju stabilnost institucija koje garantuju demokratiju, vladavinu prava, ljudska prava i poštovanje i zaštitu manjina. On takođe prati regionalnu saradnju, dobrosusedske odnose sa zemljama koje su obuhvaćene proširenjem EU i sa zemljama članicama i poštovanje međunarodnih obaveza, kao što je saradnja sa Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju (MKTBJ).

2.1. Demokratija i vladavina prava

Parlament

Skupština je usvojila revidirani poslovnik, koji usklađuje rad Skupštine sa Ustavom. Budžet za 2010. godinu je omogućio skupštinskoj administraciji da zaposli dodatne tematske eksperte koji pomažu u radu odbora. Sekretarijat Skupštine je proširio obim usluga koje se pružaju odborima kroz jačanje svojih istraživačkih kapaciteta. Interakcija između Skupštine i civilnog društva i civilnog društva je poboljšana. Organizovane su javne rasprave u više zakonodavnih oblasti.

U februaru je Skupština usvojila Akcioni plan za 2010. godinu o evropskim integracijama. Prvi izveštaj o njegovom sprovođenju je usvojen u septembru. U junu je Skupština usvojila zakone o pravima i odgovornostima skupštinskih poslanika, o parlamentarnim istragama i o Službenom glasniku.

Poboljšana je saradnja između Odbora za evropske integracije i drugih skupštinskih odbora, kao i sa novim Ministarstvom za evropske integracije. Odbor ipak treba suštinski da poveća svoje finansijske i administrativne kapacitete.

Parlamentarni nadzor nad izvršnim ogranakom se vrši putem redovnih parlamentarnih pitanja i plenarnih sednica kojima prisustvuju članovi vlade. Ovaj mehanizam mora da se učini efikasnijim, uključujući dostavljanje pisanih izveštaja kada se to zahteva.

Ostaju i dalje zabrinutosti kada se radi o upravljanju ljudskim resursima od strane sekretarijata Skupštine. Potrebno je uspostaviti transparentan proces zapošljavanja zasnovan na kvalifikacijama. Odbori nisu potrošili svoje odobrene budžete za 2009. godinu i za prvi kvartal 2010. godine. Visok odliv kvalifikovanog osoblja je ometao aktivnosti na planu izgradnje kapaciteta. Treba poboljšati sposobnosti Skupštine da efikasno ispituje zakone u pogledu njihove usklađenosti sa normama EU. Kosovska zakonodavna strategija za 2009. i 2010. godinu je samo delimično sprovedena.

U novembru 2009. godine na Kosovu su organizovani lokalni izbori. To su bili prvi izbori kojima je rukovodila Centralna izborna komisija Kosova, uz podršku OEBS-a. Izbori su sprovedeni na regularan način i uz učestvovanje svih zajednica koje žive na Kosovu. Kancelarija za registraciju političkih partija je sada potpuno funkcionalna.

Odziv birača je bio veoma slab na severu Kosova. U maju je Srbija organizovala paralelne izbore u severnoj Mitrovici.

Lokalni izbori su otkrili neke sistemske nedostatke u kosovskom izbornom sistemu, kao što su proces pritužbi i žalbi i odredbe o praćenju izbora. Izborni sistem nije u skladu sa međunarodnim standardima. Kapaciteti sekretarijata Centralne izborne komisije su i dalje ograničeni.

U novembru je raspuštena Skupština posle izglasavanja nepoverenja vladi. Opšti izbori su zakazani za 12. decembar.

Sve u svemu, Skupština je napravila određeni napredak na planu izgradnje institucija i uključivanja pitanja evropskih integracija u svoj rad. Zakonski okvir je dodatno ojačan. Osnovan je odbor za javne račune. Ipak, kapaciteti Skupštine su i dalje slabi. U tom pogledu efikasno upravljanje ljudskim resursima je od suštinske važnosti. Proces nadzora nad izvršnim ogranakom mora da bude poboljšan. Nedostaci izbornog sistema moraju da budu uzeti u obzir, a uloga Skupštine u razmatranju zakona u cilju obezbeđivanja kvaliteta mora da bude ojačana.

Vlada

Glavne strukture vlade su kompletne. U aprilu su zamenjena šest ministara u toku prve značajne rekonstrukcije vlade od poslednjih opštih izbora.

Osnovano je novo Ministarstvo za evropske integracije i imenovan je ministar. Ministarstvo je inkorporisalo bivšu Agenciju za koordinaciju razvoja i evropske integracije. Ministarstvo je uspešno koordinisalo prvi ciklus DPSP, u tesnoj saradnji sa drugim vladinim odeljenjima. Ministarstvo treba da konsoliduje ovu centralnu ulogu u cilju obezbeđivanja efikasnog nastavljanja zaključaka DPSP i realne prioritizacije kada se radi o donošenju zakona na Kosovu.

Bilo je određenog napretka u reformi lokalne uprave. Kosovo je postiglo značajan napredak na planu decentralizacije. U aprilu je vlada produžila akcioni plan za decentralizaciju za još dve godine.

Ministarstvo za lokalnu upravu je sprovelo procenu kapaciteta opština, pokrivajući ceo spektar javnih službi. Zaključcima do kojih se došlo na osnovu te procene treba posvetiti pažnju i uspostaviti postupak za njihovo redovno ažuriranje.

U januaru su vlasti odobrile sveobuhvatni pristup za sever Kosova sa ciljem završetka decentralizacije i reforme lokalne uprave i poboljšanja socijalno-ekonomskih uslova. Imenovan je koordinator za nadziranje njegovog sprovođenja. Ministarstvo za lokalnu upravu je imenovalo opštinski pripremni tim za severnu Mitrovicu.

Ipak, kapaciteti Ministarstva za nadzor nad lokalnim upravama treba da bude ojačan, u skladu sa principima Evropske povelje o lokalnoj samoupravi. Suprotstavljena tumačenja propisa o samoupravi često blokiraju saradnju između centralnih i lokalnih vlasti. Ovo treba da bude rešeno upućivanjem ovog pitanja nadležnim sudovima.

Posle povlačenja LDK iz vladajuće koalicije, Skupština je izglasala nepoverenje vladi.

Sve u svemu, vlada je ojačala svoje kapacitete za sprovođenje aktivnosti na planu evropskih integracija. Došlo je do napretka na planu reforme lokalne uprave. Ipak, i dalje ostaju važni izazovi kada se radi o sprovođenju zakona i poboljšanju kvaliteta opštinskih usluga.

Javna uprava

Bilo je napretka na planu reforme javne administracije. U maju su na Kosovu usvojena dva ključna zakona u ovoj oblasti: zakon o javnim službama i zakon o platama javnih službenika. Zakon o nezavisnom nadzornom odboru je usvojen u julu. U septembru su usvojeni zakon o upravnom sporu i zakon o državnoj upravi. Ministarstvo za javnu upravu je u oktobru 2009. godine osnovalo Odeljenje za reformu javne uprave i evropske integracije. Međuministarski odbor za reformu javne uprave sastaje se u redovnim intervalima. On daje političke smernice sa visokog nivoa za ovu oblast. Dva ministarstva su usvojila strateške razvojne planove.

Kosovski institut za javnu administraciju je sproveo procenu potreba za obukom i na osnovu te procene napravio novi plan obuke. U septembru je usvojen strateški razvojni plan za institut.

Ipak, pravni okvir tek treba u potpunosti da bude sproveden. Da bi se omogućilo pravovremeno sprovođenje propisa o javnim službama, moraju prioritarno da budu

sprovedena već usvojena potrebna implementaciona pravila. Zakon iz 2006. godine o upravnom postupku se još uvek slabo koristi i primenjuje. Obezbeđivanje dovoljne zastupljenosti manjinskih zajednica u javnim službama je i dalje razlog za brigu.

Realizovano je manje od jedne trećine strategije za reformu javne uprave. U septembru je vlada usvojila revidiranu strategiju koja odražava dosadašnja postignuća i izazove.

U julu je na Kosovu usvojen novi zakon o ombudsmanu. Ipak, još uvek se kasni sa imenovanjem zamenika. Treba posvetiti pažnju postojećim slabostima institucije ombudsmana. Vlasti treba da obezbede brzo reagovanje na sve zahteve i preporuke koje dolaze od ombudsmana.

Odluke međuministarskog odbora moraju da budu formalizovane i široko primenjivane. Reforme moraju da budu finansirane na odgovarajući način, u stalnim konsultacijama sa Ministarstvom ekonomije i finansija. Strateški razvojni planovi moraju na odgovarajući način da budu realizovani u celoj kosovskoj administraciji. Kapaciteti Odeljenja za reformu javne administracije i Odeljenja za administraciju javnih službi moraju da budu ojačani.

Sve u svemu, reforma javne uprave na Kosovu je i dalje veliki izazov. Uspostavljanju profesionalne, odgovorne, pristupačne, reprezentativne javne uprave i obezbeđivanje pružanja javnih usluga svima na Kosovu mora da bude posvećena pažnja kao pitanju visokog političkog prioriteta. Kapaciteti kosovske javne uprave su i dalje slabi.

Civilni nadzor nad bezbednosnim snagama

U toku perioda izveštavanja, Kosovo je usvojilo Nacionalnu bezbednosnu strategiju i zakon o klasifikaciji informacija i bezbednosnim odobrenjima. Osnovana su dva organa za bezbednosni nadzor – Odbor za Kosovsku obaveštajnu agenciju i Odbor za Kosovske bezbednosne snage. Ipak, demokratski nadzor nad bezbednosnim sektorom se još uvek razvija i mora da bude ojačan.

Pravosudni sistem

U pravosudnom sektoru došlo je do određenog napretka. Usvajanjem zakona o sudovima, o Sudskom savetu Kosova, o Tužilačkom savetu i tužilaštvu Kosova, Kosovo je pokrenulo veliku reformu pravosuđa. Pored toga, zakon o sudovima je uveo novi platni sistem koji će značajno poboljšati situaciju u kojoj se nalaze sudije. Ipak, moraju da budu urađeni planovi i izdvojena sredstva da bi se izvršile pripreme za sprovođenje ovih velikih reformi. Ministarstvo pravde je pokazalo ograničene kapacitete za pripremu, sprovođenje i procenu politike o pravosuđu. Sprovođenje zakona o posredovanju takođe zahteva dalje napore. Još uvek nisu doneti zakon o uzajamnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima, ekstradiciji i prebacivanju osuđenih lica i zakon o otmici dece.

Ministarstvo pravde je preuzelo dalje odgovornosti za međunarodnu pravnu saradnju – baveći se zahtevima koje šalje i dobija iz svih zemalja. Kapaciteti i bezbednost nadležne službe moraju da budu poboljšani. UNMIK je i dalje formalna tačka kontakta sa Interpolom i MKTBJ. Kosovo je potpisalo bilateralni sporazum sa Belgijom o prebacivanju osuđenih lica i druge ad hoc sporazume. Takođe je nastavljena saradnja sa nekim zemljama po osnovu

reciprociteta. Ne postoji pravna saradnja između Kosova i Srbije. Ovo je posebno imalo negativan uticaj na građanske, krivične i imovinske predmete. EULEX može da pomogne u ovoj saradnji.

Imenovan je odbor za pravosudni ispit i organizovani su prvi ispiti. Prvi potencijalni sudije i tužiocu su diplomirali u Sudskom institutu Kosova u decembru 2009. godine.

Proces ocenjivanja sudija i tužilaca je uspešno završen. U sve tri faze, uključujući Vrhovni sud, okružne sudove, opštinske sudove, prateća tužilaštva, trgovinske sudove i Posebnu komoru, predsednik je imenovao preko 340 kandidata. U oktobru 2010. godine Nezavisna sudska i tužilačka komisija je organizovala ispit iz etike u cilju identifikacije dodatnih pogodnih kandidata za preostale pozicije. Sudski savet moraće da radi na osnovu smernica i postupaka koje je donela ova komisija kada preuzme punu odgovornost za regrutovanje, ocenjivanje i izbor kandidata.

Političko uplitanje u proces ponovnog imenovanja i oko predloga koje je dao Sudski savet Kosova je ozbiljan razlog za brigu. Broj kandidata za ponovno imenovanje iz redova manjinskih zajednica bio je manji od potrebnog za popunu svih pozicija. Prijavljeni su slučajevi zastrašivanja pripadnika srpske zajednice. Srbija nije bila konstruktivna na planu stvaranja odgovarajuće političke klime u ovom procesu. Kao rezultat toga nije obezbeđena međuetnička ravnoteža u pravosuđu.

Osam članova Sudskog saveta Kosova je imenovao njihov predsednik, koji je počeo da se bavi kritičnim strateškim i logističkim pitanjima. Savet je počeo da presuđuje u disciplinskim predmetima, ali su njegovi kapaciteti u ovoj oblasti ograničeni. Odobren je priručnik za upravljanje sudovima. Saradnja sa EULEX-om biće od suštinske važnosti za obezbeđivanje njegove primene. Takođe su odobrene veće plate u pravosuđu.

Ipak, postupci u pogledu imenovanja, ostavki i transfera su i dalje veliki izazov u tranzicionom okruženju kao posledice procesa ponovnog imenovanja. Savet nije bio u stanju da obezbedi nezavisnost i nepristrasnost pravosudnog sistema. On treba da bude aktivniji u iskazivanju zabrinutosti i treba odlučno da postupa u disciplinskim predmetima. On takođe mora da razvije svoje kapacitete da bi mogao da se bavi mnogim strateškim pitanjima kao što su reforma pravosuđa, budžet, zapošljavanje osoblja i obuka. Sve preporuke Sudske revizorske službe tek treba da budu sprovedene. Treba da se pokrene postupak za izbor novog direktora sekretarijata Saveta.

Ustavni sud je počeo sa radom pri čemu je razmatrao više žalbi i doneo prve presude koje podržavaju ključne principe ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ipak, sud mora dalje da bude ojačan. Njegov sekretarijat još uvek nije potpuno popunjen osobljem.

U septembru je ovaj Sud odlučio da je neustavno istovremeno obavljanje funkcije predsednika Kosova i predsedavajućeg/predsednika političke stranke. Kao posledica toga, predsednik Kosova je podneo ostavku.

Sveukupan učinak kosovskog pravosudnog sistema je i dalje slab. Još uvek postoji veliki broj nerešenih sudskih predmeta, a ukupna efikasnost je veoma niska. Pored izazova kao što su korupcija i nepotizam, kontinuirano političko uplitanje na različitim nivoima i u različitim oblicima u brojnim slučajevima, uključujući i uplitanje u rad Sudskog saveta Kosova, je ozbiljan razlog za brigu. U nekoliko slučajeva, sudije i tužiocu su odbili da rade na osetljivim predmetima. Bilo je izveštaja o pretnjama koje su im upućene i o zastrašivanju. Neke opštine su kontinuirano odbijale da postupe u skladu sa sudskim odlukama. Nizak nivo sprovođenja

sudskih odluka je velika smetnja stvaranju poverenja u pravosuđe. Specijalna komora Vrhovnog suda tek treba da postane potpuno funkcionalna, a sve lokalne sudije treba da budu imenovane. Sadašnja situacija podriva međuetničke odnose i uživanje imovinskih prava. Uvođenje Informacionog sistema za upravljanje predmetima je bilo ometano nepostojanjem mrežnih priključaka u više okruga, opština i sudova za prekršaje. Neke sudije još uvek ne žele da koriste taj sistem. Potrebna je još intenzivnija obuka na nivou sudova u regionima.

U sudu u Mitrovici još uvek rade samo sudije i tužioci EULEX-a i on radi sa ograničenim kapacitetima. Vladavina prava na severu Kosova nije garantovana u potpunosti. Radna grupa EULEX-a za sever je fokusirana na krivična dela koja utiču na svakodnevni život ljudi na Kosovu i obavila je prva hapšenja. Predmeti u vezi sa dešavanjima iz marta 2004. godine još nisu okončani. Kosovske institucije takođe ne pridaju dovoljnu važnost podršci istragama i njihovim sudskim nastavcima kada se radi o ratnim zločinima.

Primećeno je poboljšanje u saradnji između policije i tužilaštva. Ipak, ukupna koordinacija između organa za sprovođenje zakona i pravosuđa, kao i unutar samog pravosuđa treba dodatno da bude poboljšana u cilju uspešnijeg hvatanja u koštac sa kriminalom. Loše rukovođenje i nepostojanje pomoćnog osoblja je dodatno pogoršalo rad tužilaštva. Nadzor nad radom regionalnih tužilaštava od strane Kancelarije državnog tužioca nije bio adekvatan. Između Kancelarije državnog tužioca i Ministarstva pravde takođe je postojala ograničena saradnja.

Posle proglašenja zakona o pomilovanju, predsednik Kosova je pomilovao šezdeset dva zatvorenika. Tim pomilovanjima su obuhvaćena i neka lica koja su služila kazne za teška krivična dela i većinu zatvorenika kojima je odbijen zahtev za puštanje na uslovnu slobodu. Proces procene slučajeva koji su pripremljeni za pomilovanje treba da bude poboljšan.

Sve u svemu, Kosovo je ostvarilo napredak u ovom sektoru. Usvajanjem zakona o sudovima pokrenut je veliki proces reforme pravosuđa, pri čemu bi ovaj zakon trebalo da poboljša i položaj sudija. Proces ocenjivanja je takođe u velikoj meri okončan. Ipak, Kosovo se još uvek nalazi u ranoj fazi posvećivanja pažnje prioritetima u oblasti pravosuđa. Političko i druga uplitanja u rad pravosuđa su ozbiljan razlog za brigu. Veliki broj nerešenih sudskih predmeta i nepostojanje efikasnosti pravosudnog sistema i dalje ometaju vladavinu prava na Kosovu. Ovo treba da bude otklonjeno povećanjem efikasnosti sistema, a ne povećanjem broja zaposlenih. Takođe je hitno potrebno dalje poboljšanje u saradnji između svih relevantnih agencija da bi se uhvatilo u koštac sa postojećim izazovima.

Politika borbe protiv korupcije

Kosovo je učinilo određeni napredak na planu borbe protiv korupcije. Pravni okvir za borbu protiv korupcije je poboljšan. Zakon o finansiranju političkih partija je usvojen ali nije potpuno u skladu sa evropskim standardima. Jedna od ključnih slabosti zakona je to što ne zabranjuje niti striktno reguliše donacije od pravnih lica koje obezbeđuju robe i usluge za javnu upravu. Usvojena su i sledeća tri zakona: zakon o izmenama i dopunama zakona o sprečavanju sukoba interesa pri obavljanju javnih funkcija, zakon o Agenciji za borbu protiv korupcije i zakon o prijavljivanju porekla imovine i poklona viših javnih službenika. Kao rezultat usvajanja ovog zakona, izjave o imovini se objavljuju na internetu. Ipak, nema izjava o imovini nekih visokih zvaničnika. To je ozbiljan razlog za brigu. Raspoložive informacije otkrile su nesklad između prihoda i imovine visokih kosovskih zvaničnika. To ukazuje da na visokim nivoima na Kosovu opstaje raširena korupcija. Ovu činjenicu nije pratila javna debata

ili istrage od strane relevantnih organa, što pokazuje očigledno nepostojanje političke volje za borbu protiv korupcije.

Skupština je usvojila strategiju i akcioni plan za borbu protiv korupcije 2009-2011. Uslovi za rad Agencije za borbu protiv korupcije su poboljšani. Agencija je revidirala akcioni plan. Takođe je počela da prati sprovođenje akcionog plana i dobijala je izveštaje od oko 40 uključenih agencija. Ipak, oni pokazuju ograničeno vlasništvo nad planom i predanost da ga realizuju. Dok su s jedne strane poboljšani odnosi između Agencije za borbu protiv korupcije i tužilaštva, ipak još uvek postoji potreba za njihovim intenziviranjem. Došlo je do porasta broja slučajeva koji se odnose na zloupotrebu javnih sredstava koji su prijavljeni Agenciji za borbu protiv korupcije. Javna svest je povećana. U toku perioda izveštavanja glavni izvršni službenici u pet nezavisnih agencija su otpušteni ili smenjeni zbog slabog rada i navodne korupcije. Zabrinutosti postoje i u pogledu dovoljnosti obrazloženja koja podržavaju takve postupke.

Policija Kosova je osnovala Direktorat za borbu protiv privrednog kriminala i korupcije, koji ipak treba da funkcioniše na profesionalan način bez političkog uplitanja. Kosovska carinska služba, popravna služba i policija su sprovele više unutrašnjih istraga koje su dovele do niza sankcija, uključujući i suspenzije. Kancelarija specijalnog tužilaštva je dobila dodatne tužioce. U okviru Kancelarije specijalnog tužilaštva osnovana je namenska grupa za borbu protiv korupcije. Ipak, EULEX i dalje obavlja svoj izvršni mandat u slučajevima koji se odnose na slučajeve korupcije visokog profila. Kosovske vlasti i EULEX su pokrenuli više istraga, kao na primer protiv guvernera centralne banke, ministra transporta i drugih. Viši vladini zvaničnici su pokazali uzdržanost u tom pogledu.

Ostvarivanje rezultata u borbi protiv korupcije od strane kosovskih organa treba značajno da bude poboljšano. Najveće zabrinutosti se i dalje vrte oko rada javnog sektora, nabavki, pravosuđa i sprovođenja zakona, pri čemu je broj presuda za dela korupcije i dalje veoma mali. Ne postoji mehanizam za praćenje istraga, optužnica, gonjenja i presuda koji bi obezbedio transparentnost u pogledu statusa slučajeva korupcije. Međuagencijska saradnja u vezi korupcije je nedovoljna i kao rezultat toga nedosledno se sprovode zakoni, strategije i akcioni planovi, kao i dobro informisanje javnosti. Međuministarska radna grupa za antikoruptivne mere nije uspela da pruži opipljive rezultate. Direktorat za borbu protiv privrednog kriminala i korupcije pri Policiji Kosova nema odgovarajuću opremu i treba da bude ojačan. Agencije za sprovođenje zakona treba značajno da pojačaju svoje napore u borbi protiv korupcije u sopstvenim redovima, bez političkog uplitanja.

Pravni okvir je još uvek nekompletan i nije potpuno u skladu sa evropskim standardima. Treba usvojiti dodatne odredbe za zaštitu onih koji prijavljuju slučajeve korupcije, zajedno sa zakonima o odgovornosti pravnih lica. U zakonu o sukobu interesa ne postoje relevantne obaveze za podnošenje izveštaja. Slučajevi sukoba interesa i dalje se u velikoj meri ne prijavljuju niti rešavaju. Nepostojanje političke volje i odgovarajuće privrženosti organa koji učestvuju u izradi zakona dovelo je nejasnih zakonskih odredaba. Odredbe koje regulišu sistem sankcija u ovom zakonu i u zakonu o prijavljivanju porekla imovine i poklona viših javnih zvaničnika nisu dovoljno jasne. Pored toga, postupak pred sudom koji je predviđen ovim zakonom je komplikovan. Potrebno je izbegavati političko uplitanje i nepotizam pri ponovnim imenovanjima, premeštanjima i otpuštanjima. Žalbeni postupak pred sudovima koji propisuje zakon o objavljivanju imovine i poklona je komplikovan. Ne postoji evidencija o sprovođenju mera.

Dakle, ključne institucije su ostvarile ograničeni napredak u pogledu sprovođenja strateških ciljeva u ovom sektoru. Fokusirano izveštavanje od strane ključnih agencija mora da bude poboljšano. Većina prijavljenih slučajeva korupcije odnosi se na sudove. To je ozbiljan razlog za brigu. Korupcija niskog nivoa u zdravstvenim ili obrazovnim institucijama je još jedan razlog za brigu i ona ometa ravnopravan pristup svih građana uslugama.

Da bi se pojačali naponi u borbi protiv korupcije, kosovske vlasti moraju da posvete svoje napore uspostavljanju funkcionalnog sistema ravnoteže između izvršne, zakonodavne i sudske vlasti. Tu spadaju moderan sistem finansijske kontrole, transparentni mehanizmi odgovornosti, energične metode za sprečavanje i izbegavanje neodgovarajućeg političkog uplitanja i nepotizma u imenovanja, premeštanja i otpuštanja, posebno u institucijama koje obezbeđuju vladavinu prava.

Sve u svemu, ostvaren je određeni napredak u borbi protiv korupcije. Ipak, korupcija i dalje preovlađuje u mnogim oblastima i još uvek predstavlja veoma ozbiljan razlog za brigu. Posle delimične revizije zakonskog i institucionalnog okvira, Kosovo ipak mora da pokaže rezultate na planu istraga, optužnica, gonjenja i presuda za dela korupcije.

2.2. Ljudska prava i zaštita manjina

Poštovanje međunarodnog prava o ljudskim pravima

Kada se radi o ratifikaciji instrumenata ljudskih prava, pošto Kosovo nije član UN-a niti Saveta Evrope, ono nije obavezano okvirima ovih međunarodnih organa da podnosi redovne izveštaje i saraduje po pitanju ljudskih prava (uključujući Evropski sud za ljudska prava).

Ipak, Kosovo treba da nastavi da saraduje u okviru ad hoc aranžmana i podnosi izveštaje o ljudskim pravima relevantnim organima UN-a zaduženim za ovu oblast i mehanizmima Saveta Evrope. Preporuke ovih organa treba da budu sprovedene.

Ostvaren je ograničeni napredak u pogledu promocije i ostvarivanja ljudskih prava. Ustavni sud je počeo da igra svoju ulogu u pogledu zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda. Kosovo je nastavilo da sprovodi strategiju i akcioni plan za ljudska prava za period 2009-2011.

Ipak, mehanizmi za ostvarivanje ljudskih prava nisu dovoljno koordinisani i na centralnom i na opštinskom nivou. Oni ne omogućavaju efikasno izveštavanje o ostvarivanju ljudskih prava. Službe za ljudska prava na centralnom nivou su i dalje sputane zbog nedovoljne finansijske podrške i obuke. Njihova loša interakcija sa administracijama u ministarstvima i slaba komunikacija sa ombudsmanom ne doprinose povećanju svesti o ljudskim pravima. Na opštinskom nivou službe za ljudska prava nisu postigle zadovoljavajući nivo rada. Većina njih je marginalizovana unutar opštinskih struktura, pa su stoga u velikoj meri neefikasne.

Sve u svemu, ostvaren je ograničeni napredak u ovoj oblasti. I institucionalni okvir i finansijska izdvajanja Kosova su neodgovarajući za sprovođenje propisa o ljudskim pravima. Obezbeđivanje punog poštovanja ljudskih prava je ključni prioritet evropskog partnerstva.

Građanska i politička prava

Vlada mora da uradi više u pogledu sprečavanja mučenja, navodnih maltretiranja i prekomerne upotrebe sile od strane policije i zatvorskog osoblja. Potrebni su snažni naponi u borbi protiv nedodirljivosti. Već mogu da se primete neki pozitivni trendovi.

U oblasti pristupa pravdi ostvaren je ograničeni napredak. Komisija za pravnu pomoć nastavlja da saraduje sa Advokatskom komorom i NVO u cilju obezbeđivanja pristupa pravdi za sva lica. Usvojen je zakon o pravnoj pomoći. Pokrenute su dodatne javne kampanje u cilju poboljšanja sprovođenja programa besplatne pravne pomoći. Otvoreno je još pet kancelarija pored pet već postojećih. U severnoj Mitrovici je otvorena kancelarija za pravnu pomoć u kojoj radi troje Srba.

Ipak, rastući broj nerešenih predmeta, dugački postupci, doživljavanje raširene korupcije u pravosuđu, ograničeni kapaciteti kancelarija za pravnu pomoć za pružanje pomoći žrtvama u krivičnim postupcima, nesprovođenje zakona o medijaciji, nedovoljan broj sudija u procesu ponovnog imenovanja, neodgovarajuće vođenje parničnog postupka i neizršavanje presuda su smanjili poverenje javnosti u kapacitete, profesionalizam i pravičnost pravosuđa, čime se ograničava efikasan pristup pravdi.

Ministarstvo pravde olakšava pristup pravdi žrtava (trgovine ljudima, nasilja u porodici itd.) i manjina preko mreže kancelarija za vezu sa sudovima koje ipak nisu potpuno funkcionalne. Postoje određena preklapanja sa Komisijom za pravnu pomoć. Na severu Kosova, pristup pravdi je još uvek narušen zbog nepostojanja sudija i tužilaca iz redova kosovskih Srba i kosovskih Albanaca. EULEX je morao da uzme u svoje ruke najteže predmete, posebno kada su osumnjičeni bili u sudskom pritvoru čekajući na suđenje u dužem vremenskom periodu. Ovo je dovelo do gomilanja velikog broja predmeta sa kojima treba da se bave lokalni organi. U drugim oblastima koje naseljavaju nevećinske zajednice, postoje brojne prepreke na putu ka pristupu pravdi. Veliki broj nerešenih građanskih predmeta uključuje i veliki broj predmeta koji imaju međuetničku dimenziju. Njihovo nerešavanje takođe erodira poverenje u pravosuđe. Konačno, nepostojanje pravne saradnje sa Srbijom dovodi do uskraćivanja pravde u nekim slučajevima.

Pristup pravdi za žrtve trgovine ljudima, i decu i žene, mora da bude poboljšan. Različite agencije koje štite žrtve i ispituju slučajeve trgovine ljudima moraju da izgrade svoje kapacitete. Nedostaju forenzičke službe koje su specijalizovane za slučajeve silovanja, trgovine ljudima i nasilje u porodici.

Sve u svemu, Kosovo je ostvarilo ograničeni napredak u ovoj oblasti. Postoji više prepreka koje još uvek ograničavaju pristup pravdi na Kosovu. Kosovo se nalazi u ranoj fazi obezbeđivanja pristupa pravdi.

Kada se radi o zatvorskom sistemu, određenom broju bezbednosnih zabrinutosti je posvećena pažnja, a poboljšani su i materijalni uslovi u popravnim i pritvorskim centrima. Smanjeni su navodi o maltretiranju i/ili prekomernoj upotrebi sile od strane policije i zatvorskog osoblja. Bilo je nekoliko izveštaja o maltretiranju u pritvorskom centru u Dubravi. EULEX je počeo da obučava službe koje tamo rade. Usvojen je zakon o izvršenju krivičnih sankcija. Izdvojen je poseban prostor za pritvorene maloletne devojke. Doneta je odluka da se izgradi Kosovski forenzički psihijatrijski zavod koji bi rešio problem nepostojanja adekvatnih pritvorskih kapaciteta za prestupnike sa umanjnim mentalnim sposobnostima. Ostvaren je određeni napredak kada se radi o postupanju sa zatvorenima sa posebnim potrebama. Ministarstvo pravde je nastavilo da nadgleda osude i odluke o obavljanju društveno korisnog rada koje su sudovi izrekli maloletnim prestupnicima. Broj izveštaja o maltretiranju i prekomernoj upotrebi sile je opao.

Ipak, opšti uslovi u zatvorima i pritvorskim kapacitetima su i dalje razlog za brigu. Veličina ćelija koja se pominje u zakonu o izvršenju krivičnih sankcija ne odgovara standardima EU.

Služba za pratnju zatvorenika još uvek ne može da obavlja svoje zadatke na adekvatan način zbog nepostojanja opreme i niskih bezbednosnih standarda. Ne postoje planovi za postupanje sa rastućim brojem narkomana među zatvorskom populacijom. Treba obnoviti napore u pogledu posvećivanja pažnje disciplinskim pitanjima. Ipak, bilo je izveštaja o nekažnjenim zloupotrebama položaja, nepotizmu, korupciji i političkom uplitanju među osobljem. Nadzor je neadekvatan i ne omogućava sistematsko ispitivanje pritužbi ili zaštitu onih koji upozoravaju na zloupotrebe. Alternative pritvoru moraju češće da se koriste. Obim programa koji uključuju društveno koristan rad maloletnih prestupnika je i dalje ograničen, a nedostaju i kapaciteti za maloletne zatvorenike. Služba nema adekvatan informacioni sistem koji može da registruje i pruža pouzdane informacije o zatvorskoj populaciji. To ometa izradu statističkih podataka, na primer o broju povratnika, i definisanje radnih programa za reintegraciju u društvo.

Većina pritvorenih kosovskih Srba je i dalje u pritvorskom centru u Mitrovici. Samo nekoliko njih se nalazi u pritvorskim centrima u Gnjilanu i Prištini. Ovi centri nisu opremljeni za dugotrajan popravni pritvor. Saradnja između centrale Službe i pritvorskog centra u Mitrovici mora da bude poboljšana.

Sve u svemu, ostvaren je određeni napredak kada se radi o popravnim ustanovama. Kosovo je počelo da posvećuje pažnju ciljevima u ovoj oblasti.

Kada se radi o slobodi izražavanja, prijavljen je ograničen napredak. Usvojen je zakon o pristupu dokumentima od javnog značaja. Njegovo sprovođenje je od ključne važnosti. Novinari su i dalje izloženi pritisku, uključujući i pritiske od strane izabranih zvaničnika, kao reakciju na njihovo izveštavanje. Medijska struktura i dalje pogoduje snažnom uticaju partijskih i vlasničkih interesa na novinare. Kosovske vlasti su i dalje jedan od najećih oglašavača u štampanim medijima čime stvaraju dominantnu poziciju nad medijima. Novinari se suočavaju sa teškoćama u pristupu zvaničnim dokumentima. Profesionalna edukacija i obuka novinara se poboljšavaju. Istraživačko novinarstvo treba da bude ojačano. Nedoslednosti između zakona o kleveti i uvredama i krivičnog zakona nisu rešene. To stvara pravnu neizvesnost oko odredaba o kleveti.

Imenovan je odbor javnog servisa RTK i on je funkcionalan. Sva rukovodeća radna mesta su popunjena. Ipak, dugoročni finansijski model za RTK još uvek nije pronađen. RTK je bila na ivici bankrotstva i morala je da bude spašavana sredstvima iz kosovskog budžeta. Nezavisnost i nepristrasnost RTK još uvek nisu u potpunosti osigurani. RTK i Nezavisna komisija za medije su i dalje u sporu oko toga da li RTK ispunjava svoje obaveze u pogledu emitovanja programa na jezicima manjina u određenom trajanju na televiziji i pokrivenošću radijskim signalom.

Sve u svemu, može da bude prijavljen ograničeni napredak u pogledu slobode izražavanja. Ona nije potpuno garantovana u praksi, a struktura medija pogoduje snažnom političkom uticaju.

Nema poboljšanja kada je reč o slobodi udruživanja i okupljanja. NVO učestvuju u procesu donošenja zakona po ad hoc osnovu, što važi i za rad centralne administracije. Vladini planovi za izmenu i dopunu zakona o slobodi udruživanja u nevladine organizacije su doveli do zabrinutosti u civilnom društvu. Javno razumevanje uloge civilnog društva je i dalje nisko. Civilno društvo i dalje najviše zavisi od međunarodnih finansija što sprečava donošenje bilo koje dugoročne strategije. Kapaciteti NVO za praćenje su sve veći ali su i dalje ograničeni.

Sve u svemu, u ovoj oblasti ne može da se prijavi nikakav napredak. Okruženje u kojem funkcionišu NVO mora značajno da bude poboljšano. Vlada ne koristi u dovoljnoj meri stručnost civilnog društva.

U pogledu slobode veroispovesti došlo je do određenog napretka. Prenos odgovornosti za čuvanje istorijskih i verskih lokacija, uključujući i objekte Srpske Pravoslavne Crkve, sa KFOR-a na Policiju Kosova odražava bezbednije okruženje. Komisija za sprovođenje rekonstrukcije kojom predsedava Savet Evrope napreduje u realizaciji svog mandata rekonstrukcije 34 pravoslavne lokacije koje su oštećene u martu 2004. godine. Trećina radova tek treba da bude urađena. Završena je izgradnja katoličke katedrale u Prištini.

Ipak, oštećen je mali broj verskih lokacija, uključujući srpske pravoslavne crkve, pravoslavna i muslimanska groblja. Pravni okvir koji obezbeđuje slobodu veroispovesti i verskih aktivnosti treba da bude usvojen. I dalje se od verskih zajednica traži da se registruju kao NVO. Neke manje verske zajednice su tvrdile da su diskriminisane od strane vlasti, uključujući tu i sprečavanje otvaranja grobalja.

Sve u svemu, bilo je određenog napretka kada je reč o slobodi veroispovesti. Rekonstrukcija verskih objekata se nastavlja, ali više mora da bude urađeno da bi se pomirile različite verske zajednice. To je ključni prioritet evropskog partnerstva.

Ekonomska i socijalna prava

U oblasti prava žena, može da se prijavi ograničeni napredak. Usvojen je zakon o zaštiti od nasilja u porodici. Agencija za rodnu ravnopravnost (ARR) i dalje olakšava, promovise i prati sprovođenje Programa o rodnoj ravnopravnosti (2008 – 2013), kojeg je konačno usvojila Skupština.

Ipak, nepostojanje pristupa pravdi za žrtve nasilja u porodici je i dalje problem. Dok krivični zakon kaže da krivično delo nanošenja telesne povrede izvršeno u porodičnoj vezi mora da bude gonjeno po službenoj dužnosti, sudovi često ne kažnjavaju takve slučajeve. Česti su bili slučajevi nepropisnog obustavljanja gonjenja. Nepotpune istrage, slaba saradnja između policije i tužilaca i nehapšenje prestupnika, imali su za rezultat povećanje ranjivosti žrtava i broja povratnika koji su ponovili isto krivično delo, pri čemu su počinioci prolazili nekažnjeno. Osoblje u institucijama za pomoć žrtvama nasilja u porodici mora da prođe kroz obuku. Njihovo ograničeno poznavanje zakonskog okvira ne omogućava odgovarajući nivo pravnog zastupanja.

Sve u svemu, ograničeni napredak može da se prijavi kada je reč o pravima žena. Pravni okvir je ojačan ali je sveukupno sprovođenje relevantnih propisa i dalje neravnomerno, pa stoga ima ograničen uticaj na živote žena.

Zaštita prava dece je neznatno poboljšana. Napredak je ostvaren u oblasti maloletničkog pravosuđa usvajanjem revidiranog i poboljšanog zakona o maloletničkoj delikvenciji. On uvodi bolje standarde za sprovođenje od strane suda i tužilaštva i sistem uslovnih kazni za maloletnike i decu. Kosovo je objavilo svoj prvi izveštaj o sprovođenju konvencije o pravima deteta.

Ipak, za sprovođenje strategije i akcionog plana o pravima dece potrebna je veća politička i finansijska podrška. Deca iz manjinskih zajednica se trenutno suočavaju čak i sa većim rizikom, jer je procenjena stopa siromaštva 60%. Nije usvojena šema socijalne pomoći za smanjivanje siromaštva kod dece: ogromna većina siromašne dece živi u domaćinstvima koja

ne primaju socijalnu pomoć. Stopa napuštanja škole, pristup pravdi za decu, prinudno prosjačenje dece i trgovina decom su i dalje razlog za brigu. Svest o ovim problemima je niska u javnosti i u vlasti. Napori u cilju identifikacije i kažnjavanja počinitelaca moraju da budu pojačani. Ustanove treba da budu prilagođene potrebama maloletnih prestupnika.

Sve u svemu, zaštita dece je i dalje slaba. Potrebni su opipljivi napori da bi se garantovala i ostvarila prava dece.

Ograničeni napredak može da se prijavi kada je reč o socijalno ugroženim grupama i licima sa nedostacima. Sprovođenje akcionog plana za lica sa nedostacima (2009 – 2011) se nastavlja, uključujući i aktivnosti praćenja. Vlada je promovisala uključivanje lica sa nedostacima podržavajući neke projekte i u različitim slučajevima, kao što su Dani jednakih profesionalnih mogućnosti, Međunarodni dan lica sa nedostacima i Međunarodni dan belog štapa. Vlada je odlučila da formalizuje jezik znakova. Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije je pokrenulo sprovođenje strateškog plana za organizaciju inkluzivnog obrazovanja za decu sa posebnim obrazovnim potrebama u preduniverzitetskom obrazovanju na Kosovu za period 2010-2015.

Sve u svemu, u ovoj oblasti može da se izvesti o ograničenom napretku. Potrebama socijalno ranjivih grupa i lica sa nedostacima potrebna je veća podrška.

U oblasti rada i sindikalnih prava, usvojen je zakon o štrajku.

Sindikati koji predstavljaju javne službe organizovali su proteste u toku perioda izveštavanja, koji su pogodili sektore zdravstva i obrazovanja, javnu upravu, pravosuđe, popravne službe, rudarstvo, vatrogasne službe i policiju i termoelektrane. Svi protesti su doveli do povećanja plata, a u nekim slučajevima, do poboljšanja radnih uslova. Još uvek nema zakona o radu. Resursi inspektorata rada su i dalje slabi i ne omogućavaju efikasno praćenje širom Kosova.

Sve u svemu, zakoni o radu i socijalnim pitanjima su i dalje neadekvatni. Usvajanje zakona o radu i zakona o ekonomskom i socijalnom savetu je pitanje hitne prirode. Ostali izazovi su povezani sa malim kapacitetima u ovom sektoru. Dijalog između sindikata i vlade mora da bude poboljšan (*videti i 4.1 Unutrašnje tržište*).

Vlada je nastavila da sprovodi zakon protiv diskriminacije. Ona je sprovela antidiskriminacionu kampanju sa posebnim naglaskom na diskriminaciju po osnovu seksualne orijentacije ili starosti. Kampanja je uključivala emisije na javnoj televiziji i objavljivanje niza brošura na svim zvaničnim jezicima, od kojih je svaka navodila po jedan uobičajeni tip zabranjene diskriminacije.

Ipak, sprovođenje i praćenje antidiskriminacionih propisa mora dalje da bude obezbeđeno. Svest o lezijskim, homoseksualnim, biseksualnim i transseksualnim pitanjima je i dalje niska. Debate o homoseksualnosti su retke u javnim i privatnim sferama. Visok nivo formalne zaštite koji propisuje zakon mora efikasno da bude sproveden. (pogledajte zakon o ombudsmanu u delu o *javnoj upravi*)

Kada se radi o imovinskim pravima, stvarni pristup i uživanje imovinskih prava nije u potpunosti obezbeđeno.

Imenovana su dva lokalna člana Nadzornog odbora Kosovske agencije za imovinu (KAI) kao i zamenik direktora Agencije. Registrovano je 40,855 zahteva od kojih je Kosovska komisija za imovinske zahteve rešila 26,468. Skoro stotinu rešenih zahteva čeka na ponovno slanje

obaveštenja. Sprovođenje naloga za iseljavanje je poboljšano posle potpisivanja memoranduma o razumevanju između KAI i Policije Kosova za tu svrhu. Vlada Srbije je dozvolila kancelarijama UNHCR-a u Srbiji da raseljenim vlasnicima uruče nerealizovane odluke koje se tiču njihove imovine koja se nalazi na Kosovu.

Ipak, stvarno ponovno ulaženje u posed je i dalje dug i težak proces. Realizovano je 414 odluka, od kojih su 102 rezultirale fizičkim ulaženjem u posed, dok je 312 stavljeno pod upravu KAI. Rad panela Vrhovnog suda za žalbe protiv osporenih odluka KAI je zaustavljen do imenovanja lokalnog sudije. Imovinski predmeti i dalje predstavljaju najveći deo nerešenih građanskih predmeta pred sudovima, uključujući i oko 21,000 zahtev za naknadom. Postupci u imovinskim predmetima se često ponavljaju zbog neregularnosti, bilo u presudi ili u postupku. Međuetnički imovinski sporovi se nepotrebno prolongiraju pred lokalnim sudovima. Kompenzaciona šema KAI za stanove u društvenom vlasništvu tek treba da bude propraćena odgovarajućim propisima. Još uvek nema zakona o prodaji stanova kod kojih postoji stanarsko pravo. Neke zemljišne knjige su i dalje u Srbiji. Samo nekoliko opština ima registre imovinskih prava koji su povezani sa centralnim zemljišnim registrom. Postupci eksproprijacije se ponekad zloupotrebljavaju zbog korupcije, što dovodi do neisplaćivanja nadoknade vlasnicima.

Sve u svemu, bilo je ograničenog napretka u oblasti imovinskih prava. Slabo sprovođenje imovinskih propisa je najveća prepreka zaštiti i ostvarivanju imovinskih prava, što je ključni prioritet evropskog partnerstva.

Poštovanje i zaštita manjinskih i kulturnih prava

Bilo je ograničenog napretka u ovoj oblasti. Povećani kapaciteti Ministarstva za zajednice i povratak (MZP) i proces decentralizacije pružaju dobar okvir za buduća poboljšanja (*videti i 2.1*). Mnogi ljudi iz manjinskih zajednica i dalje koriste paralelne usluge kada se radi o obrazovanju, socijalnoj zaštiti i zdravstvenoj zaštiti.

Kada se radi o ostvarivanju kulturnih prava, Ministarstvo kulture, omladine i sporta je formalno osnovalo Odeljenje za kulturnu baštinu. Njegov mandat obuhvata nadzor nad sedam regionalnih centara za kulturnu baštinu. Ministarstvo je predsedavalo sastankom foruma za razmenu tehničkih informacija o kulturnoj baštini, podižući svest javnosti o ovoj temi. Osnovan je Savet za kulturnu baštinu. Ministarstvo za životnu sredinu i prostorno planiranje je nastavilo da predsedava međuministarskom radnom grupom za realizaciju zaštitnih zona.

Ipak, lokacije kulturne baštine su i dalje predmet oštećivanja, demoliranja i neodgovarajuće i ilegalne izgradnje u njihovoj blizini. Odeljenju za kulturnu baštinu su potrebni povećani kapaciteti. Integrisana konzervacijska strategija još uvek nije usvojena. Zakon o kulturnoj baštini, koji daje mandat Kosovu da nadzire zaštitu, očuvanje i promociju kulturne baštine, nije u potpunosti sproveden. Spisak zaštićenih lokacija kulturne baštine još uvek nije usvojen. Zakoni o zaštiti Velike Hoče i istorijskog centra Prizrena još uvek nisu usvojeni. Zakoni o kulturnoj baštini nisu usklađeni sa zakonom o prostornom planiranju. Samo nekoliko opština je završilo svoje opštinske planove razvoja koji se bave objektima kulturnog nasleđa. Neki građevinski radovi koje izvodi Srpska Pravoslavna Crkva nisu regulisani od strane lokalnih i međunarodnih institucija. Neadekvatna komunikacija između Srpske Pravoslavne Crkve i kosovskih institucija doprinosi ranjivosti mnogih objekata verske i kulturne baštine. Šef Kancelarije za vezu Grčke u Prištini, u svojstvu posrednika EU, preduzeo je konstruktivne napore da se reši ovo pitanje. Saradnja između relevantnih ministarstava mora da bude poboljšana.

Sve u svemu, bilo je ograničenog napretka u oblasti kulturnog i verskog nasleđa. Mnogi objekti su i dalje ugroženi, a zakonski okvir se slabo sprovodi i dalje je nekompletan. (videti i *Sloboda veroispovesti*)

Pristup manjinskih zajednica obrazovanju je poboljšan. Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju je organizovalo široke konsultacije o okviru nastavnih planova i programa da bi se, između ostalog, obezbedilo obrazovanje na maternjem jeziku za albansku, bošnjačku, srpsku i tursku zajednicu, onako kako garantuje zakon. Revizija postojećih nastavnih planova na srpskom jeziku koju vrši nezavisna komisija popločava put za izradu revidiranih nastavnih planova i programa. Usvojeni su nastavni planovi i programi za romski jezik. Porodice iz goranske zajednice su prihvatile kompromis koji odgovara njihovim potrebama kada se radi o postojećim nastavnim planovima i programima.

Ipak, učenje albanskog ili srpskog jezika nije obavezno za srpsku i albansku zajednicu. Hitno je potrebno sprovesti obuku u cilju obezbeđivanja korišćenja novog plana za jezike, koji je od ključne važnosti za razvoj interakcije između zajednica.

Zakon o korišćenju jezika se sve više primenjuje u pravosuđu. Velika većina opština je donela propise u skladu sa zakonom.

Ipak, sve manje poznavanje drugog zvaničnog jezika od strane javnih službenika i zaposlenih u javnim kompanijama pokreće opravdanu zabrinutost. Internet stranice opština i javnih institucija ne pružaju sistematski informacije na svim zvaničnim jezicima. Opštinski kapaciteti i resursi namenjeni sprovođenju zakona su oskudni. Komisija za jezike je uradila prvi izveštaj o sprovođenju zakona. On pokriva samo neke uprave. Status komisije i njeni resursi su neadekvatni da bi ona ostvarila svoje pravne obaveze, posebno na podizanju svesti o njenom postojanju i mandatu.

Finansiranje medija na jezicima manjina i njihova distribucija nisu bili predmet procene u nijednom transparentnom procesu. Situacija sa medijima na jezicima manjina nije poboljšana. Posle isključivanja 26 neovlašćenih antena Telekoma Srbije, izvršena su šest napada na legalne antene na severu Kosova. Pet predajnika je uništeno. Antene Telekoma Srbije na severu i dalje rade kao i pre. Posle preopterećivanja sistema, Kosovska energetska korporacija je isključila napajanje severa Kosova. Srpska kompanija je uspostavila alternativni izvor napajanja ovog dela Kosova. Ipak, srpska elektrodistribucija nije uspela da fakturiše i naplati račune za utrošenu energiju. Uprkos usaglašenoj kampanji, naplata je bila manja od 20%.

Bilo je malo napretka na planu dubljeg pomirenja između zajednica. Status manjinskih zajednica je i dalje zaštićen i garantovan zakonom. Generalno, međuetnički incidenti su u opadanju i ograničeni su na osetljive oblasti. Institucije koje imaju mandat da se bave pitanjima i zabrinutostima zajednica su brojne. Ministarstvo za zajednice i povratak je razvilo svoje kapacitete i angažovalo se u konstruktivnoj saradnji sa opštinama. Konsultativni savet za zajednice se redovno sastaje i njega sve više konsultuju relevantni izvršni organi.

Ipak, tenzije između zajednica i dalje ometaju pravo pomirenje i proces integracije. Relevantne institucije nisu koordinisane i usmeravane na odgovarajući način za bavljenje zabrinutostima manjina. Udeo zajednica među zaposlenima u javnoj administraciji i u kompanijama je mali. Mogućnosti zapošljavanja pripadnika manjinskih zajednica su posebno slabe. Za integraciju zajednica je potreban veći fokus i veća politička predanost.

U oblasti izbeglica i interno raseljenih lica, bilo je određenog napretka. Od januara 2010. godine, dobrovoljno se na Kosovo vratilo više od 1600 pripadnika manjinskih zajednica. To

predstavlja nagli porast u teškom regionalnom kontekstu. Strategija Ministarstva za zajednice i povratak je usvojena 12. februara 2010. godine. Opštinski službenici za povratak su dobili stabilan pravni status kao deo opštinskih kancelarija za zajednice. Vlada je izdvojila određena finansijska sredstva za olakšavanje procesa povratka. Vlada je promovisala bezbedan i dostojanstven povratak izbeglica i interno raseljenih lica. Određeni delovi zemljišta dati su na dugoročno korišćenje (99 godina) povratničkim bezemljaškim porodicama u cilju garantovanja održivosti procesa povratka. Vlada i dalje finansira humanitarne autobuske linije koje koriste mnogi pripadnici manjinskih zajednica u izolovanim oblastima za prevoz do gradskih oblasti gde mogu da dobiju osnovne usluge i obave kupovinu.

Ipak, bilo je nekih incidenata. Opštinske strategije za povratak tek treba u potpunosti da budu sprovedene. Potreban je veći nivo sinergije između postojećih okvira za dobrovoljni povratak i prinudni povratak. Mogućnosti zapošljavanja u mestima povratka su slabe.

Sve u svemu, proces povratka je i dalje izazov za kosovske institucije. Ograničeni pristup imovini, kašnjenje sa rešavanjima postupak povraćaja imovine i oskudica ekonomskih mogućnosti su i dalje glavne prepreke održivom povratku. Mnoga raseljena lica još uvek žive u teškim uslovima.

Kada se radi o zajednicama Roma, Aškalijske i Egipćana, bilo je ograničenog napretka. Njihova situacija je i dalje ozbiljan razlog za brigu.

Kancelarija za dobro upravljanje je donela mehanizam za praćenje sprovođenja strategije za integraciju zajednica Roma, Aškalijske i Egipćana. Vlada je usvojila operativni plan za preseljavanje porodica koje žive u kampovima Česmin Lug i Osterode koji su zagađeni olovom. Ministarstvo za zajednice i povratak i opština Mitrovica konstruktivno saraduju po pitanju preseljenja tih porodica. Vlada je promovisala civilnu registraciju zajednica Roma, Aškalijske i Egipćana, uključujući i omogućavanje besplatne registracije. Na svoj zahtev, Kosovo je učestvovalo u radu upravnog odbora Decenije Roma u svojstvu posmatrača, što je omogućilo Kosovu da se angažuje sa ključnim akterima oko regionalnih pitanja koja se tiču Roma.

Ipak, potrebna je veća politička spremnost. Životni uslovi ovih zajednica i njihov pristup obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti i socijalnoj zaštiti je i dalje veoma ozbiljan razlog za brigu. Još uvek ne postoji sveobuhvatan plan za regulisanje neformalnih naselja. Slaba komunikacija između opštinskih i centralnih organa sprečava rešavanje pravnog statusa neformalnih naselja. Nepostojanje registracije civilnog statusa je sledeća prepreka pristupu uslugama. Reintegracija prisilno vraćenih lica iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice je poseban razlog za brigu (videti i *migracionu politiku*).

Vlasti moraju da povećaju svoju predanost rešavanju hitnih pitanja koja utiču na živote zajednica Roma, Aškalijske i Egipćana.

Sve u svemu, bilo je ograničenog napretka na planu integracije manjinskih zajednica. To je ključni prioritet evropskog partnerstva.

2.3. Regionalna pitanja i međunarodne obaveze

Saradnja sa Međunarodnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju (MTBJ) je nastavljena. Sud je pokrenuo delimično obnavljanje suđenja u predmetu protiv Ramuša Haradinaja.

Radna grupa za nestala lica, koja okuplja delegacije iz Beograda i Prištine a kojom predsedava Međunarodni komitet Crvenog krsta (MKCK), nastavila je sa redovnim susretima. Počeli su radovi na iskopavanju i deminiranju na lokacijama Belačevac, odnosno Košare, na kojima su navodno zakopani ostaci kosovskih Srba. Vlada je izdvojila određena sredstva i obezbedila podršku Kosovskih bezbednosnih snaga za obavljanje ovih iskopavanja. Zakon o osnivanju Odeljenja za sudsku medicinu (ranije Kancelarija za nestala lica i sudsku medicinu) reorganizuje ovu kancelariju i popločava put razvoju lokalnih forenzičkih kapaciteta. Njen mandat u oblasti sudske medicine i aktivnosti u vezi nestalih lica ostaje isti.

Ipak, u avgustu 2010. godine 14,631 lice se još uvek vodilo kao nestalo, kao rezultat sukoba u regionu. Od tog broja, 10,402 lica su u vezi sa sukobom u Bosni i Hercegovini, 2,392 lica sa sukobom u Hrvatskoj i 1,837 lica sa sukobom na Kosovu, prema podacima koje je dao Međunarodni komitet Crvenog krsta. U toku perioda izveštavanja rešeno je samo 48 slučajeva. Napredak je bio slab i uglavnom zasnovan na informacijama koje su dolazile iz međunarodnih arhiva i dokumenata srpske policije i vojske. Kosovo tek treba da odgovori na zahteve u vezi lokacija grobnica. Ispitivanja još nisu počela u Livočkom jezeru. Učinak Komisije za nestala lica je slab čak i posle obezbeđivanja dodatnih ljudskih resursa za sekretarijat Komisije. Pored toga, Komisiju i dalje čine isključivo kosovski Albanci. Pitanju obeštećivanja porodica nestalih lica nije posvećena pažnja. Pravni okvir je i dalje neadekvatan. On niti daje status pravnih lica nestalim licima, niti priznaje pravo porodicama nestalih lica da znaju sudbinu nestalih lica.

Sve u svemu, bilo je ograničenog napretka. Ipak, još uvek postoje ozbiljni izazovi. To je složen proces za koji je potrebna veća politička predanost koja je podržana finansijskim i tehničkim resursima. Osim ako ovom pitanju ne bude bila posvećena puna pažnja, pitanje nestalih lica će i dalje podsticati ozlojeđenost, ometaće proces pomirenja i nepovoljno će uticati na svukupnu političku klimu na Kosovu.

Zastupanje Kosova u spoljnim poslovima je i dalje izazov. UNMIK je u ime Kosova potpisao brojne međunarodne sporazume i regionalne inicijative. Neke od strana u ovim sporazumima insistiraju da Kosovo bude zastupljeno preko UNMIK-a. Kosovo naglašava potrebu za poštovanjem Ustava koji predviđa da je odgovornost za međunarodno predstavljanje obaveza vlasti u Prištini. Predstavnici vlasti su izjavili da oni nisu spremni da prihvate da učestvuju u regionalnim strukturama pod UNMIK-om.

Kosovo je redovno učestvovalo na sastancima Regionalnog saveta za saradnju (RSS). Ono je takođe učestvovalo na sastanku na visokom nivou EU - Zapadni Balkan koji je u junu održan u Sarajevu. Ipak, Kosovo nije prisustvovalo poslednjem sastanku odbora RSS u septembru. Kosovske vlasti nisu organizovale sastanak podkomiteta Sporazuma o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi (CEFTA) za carinu i pravila o poreklu, kojim je Kosovo predsedavalo u toku perioda izveštavanja.

Kosovo mora da obezbedi svoje efikasno učestvovanje u inicijativama saradnje, kao što su RSS i CEFTA da bi išlo u korak da regionalim dešavanjima. Posebno kada se radi o CEFTA, Kosovo mora da bude konstruktivno u cilju obezbeđivanja sprovođenja sporazuma.

Kosovo i dalje bez prepreka učestvuje u Sporazumu o energetske zajednici, Sporazumu o zajedničkom evropskom vazdušnom prostoru i Transportnom opservatorijumu Jugoistočne Evrope. Kosovo je učestvovalo u tehničkim pregovorima za Sporazum o transportnoj zajednici, čiji je potpisivanje odloženo.

Kosovo i dalje učestvuje kao posmatrač u Sporazumu o investicijama za Jugoistočnu Evropu, koji dizajniran sa ciljem poboljšanja investicione klime i ohrabriranja razvoja privatnog sektora u regionu.

Demarkacija granične linije između teritorija Kosova i *bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, kao i između Kosova i *Albanije* je završena. U toku su aktivnosti na okončanju demarkacije sa *Crnom Gorom*.

Sve u svemu, regionalna saradnja ostaje i dalje ozbiljan razlog za brigu. Prihvatljivo i održivo rešenje za učestvovanje i Kosova i Srbije u ključnim regionalnim forumima mora što je pre moguće da bude pronađeno. To je od suštinske važnosti za inkluzivnu i funkcionalnu regionalnu saradnju.

3. EKONOMSKI KRITERIJUMI

Pri istraživanju ekonomskih dešavanja na Kosovu, pristup Komisije bio je vođen zaključcima Evropskog saveta u Kopenhagenu iz juna 1993. godine, koji navode da je za članstvo u EU potrebno postojanje funkcionalne tržišne ekonomije i kapaciteta za hvatanje u koštac sa pritiskom konkurencije i tržišnim silama unutar Unije.

3.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Karakteristike ekonomske politike

Vlada Kosova je u aprilu usvojila svoj prvi srednjoročni okvir troškova (SOT) koji pokriva period od 2011 – 2013. U julu je postignut sporazum sa MMF-om o 18-to mesečnom programu koji je podržan stendbaj aranžmanom (SBA) u iznosu od 109 miliona evra. Posle toga je fiskalni scenario SOT-a ažuriran i usklađen sa sporazumom sa MMF-om. Ciljani fiskalni deficit za 2010. i 2011. godinu nije značajno promenjen ali su procenjeni prihodi i rashodi prilagođeni tako da budu realniji. Vladi su podneti neki novi zakoni koji nisu povezani sa SOT-om. Mehanizam fiskalnog nadzora je nastavljen sastancima sa Evropskom komisijom koji se održavaju svake druge godine. *Sve u svemu*, održan je politički konsenzus oko osnova tržišno orijentisanih ekonomskih politika. Ipak, doslednost političke formulacije i sprovođenja mora da bude ojačana, a veza između političkih prioriteta, strukturalnih reformi i javnih rashoda je i dalje slaba.

Makroekonomska stabilnost

Međunarodna ekonomska i finansijska kriza imala je ograničen uticaj na kosovsku ekonomiju. Glavni efekat bio je pad doznaka iz inostranstva i smanjenje spoljne potražnje i cena glavnih izvoznih artikala Kosova. Stvarni rast BDP usporen je sa 5.4% u 2008. na 4.0% u 2009. godini. Tokom 2008. godine rast je bio posledica vladinih investicija i privatne potrošnje. Ipak, u 2009. i prvoj polovini 2010. godine rast je bio skoro u potpunosti rezultat vladine potrošnje i investicija. Rast privatne potrošnje pao je na 2.1% u 2009. godini, dok je vladina potrošnja porasla na 16.4%. Ipak, njihov udeo u BDP ostao je skoro nepromenjen i iznosio je oko 95% odnosno 18% respektivno. Posle više nego udvostručenih vladinih investicija u 2008. godini, te investicije su i dalje robustno porasle za preko 30%, dostižući oko 10% BDP, dok su se privatne investicije povratile od srozavanja u prethodnim godinama i porasle za stvarnih 5.0% u 2009. godini. Donatorski sektor i dalje nastavlja sa smanjivanjem svog udela u ekonomiji. Uvoz roba i usluga porastao je za stvarnih 3.5%, a opao je u nominalnoj vrednosti zbog snažnog uticaja cena. Izvoz je smanjen za 1.8%, uglavnom zbog

smanjene inostrane potražnje i niže cene osnovnih metala i proizvoda koji se dobijaju od osnovnih metala. Iako je došlo do određenog poboljšanja tokom godine, ekonomska statistika je i dalje slaba i ne omogućava sveobuhvatnu procenu ekonomske situacije na Kosovu. BDP po glavi stanovnika³ dostigao je 1,790 evra u 2009. godini, što predstavlja 7.6% od prosečnog BDP EU sastavljene od 27 članica, u poređenju sa 7.1% koliko je iznosio 2008. godine. *Sve u svemu*, ekonomski rast Kosova je uglavnom bio rezultat povećanih vladinih rashoda. Postoje rastući rizici po održivost ovakvog profila rasta.

Izvoz robe je počeo da se oporavlja poslednjih meseci 2009. godine zahvaljujući ponovnom otvaranju druge proizvodne linije Feronikla, kompanije koja se bavi iskopavanjem i preradom olova i cinka, koja je najveći izvoznik na Kosovu. U toku cele godine izvoz je dostigao 4.2% BDP, ali je ipak bio niži od 5.1% koliko je zabeleženo u 2008. godini. U prvih sedam meseci 2010. godine izvoz roba je nominalno porastao za 107% u odnosu na isti period prethodne godine. Uvoz roba je neznatno opao na 49.6% BDP u 2009. godini, u odnosu na 50.2% koliko je zabeleženo u 2008. godini. Došlo je do promene strukture uvoza gde je zabeleženo prebacivanje sa robe za široku potrošnju na mehanizaciju i transportnu opremu, što je u velikoj meri povezano sa ubrzanim vladinim investicijama u infrastrukturne radove. Do kraja jula 2010. godine, uvoz roba je zabeležio nominalno povećanje od 12.3% pri čemu su više od tri četvrtine grupa artikala zabeležile pozitivne stope rasta.

Indeks pokrivenosti uvoza izvozom kao procenat uvoza (12-to mesečni fluktuirajući prosek) je porastao sa donje granice od 7.8%, koliko je zabeleženo u septembru 2009. godine, na 12.1% u julu 2010. godine, pri čemu je on i dalje ekstremno nizak. U poređenju sa deficitom od 43.4% BDP u 2008. godini, trgovinski bilans se neznatno popravio u 2009. godini, kada je iznosi 43.3% BDP. Od januara do jula 2010. godine, trgovinski deficit je porastao na 992 miliona evra, u odnosu na 949 miliona evra koliko je zabeleženo u istom periodu prethodne godine, pošto je povećanje na strani izvoza bilo veće od udela povećanog izvoza.

U 2009. godini deficit tekućih računa (uključujući službene transfere) povećan je na 16.4% BDP, u odnosu na 15.7% koliko je zabeleženo u 2008. godini. Povećanje deficita bilo je rezultat labave fiskalne politike, slabog izvoza roba i ozbiljnog smanjenja na prihodnom računu, koji je opao za više od pola – sa 4.0% BDP u 2008. godini na 1.8% u 2009. godini. Glavni faktor koji je doprineo pogoršanju prihodnog računa bio je pad neto investicionog prihoda. Na radničke subvencije i službene transfere ukupno otpadalo 12.9%, odnosno 6.4% BDP. Višak na kapitalnom i finansijskom računu (12.7% BDP) nije bio dovoljan da pokrije deficit tekućih računa u 2009. godini, pa je kao rezultat toga rezervna aktiva opala na 154 miliona evra. Kapitalni račun je zabeležio višak od 2.6% BDP – što je desetostruko povećanje u odnosu na prethodnu godinu, uglavnom zbog vraćanja duga Svetskoj banci uz pomoć značajne donatorske podrške. Neto strane direktne investicije su opale za 19% i iznosile su 7.1% BDP. Portfolio investicije (-1.5% BDP) i krediti (-1.9% BDP) su ušli u minus. Neto greške i propusti i dalje su značajni i iznose 2.9% BDP, što ilustruje da bilans platne statistike nije na odgovarajući način uključio sve prilive i odlive iz zemlje. *Sve u svemu*, spoljni debalans je i dalje značajan, a njegovo finansiranje dovelo je do smanjivanja rezerve pošto je priliv kapitala opao.

Nezaposlenost u 2009. godini je prema ispitivanju radne snage i dalje bila veoma visoka i iznosila je 45%. U prvoj polovini 2010. godine, broj registrovanih nezaposlenih lica opao je za 0.2% u odnosu na prvu polovinu 2009. godine. Ovaj pad bio je rezultat pada broja

³ Mera koja koristi JPP nije na raspolaganju za Kosovo.

polukvalifikovanih i kvalifikovanih nezaposlenih lica, dok je broj nekvalifikovanih nezaposlenih lica porastao u proseku za 0.3%. Krajem juna 2010. godine, na nekvalifikovana nezaposlena lica otpadalo je 60% ukupnog broja registrovanih nezaposlenih lica. Procenjuje se da svake godine 30,000 mladih ljudi, uglavnom sa slabim kvalifikacijama, stupa na tržište rada bez mnogo mogućnosti za zapošljavanje i šansi za profesionalni razvoj. Radna snaga je i dalje najvažnija izvozna stavka na Kosovu koja stvara prihod od doznaka iz inostranstva kojima se finansira veliki deo domaće potrošnje. Informacije o tržištu rada su i dalje oskudne, a još uvek postoje sumnje kada se radi o njihovoj tačnosti. Štaviše, službeni podaci ne daju pravu sliku tržišta rada imajući u vidu veliki udeo neformalnih poslova. Vremensko kašnjenje između objavljivanja podataka o ispitivanju tržišta rada i perioda koji ti podaci pokrivaju je skraćeno, a najnovije ispitivanje koje pokriva 2009. godinu objavljeno je u julu 2010. godine. Bilo je i nekih pozitivnih dešavanja, kao što je povećanje stopa učestvovanja i zapošljavanja. Ipak, stopa zaposlenosti je bila samo 26%, a broj mladih i onih koji dugo čekaju na posao bio je posebno veliki, i na njih je otpadalo 73% odnosno 82% svih nezaposlenih. Struktura zaposlenosti pokazuje da je došlo do pomeranja radne snage uglavnom ka netrgovinskim sektorima – oko 17% je bilo zaposleno u trgovini, 13% u obrazovanju, 10% u administraciji, 8% u građevinarstvu, a samo 10% u proizvodnji. *Sve u svemu*, uprkos pozitivnom rastu, ekonomija ne stvara dovoljno radnih mesta da bi mogla da apsorbuje novu mladu radnu snagu i smanji pritisak na tržište rada. Stopa nezaposlenosti je i dalje veoma visoka.

Godišnja inflacija u 2009. godini bila je negativna i iznosila je -2.4%. Mesečna stopa inflacije postala je pozitivna krajem 2009. godine i od tada je ubrzano rasla dostižući 5.9% (godina za godinu) u avgustu 2010. godine kada je proglašen vrh zbog naglog skoka cena hleba. Samo su cene hleba i žitarica doprinele sa 2.3 procentna poena rastu inflacije. Krajem avgusta, robe i usluge sa pozitivnim inflatornim doprinosom imali su ukupan udeo u indeksu potrošačkih cena od oko 75% u celoj potrošačkoj korpi. Do rasta ovog indikatora došlo je tokom letnjih meseci, što se odrazilo na šire inflatorne pritiske. Šabloni potrošnje su fokusirani na razmenjive robe i usluge, na koje otpada oko tri četvrtine potrošačke korpe. *Sve u svemu*, inflacija je i dalje nestabilna, uglavnom zbog toga što cene hrane i goriva puno utiču na njeno kretanje.

Kosovo koristi evro kao zvaničnu valutu, a Centralna banka Kosova (CBK) ima samo ograničene instrumente monetarne politike. Rast novca u širem smislu usporen je sa 23.6% u decembru 2008. godine na 11.2% u decembru 2009. godine, a čak je zabeležio negativan trend posle maja 2010. godine, posle značajnog smanjivanja javnih nefinansijskih korporacijskih depozita. Monetizacija ekonomije, merena odnosom novca u širem smislu prema BDP, povećana je sa 32.4% u 2008. godini na 38.0% u 2009. godini. Aktivnosti centralne banke bile su uglavnom usmerene ka poboljšanju njenog nadzora nad finansijskim sektorom. U junu je revidiran zakon o centralnoj banci da bi se ojačala nezavisnost i odgovornost CBK i otvorila mogućnost za ograničenu hitnu pomoć za obezbeđivanje likvidnosti. *Sve u svemu*, monetarni okvir i dalje dobro funkcioniše i očuvana je finansijska stabilnost.

Budžetski deficit je porastao sa 0.2% BDP u 2008. na 0.8% u 2009. godini. Ipak, osnovni deficit je bio mnogo veći, dostižući vrednost od oko 6.0% BDP u 2009. godini, ako se uzme u obzir jednokratna uplata dividende u iznosu od 200 miliona evra od strane Pošte i telekomunikacija Kosova (PTK). Ukupan prihod (bez PTK dividende) ostao je nepromenjen u odnosu na 2008. godinu i iznosi 24.5% BDP. Ukupni rashodi su porasli za nominalnih 24.1% i iznose 30.5% BDP u 2009. godini. Rashodi za plate i nadnice porasli su sa 5.9% BDP na 6.8%, kao rezultat povećanja plata javnih službenika. Kao rezultat veće stope realizacije investicija i dodatnog kredita za podršku Kosovskoj energetske kompaniji (KEK), kapitalni

troškovi i neto pozajmice su porasli sa 7.6% BDP na 11.7%. Vladini depoziti u centralnoj banci su opali sa 414 miliona evra (10.8% BDP) u 2008. godini na 342 miliona evra (8.8% BDP) krajem 2009. godine. U decembru 2009. godine Skupština je usvojila zakon o javnom dugu, koji postavlja granice zaduživanja države i opština. U nijednom slučaju ukupan dug (uključujući garancije) ne sme da premaši 40% BDP. Kosovo je u 2009. godini preuzelo obaveze prema Svetskoj banci koje su krajem decembra iznosile 6.4% BDP. Ukupan dug Vlade, uključujući priznati međunarodni dug i pozajmice od MMF-a, iznosio je 6.8% BDP krajem avgusta 2010. godine. U okviru Trezora pri Ministarstvu ekonomije i finansija počela je sa radom Služba za upravljanje dugom.

U 2010. godini PTK je uplatio dividende u iznosu od 80 miliona evra, posle prethodne uplate iz 2009. godine. Krajem avgusta je osnovni rast prihoda, bez dividendi, iznosio nominalnih 13.4%. On je bio poduprt dobrim učinkom u naplati poreza na granici i drugih domaćih poreza. Šablon rasta troškova ostao je nepromenjen, a kapitalni troškovi zajedno sa troškovima za plate i nadnice su nastavili sa rastom i dostigli dvocifrene iznose. Prosečna mesečna neto plata u javnom sektoru porasla je za 16.4% u prvom kvartalu 2010. godine u odnosu na odgovarajući period 2009. godine. Uglavnom kao rezultat jednokratne uplate dividendi iz PTK, u budžet je krajem avgusta zabeležen akumuliran višak od 85 miliona evra. *Sve u svemu*, budžet se susreće sa rastućim rizicima, pošto rashodi rastu mnogo brže od poreskih prihoda, i sve se više finansira iz jednokratnih prihoda i smanjenjem akumuliranih depozita.

Fiskalno planiranje se i dalje vrši ad hok, pri čemu se inicijative vladinih rashoda već suštinski udaljavaju od budžetskih planova i srednjeročnog okvira troškova na početku 2010. godine. U martu je vlada odobrila ugovor za izgradnju autoputa Vrbnica – Merdare. Ovaj infrastrukturni prioritet nije bio uključen u budžet za 2010. godinu niti u SOT. Vrednost projekta je procenjena na oko jednu milijardu evra (oko 25% BDP) i očekuje se da bude završen za četiri do pet godina. U maju je u pokušaju da se ograniče fiskalni rizici – posebno oni koji potiču iz projekta autoputa – i da se povrati finansijska održivost, postignut sporazum sa MMF-om o 18-to mesečnom programu koji je podržan sa 109 miliona evra vrednim stendbaj aranžmanom. Ovaj sporazum je odobrio izvršni odbor MMF-a u drugoj polovini jula. Fiskalni okvir je osavremenjen u cilju formalnog uključivanja mera koje su dogovorene u okviru programa sa MMF-om, tako da ono odražava u potpunosti procenjeni iznos za izgradnju autoputa. Da bi se ograničilo pogoršanje budžetskog deficita, povećane su neke od akciza i one su stupile na snagu početkom jula. Zakon o upravljanju javnim finansijama odgovornosti je izmenjen i dopunjen da bi se obezbedilo da bilo koja troškovna inicijativa koja bude razmatrana u toku polugodišnje revizije budžeta u 2011. godini, kao i u narednim godinama, bude potpuno pokrivena novim kredibilnim prihodnim merama ili izbalansirana smanjivanjem drugih troškova. Kao rezultat sporazuma sa MMF-om, ciljni deficit za 2010. godinu ostao je praktično nepromenjen i iznosi 3.4% BDP, ali su prilagođene procene prihoda i rashoda tako da budu realnije. *Sve u svemu*, predvidivost politike, doslednost i transparentnost su i dalje izazov.

Zbog relativno niskog nivoa integracije Kosova u globalnu ekonomiju i zbog labave fiskalne politike, kosovska ekonomija je bila u velikoj meri zaštićena od globalne ekonomske krize i nastavila je sa rastom u 2009. godini. Ekonomski rast je sve više rezultat vladinih rashoda, pri čemu je spoljni debalans i dalje značajan. Važnost fiskalne politike za održavanje ekonomske stabilnosti je povećana. Pritisak na tržište rada nije se smanjio i ekonomija se još uvek suočava sa obeshrabrujućim strukturnim problemima. *Sve u svemu*, kombinacija makroekonomskih politika bila je efikasna u održavanju ekonomske stabilnosti ali postaje sve više ranjiva zbog snažnog rasta vladinih rashoda.

Uzajamno dejstvo tržišnih sila

Kosovska agencija za privatizaciju je nastavila sa privatizacijom društvenih preduzeća, iako su to uglavnom mali poslovni subjekti sa ograničenim makroekonomskim uticajem. Početkom 2010. godine Agencija je započela likvidaciju društvenih preduzeća za koje ne postoji interes investitora u toku privatizacije. Postignut je određeni napredak u pogledu privatizacije javnih (državnih) preduzeća. Vlada je angažovala transakcionog savetnika za privatizaciju Pošte i telekomunikacija Kosova. Vlada je takođe angažovala transakcionog savetnika za privatizaciju distribucije i napajanja u okviru javne elektroenergetske kompanije (Kosovska energetska kompanija). Došlo je do izvesnih kašnjenja u ovoj privatizaciji i transakciji za izgradnju nove kosovske termoelektrane, delimično zbog pitanja energetskog tržišnog modela koji će biti korišćen. Nisu usvojene odredbe o koncesijama, u okviru zakona o javnim nabavkama, što je uticalo na pravno okruženje za ove kompanije. *Sve u svemu*, bilo je određenog napretka sa procesom privatizacije, posebno kada se radi o javnim preduzećima.

Otvaranje i zatvaranje firmi

Registracija poslovnih subjekata je počela u junu. Kosovska agencija za registraciju poslovanja sada u svom registru ima oko 45,000 aktivnih kompanija (taj broj je krajem 2008. godine bio 67,950) od ukupno oko 97,000. Informacijama o registrovanim kompanijama može se pristupiti preko interneta. Tokom 2009. godine broj novih i preregistrovanih preduzeća bio je oko 7,500 i ostao je skoro nepromenjen tokom prethodne godine. U isto vreme je započet novi projekat za otvaranje kancelarija za pružanje usluga na jednom mestu (ukupno 22) gde kompanije mogu da dobiju razne licence. Naknade za otvaranje i zatvaranje firme su male, ali relativno veliki broj neaktivnih firmi u poslovnom registru sugerise da propisi za zatvaranje firmi i njihovo sprovođenje mogu dodatno da budu poboljšani. *Sve u svemu*, slaba administracija i vladavina prava, nepouzdanost snabdevanje električnom energijom, ograničeni pristup finansijama, korupcija i loše definisana imovinska prava ometaju otvaranje i zatvaranje firmi.

Pravni sistem

Pravni sistem i dalje pokazuje slabu pristupačnost i efikasnost, a neke oblasti nisu pokriveno od strane relevantnih sudova. Bilo je određenih poboljšanja u oblasti sprovođenja ugovora, iako su neformalne metode sprovođenja i dalje rasprostranjene. Situacija u vezi imovinskih prava je i dalje razlog za brigu. Samo nekoliko opština ima digitalne registre imovinskih prava. Oni nisu povezani sa centralnim zemljišnim registrom i ne postoji komunikacija između opštinskih i centralnih vlasti. Neke zemljišne knjige su i dalje u Srbiji. Generalno, nemogućnost vlasti da sveobuhvatno sprovedu propise je i dalje glavna prepreka za zaštitu imovinskih prava. U saradnji sa EULEX-om, kosovski sudovi vode istražne procese u nekoliko slučajeva korupcije na visokom nivou. *Sve u svemu*, postojeći pravni okvir je i dalje nedovoljno razvijen, a njegovo sprovođenje je i dalje loše. Teško i skupo pravno sprovođenje ugovora i preovlađujuća korupcija i dalje sputavaju poslovno okruženje.

Razvoj finansijskog sektora

Finansijski sektor je u 2009. godini povećan za 24.2%, čime je ukupna vrednost aktive povećana na 2.8 milijardi evra ili oko 72% BDP. Bankarski sektor je još uvek dominantan i odgovoran za 78.6% aktive, posle čega slede penzioni fondovi (13.6%), mikrofinansijske institucije (4.7%), osiguravajuće kompanije (2.9%) i finansijski posrednici (0.2%). Broj komercijalnih banaka (osam) i penzionih fondova (dva) ostao je isti, dok su sa radom u toku

2009. godine počele tri nove mikrofinansijske institucije (čime je njihov broj povećan na 19) i jedna nova osiguravajuća kompanija (čime je njihov broj povećan na 11). Stepen koncentracije bankarskog sistema je opao, ali je i dalje visok, pri čemu se 81% aktive nalazi u tri banke. Više od 90% aktive u sektoru je u rukama banaka koje su u stranom vlasništvu. Neto profit bankarskog sektora je opao za 30.5% u 2009. godini, što je dovelo do manje stope povraćaja na prosečnu aktivu (1.4% u odnosu na 2.4% u 2008. godini) i na prosečni akcijski kapital (13% u odnosu na 24.7% u 2008. godini). Nevraćeni krediti su porasli sa 3.3% od ukupnog broja odobrenih kredita u 2008. godini na 4.3% u 2009. godini, ali je indeks adekvatnosti bankarskog sistema ostao na lagodnih 18%. Banke su i u 2010. godini ostvarile profit. Njihov prihod od kamata je i dalje solidan, a zadržana dobit je porasla za oko 50% do kraja jula. *Sve u svemu*, finansijsko posredovanje se mnogo sporije razvijalo dok je bankarski sektor ostao stabilan i profitabilan.

Kreditna aktivnost nastavila je da raste u 2009. godini, iako sporije u odnosu na ranije godine. Krediti bankarskog sektora su porasli za nominalnih 8.9% da bi dostigli jednu trećinu BDP u 2009. godini, da bi porasli za 11.3% (godina za godinu) do kraja avgusta. U 2009. godini krediti nefinansijskim korporacijama su porasli za 4.6%, a krediti građanstvu za 22.3%. Krajem avgusta, rast kredita nefinansijskim korporacijama je usporen i iznosio je 4.1%, dok su krediti građanstvu povećani na 28.5%. Kao rezultat toga, struktura kredita je promenjena a udeo kredita građanstvu je povećan na račun drugih nefinansijskih korporacija, čiji je udeo opao za više od 3 procentna poena na ispod 70%. Nizak nivo proizvodnje i visoka zavisnost kosovske ekonomije od uvoza uticali su na sektorsku distribuciju kredita privatnim preduzećima. Sektor usluga je nastavio da privlači većinu kredita ali je njegov udeo opao za 7 procentnih poena u 2009. godini, kada je 70.7% kredita bilo dato nefinansijskim korporacijama do kraja godine, a taj procenat je nastavio da opada i u 2010. godini. Krediti industriji, energetsom sektoru i građevinskom sektoru su konstantno rasli (godišnji rast od 47% u 2009. godini) i dostigli četvrtinu svih kredita nefinansijskim korporacijama. Ovaj trend je nastavljen u 2010. godini i krajem avgusta njihov udeo je već iznosio 28% svih kredita koji su odobreni nefinansijskim korporacijama. Struktura dospeća kredita je malo poboljšana, a broj kredita sa rokom dospeća dužim od dve godine je porastao na 70% od ukupnog kreditnog portfolia u 2009. godini (sa 62% koliko je iznosio u 2008. godini).

Posle povećanja od 20.8% u 2009. godini, rast depozita je opao na 11.1% (godina za godinu) krajem avgusta. Depoziti građana su porasli za oko 25% i sa udelom od 67% predstavljaju većinu svih depozita. Na kraju 2009. godine ukupni depoziti su iznosili 45.1% BDP u odnosu na 37.5% u 2008. godini. Odnos kredita prema depozitima je opao tokom godine na 74%, dosta ispod neformalne granice koju odnos kredita prema depozitima ne bi trebalo da premaši (80%), a zatim je u avgustu ponovo porastao na 78%. Razlika prosečne godišnje kamatne stope između kredita i depozita opala je sa 10.6% u 2008. godini na 10.1% u 2009. godini, i još uvek je veoma visoka. Ovaj pad je u najvećoj meri rezultat smanjenja od 0.4 procentnih poena kamatnih stopa na kredite, pošto je kada se radi o prosečnoj godišnjoj kamatnoj stopi na depozite došlo do porasta od samo 0.1 procentnih poena. Ipak, prosečne kamatne stope na kredite su i dalje visoke i iznose 14.4%. 12-to mesečna prosečna razlika je ponovo počela da raste u 2010. godini zbog pada kamatnih stopa na depozite i u avgustu je iznosila 10.4 procentnih poena. Kao i u prethodnim godinama, razlika je manja za kredite građanima nego za kredite nefinansijskim korporacijama. *Sve u svemu*, komercijalne banke su postale malo opreznije kada je reč o njihovoj kreditnoj ekspanziji, a uslovi kreditiranja su i dalje strogi.

3.2. Kapaciteti za suočavanje sa pritiscima konkurencije i tržišnim silama unutar Unije

Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Makroekonomska stabilnost je očuvana, ali su fiskalni i spoljni rizici povećani. Nezaposlenost je i dalje veoma visoka, što otkriva duboke strukturne probleme u ekonomiji. Inflacija je i dalje nestabilna, čemu cene hrane i goriva daju veliki doprinos. Slabo upravljanje i ad hoc kreiranje politike doprineli su visokom nivou ekonomske neizvesnosti. *Sve u svemu*, makroekonomski rizici su povećani a duboki strukturni problemi i dalje ometaju ekonomiju. Slaba vladavina prava, korupcija, visok nivo neformalnih aktivnosti, loša infrastruktura i subvencionisano i nepouzdanost snabdevanje električnom energijom, narušavaju efikasnost tržišnih mehanizama.

Ljudski i fizički kapital

Ostvaren je određeni napredak u sektoru obrazovanja sa sertifikacijom nastavnika i stručnom obukom. Uveden je novi sistem za licenciranje nastavnika, a osnovan je i Odbor za stručno obrazovanje i obuku u cilju obezbeđivanja efikasne modernizacije institucija za stručnu obuku na Kosovu. Ipak, obrazovanje još uvek ometaju finansijska ograničenja, nepostojanje adekvatnih kapaciteta i nastava slabog kvaliteta. Ministarstvo za obrazovanje razvija nastavne planove za visokog obrazovanje da bi se posvetila pažnja neusklađenosti potreba i veština na tržištu rada. Neke škole i dalje rade u više smena. Njihovi fizički uslovi su i dalje loši pošto im nedostaju odgovarajuće zgrade, nastavna sredstva i oprema. Istraživački kapaciteti univerziteta i istraživačkih instituta su još uvek veoma slabi. *Sve u svemu*, ostvaren je mali napredak u pravcu poboljšanja kvaliteta obrazovanja pri čemu postoje slabi podsticaji za doživotno učenje.

Ukupne investicije u 2009. godine iznosile su 26.3% BDP, što predstavlja povećanje u odnosu na prethodnu godinu od 24.4%. Privatne investicije, iako su realno povećane, opale su u apsolutnim i relativnim odnosima, a njihov udeo u ukupnim investicijama je opao za oko 10 procentnih poena i iznosi 60%. Najveći deo javnih investicija je usmeren na poboljšanje putne infrastrukture. Iznenađujuća odluka o otpočinjanju velikog projekta izgradnje autoputa dovela je do toga da vlada preispita svoje investicione prioritete. U maju je izabran međunarodni konzorcijum za razvoj Međunarodnog aerodroma u Prištini u vidu javno-privatnog partnerstva sa koncesijom na dvadeset godina. Pokrivenost mobilne telefonije je povećana na 71%, a na tržištu su aktivna četiri mobilna operatera (dva operatera mobilne mreže i dva operatera virtuelne mobilne mreže). Pokrivenost širokopojasnim internetom je 6.4%. *Sve u svemu*, bilo je neznatnih poboljšanja u fizičkom kapitalu, ali pad privatnih investicija kao udela u BDP na najnižu vrednost u poslednjih pet godina mogao bi da ometa poboljšanje u pogledu ponude.

Struktura sektora i preduzeća

Sektorom preduzeća na Kosovu i dalje dominiraju mikropreduzeća. Više od 90% preduzeća zapošljava manje od četiri lica. Ekonomska struktura je visoko koncentrisana na sektor maloprodaje, pri čemu oko polovine svih preduzeća radi u ovoj oblasti. Usvojen je zakon o ekonomskim zonama i započet je postupak za uspostavljanje šest zona, jedne na centralnom i pet na opštinskom nivou. Neformalni sektor je i dalje velik. On smanjuje poresku bazu i efikasnost ekonomskih politika. Poreska uprava je kao meru za borbu protiv neformalne ekonomije, počela da izdaje fiskalne brojeve i da instalira fiskalne kase. Obezbeđivanje

pouzdanog napajanja električnom energijom je i dalje izazov za razvoj privatnog sektora. Uprkos nekim poboljšanjima u fakturisanju i naplati tokom 2009. godine, oko 42% energije koja uđe u mrežu KEK-a ostane nenaplaćeno. *Sve u svemu*, skoro da nije bilo nikakvih promena u strukturi preduzeća, a velike neformalnosti u ekonomiji i dalje opstaju. Veliki neformalni sektor je i dalje važan izazov.

Uticaj države na konkurentnost

Regulatorni organi su i dalje slabi. Novi zakon o rudnicima i mineralima koji je usvojen u julu ozbiljno podriva nezavisnost Nezavisne komisije za rudnike i minerale time što prenosi odgovornost za licenciranje i imenovanje glavnog inspektora u Rudarskom inspektoratu na vladu. Vlada je predložila Regulatornoj upravi za telekomunikacije da uvede petogodišnji moratorijum na izdavanje bilo koje licence za mobilnu telefoniju, što bi ako bude prihvaćeno išlo na uštrb interesa potrošača i smanjilo konkurenciju u sektoru. Budžetski transferi i subvencije su ostali nepromenjeni od 2008. godine i iznose 3.5% BDP. Javna elektroenergetska kompanija KEK i dalje prima značajne subvencije iz državnog budžeta za uvoz električne energije i kredite za finansiranje sopstvenih investicionih programa. Vlada je preduzela prve korake u cilju posvećivanja pažnje brojnim slabostima u sistemu javnih nabavki. *Sve u svemu*, uloga države u ekonomiji je povećana.

Ekonomska integracija sa EU

Otvorenost ekonomije, merena vrednošću uvoza i izvoza roba i usluga kao udela u BDP je povećana sa 68.9% u 2008. godini na 70.9%. Izvoz u zemlje članice EU pokazao je strmi pad od 24.7%, sa 48% u 2008. godini na 41.5% ukupnog izvoza u 2009. godini. Ovo je uglavnom bila posledica smanjenja potražnje iz inostranstva i cene glavnog kosovskog izvoznog artikla, nikla. Izvoz u zemlje CEFTA je opao za 15.3%, ali je njegov udeo u ukupnom izvozu ostao skoro nepromenjen i iznosio je 32.0% u 2009. godini. EU i zemlje CEFTA su i dalje glavne zemlje porekla kosovskog uvoza sa udelom od 38.7% (36.4% u 2008. godini), odnosno 36.1% (37.2% u 2008. godini). Teškoće u vezi priznavanja carinskih pečata ometaju trgovinu sa nekim zemljama CEFTA. Sa skoro tri četvrtine novih stranih investicija u 2009. godini, zemlje EU su i dalje najveći investitori na Kosovu. *Sve u svemu*, ekonomska integracija sa EU je i dalje slaba.

4. EVROPSKI STANDARDI

U ovom delu ispitivani su kosovski kapaciteti za postepeno usklađivanje njegovih zakona i politika sa komunitarnim pravom (*acquis*) koji se odnose na unutrašnje tržište, sektorske politike i pravdu, slobodu i bezbednost, u skladu sa Procesom stabilizacije i pridruživanja i prioritetima evropskog partnerstva. Ovde se takođe analiziraju kosovski administrativni kapaciteti. Procena Komisije u svakom sektoru pokriva napredak koji je postignut u toku perioda izveštavanja i rezimira svukupni nivo pripremljenosti Kosova.

4.1. Unutrašnje tržište

4.1.1. Slobodno kretanje roba

Bilo je određenog napretka u oblasti standardizacije. Novi zakon o standardizaciji je usvojen u oktobru 2009. godine, zajedno sa pomoćnim propisima o funkcionisanju Kosovske agencije za standardizaciju (KAS) pri Ministarstvu trgovine i industrije. Novi tehnički komiteti (u

kojima kompanije aktivno učestvuju) su osnovani u pet proizvodnih oblasti, čime je njihov ukupan broj porastao na četrnaest.

Kosovska agencija za standardizaciju nije član bilo koje evropske ili međunarodne organizacije za standardizaciju. U međuvremenu, u okviru memoranduma o razumevanju sa Ministarstvom ekonomije, trgovine i energije Albanije, KAS je usvojila i distribuirala Evropske standarde (EN) na Kosovu. Do danas su kao Kosovski standardi usvojeni oko 2,180 EN i ISO/IEC standarda, od kojih su oko jedne trećine usaglašeni Evropski standardi. Smatra se da KAS nema dovoljan broj zaposlenih.

Bilo je određenog napretka na planu procene usklađenosti. U periodu izveštavanja je akreditovano jedanaest novih organa za procenu usklađenosti, čime je njihov ukupan broj povećan na petnaest. Zakon o tehničkim zahtevima za proizvode i procenu usklađenosti tek treba da bude revidiran da bi se primenilo horizontalno komunitarno pravo iz 2008. godine o marketingu proizvoda.

Ostvaren je određeni napredak na planu akreditacije. Pored postojećeg tehničkog komiteta za ispitne i kalibracione laboratorije, osnovan je novi tehnički komitet za sertifikacione i inspeksijske organe. Memorandum o razumevanju o akreditaciji je potpisan sa Turskom u novembru 2009. godine. U novembru 2009. godine, Direktor za akreditaciju pri Ministarstvu trgovine i industrije je potpisao ugovor sa Evropskom kooperacijom za akreditaciju (EA). Ovo je prvi korak ka dobijanju članstva u EA.

Bilo je određenog napretka u metrologiji. Nova administrativna uputstva pokrivaju konverziju mernih grupa, autorizaciju subjekata koji su odgovorni za tehničku kontrolu vozila i autorizaciju institucija koje su odgovorne za verifikaciju, procenu usklađenosti i zvanično merenje tačnosti. Strategija za razvoj kosovske metrološke infrastrukture za period 2010 – 2014 usvojena je u junu. Nova Kosovska centralna laboratorija za metrologiju počela je sa radom u martu 2010. godine. Pored toga, osnovana je posebna laboratorija za kontrolu kvaliteta plemenitih metala.

Bilo je malog napretka na planu praćenja tržišta. Novi zakon o tržišnoj inspekciji je usvojen u julu, i on usaglašava postupke i odgovornosti za praćenje tržišta na osnovu horizontalnog komunitarnog prava iz 2008. godine.

Nova Generalna služba za bezbednost proizvoda je osnovana pri Tržišnoj inspekciji Ministarstva trgovine i industrije, koja se za sada bavi praćenjem tržišta građevinskih proizvoda, mehanizacije, igračaka i niskonaponske električne opreme. Broj zaposlenih u Tržišnoj inspekciji je povećan, a time i broj godišnjih inspekcija, mada je polazna osnova bila niska.

Bilo je određenog napretka u oblasti zaštite potrošača. U decembru 2009. godine usvojen je Program za zaštitu potrošača za period 2010 – 2014 i započelo je njegovo sprovođenje. Ovaj program ima za cilj jačanje legitimnosti Saveta za zaštitu potrošača i njegovih nadzornih aktivnosti, zajedno sa transparentnošću i odgovornošću institucija koje reaguju na zahteve potrošača. U Prištini je otvoren Centar za zaštitu potrošača, gde potrošači mogu da dobiju besplatne savete o potrošačkim proizvodima i uslugama. Administrativni kapaciteti su i dalje mali. Kancelarija za zaštitu potrošača pri Ministarstvu trgovine i industrije ima samo jednog zaposlenog.

Sve u svemu, bilo je određenog napretka na planu zakonskog okvira. Ipak, usklađivanje sa komunitarnim pravom u oblasti slobodnog kretanja robe je ograničeno, a administrativni

kapaciteti za transpoziciju i sprovođenje su nedovoljni. Još uvek su potrebni značajni naponi u tom pogledu.

4.1.2. *Kretanje lica, usluge i pravo na osnivanje*

Ostvaren je ograničen napredak u oblasti slobodnog kretanja lica.

Mali napredak je ostvaren u reformisanju *koordinacije sistema socijalne sigurnosti*. Otpočeo je rad na strateškom okviru, ali nedostaju stručnost i resursi u ovoj oblasti.

Ostvaren je mali napredak u pružanju usluga. Radno telo za koordinaciju usklađivanja propisa je osnovano pri Ministarstvu trgovine i usluga. Pravni okvir nije kompatibilan sa komunitarnim pravom. Statistički podaci o uslugama su nekompletni, što otežava razvoj politika u ovoj oblasti. Administrativno uređenje za postizanje postepenog usklađivanja sa evropskim standardima je nedovoljno.

Određeni napredak je zabeležen na planu poštanskih usluga. Skupština Kosova je usvojila zakon o poštanskim uslugama koji je zamenio zakon o poštanskim uslugama iz 2003. godine. Cilj ovih izmena je da se stvore uslovi za osnivanje regulatorne uprave odgovorne za poštanske usluge.

Bilo je ograničenog napretka na planu finansijskih usluga. Zakon o centralnoj banci je izmenjen i dopunjen u julu. On jača njenu nezavisnost i odgovornost, modernizuje njeno korporativno upravljanje i obezbeđuje osnov za ograničenu hitnu pomoć za obezbeđivanje likvidnosti. Zakon o garantima šemama depozita koji je usvojen početkom oktobra propisuje nivo pokrivenosti od 2,000 evra, koji uzima u obzir nivo ekonomskog razvoja Kosova. Odliv osoblja u institucije koje se bave nadzorom nad bankama je stabilizovan i sprovedena je obuka zaposlenih. Nadzor je prebačen sa pravila zasnovanih na pristupu CAMEL (adekvatnost kapitala, kvalitet aktive, upravljanje, zarada i likvidnost) na napredniji pristup zasnovan na proceni rizika. Osnovana su dva unutrašnja odbora za procenu postojeće situacije u pogledu zahteva Bazel I i Solventnost I i za razvoj plana za realizaciju budućeg Bazela i Solventnosti II. U praksi je sproveden konsolidovan nadzor, ali kompletirani formalni zakonski osnov još uvek nedostaje.

Nije bilo posebnih dešavanja koja bi trebalo da uđu u izveštaj kada se radi nebankarskim oblastima, tržištu deonica i investicionim fondovima.

Nije bilo napretka na planu prava na osnivanje. Usklađivanje sa standardima EU oko priznavanja profesionalnih kvalifikacija je ograničeno.

Ograničen napredak je učinjen u oblasti kompanijskog prava. Nastavljeno je sprovođenje projekta za otvaranje kancelarija za pružanje usluga na jednom mestu za osnivanje kompanija. Kada se radi o *finansijskoj kontroli*, nije zabeležen nikakav napredak.

Sve u svemu, pripreme u oblasti kretanja lica, usluga i prava na osnivanje, kao i kompanijskog prava su u ranoj fazi.

4.1.3. *Slobodno kretanje kapitala*

Kosovo već ima veoma liberalan režim kada se radi o kretanju kapitala. U pogledu slobodnog kretanja kapitala ne postoje ograničenja na kapital u stranom vlasništvu ili na investicije u finansijski sektor ili u drugu aktivu. U 2010. godini, direktne strane investicije su povećane u

odnosu na njihov nivo iz 2009. godine, godine u toku koje je došlo do uticaja globalne ekonomske krize. Strane banke upravljaju sa preko 80% aktive u bankarskom sektoru. Kosovo nema berzu niti finansijsko tržište.

Bilo je određenog napretka na planu platnih sistema. Odbor Centralne banke je usvojio nacionalnu strategiju za platni promet koja je urađena u saradnji sa vladom u septembru 2009. godine. Strategija se fokusira na uvođenje sistema za bruto poravnjenja u realnom vremenu, i kao deo toga, moguću zamenu postojećeg elektronskog međubankarskog klirinškog sistema integrisanim sistemom za mala plaćanja. Kada se radi o međunarodnim plaćanjima, Kosovo je u postupku pregovora za dobijanje privremenog SWIFT koda (ISO 3166-1 kod koji se dodeljuje korisniku), pošto nije član UN-a.

Sve u svemu, sistem kretanja kapitala je veoma liberalan, ali su potrebni kontinuirani napor da se postepeno uvedu Bazel II zahtevi u vezi rizika i upravljanja kapitalom, i da se uspostavi pravni okvir koji je kompatibilan sa standardima EU o slobodnom kretanju kapitala.

4.1.4. Carina i porezi

Bilo je određenog napretka u oblasti carine. Na kraju 2009. godine usvojena su administrativna uputstva o sprovođenju zakona o carini i akcizama i o unutrašnjoj kontroli. Carinska služba je osavremenila strateški operativni okvir za period 2010 – 2012. To je ključni dokument za srednjoročni okvir troškova vlade, imajući u vidu da se preko 65% javnih prihoda na Kosovu i dalje prikuplja na granici. U tom svetlu, funkcionalna nezavisnost Carinske službe bez političkog uplitanja je i dalje od suštinske važnosti. Potpisani su sporazumi o saradnji sa Francuskom, Finskom, Turskom, Albanijom i Crnom Gorom. To ima za cilj sprečavanje podnošenja lažnih deklaracija za proizvode koji se uvoze na Kosovo i da se uskladi trgovinska statistika sa dotičnim zemljama.

Ukupan broj zaposlenih u Carinskoj službi se progresivno povećava do kraja 2010. godine. Međunarodna jedinica u Carinskoj službi je dobila odgovornost za praćenje napretka na planu otklanjanja neusklađenosti sa standardima EU koje su identifikovane u prošlogodišnjem izveštaju. Carinska služba je pojačala svoje napore u borbi protiv korupcije. Povećan je broj osoblja koje radi u unutrašnjoj kontroli. Potpisani su memorandumi o razumevanju o koordinisanom pristupu borbi protiv korupcije sa policijom, Poreskom upravom i Agencijom za borbu protiv korupcije. U januaru je usvojen zajednički carinsko – poreski akcioni plan za borbu protiv korupcije. Pored toga, Carinska služba i policija pojačavaju svoju saradnju na planu integrisanog upravljanja granicom u cilju povećanja bezbednosti u lancu nabavki. To je uključilo i konverziju 24-časovne carinske kontrolne sobe u nacionalni centar za kontrolu granice gde ove dve institucije rade zajedno.

Jedinice Carinske službe i dalje patroliraju po svim putevima, osim na severu Kosova. Ovo je dovelo do smanjivanja krijumčarenja. Počev od marta meseca, EULEX je pojačao svoje kontrole na prelazima 1 i 31 na severu Kosova, koristeći dodatne kamere i novi mrežni server. Prava kontrola se vrši na terminalu u Mitrovici. Podaci se razmenjuju sa Carinskom službom Kosova i Upravom carina Srbije, što ide u korist tekućih krivičnih istraga na obe strane. Ukupan prihod koji je prikupila Carinska služba u prvih sedam meseci 2010. godine iznosio je oko 445 miliona evra, tj. 11% više u odnosu na isti period 2009. godine.

Postojeći IT sistem je zamenjen sistemom Asycuda World (automatizovani sistem za carinske podatke, koji je dobijen od UNCTAD-a) koji će između ostalog podržati korišćenje

integrisane kosovske tarife. Potreban je dalji rad da bi se obezbedila kompatibilnost sa IT sistemima Evropske unije.

Imenovani su svi članovi Nezavisnog revizionog odbora. Odbor mora da preduzme hitne korake na planu razmatranja žalbi poslovnih subjekata i poreskih obveznika protiv odluka Carinske službe i Poreske uprave. Od 2008. godine nakupilo se preko 1000 nerešenih predmeta.

Srbija i Bosna i Hercegovina ne priznaju carinske pečate Kosova, uprkos garancijama dobijenim od SPGS UN-a kojima se potvrđuje da to nije protivno RSBUN 1244/1999. Poreska uprava Srbije koja funkcioniše na severu Kosova izdaje dokumentaciju srpskim firmama na Kosovu koja im omogućava da prodaju proizvode Srbiji. Ova paralelna dokumentacija je u suprotnosti sa konceptom Kosova kao jedne carinske oblasti u kojoj su samo odgovarajuće kosovske institucije ovlašćene da izdaju takvu dokumentaciju.

Sve u svemu, carinski propisi na Kosovu su u i dalje u velikoj meri u skladu sa standardima EU. Posebne oblasti koje zahtevaju pažnju su borba protiv šverca i krijumčarenja, gde kapaciteti za primenu zakona moraju da budu pojačani, kao i dalje povećanje kontrole i nadzora na severu Kosova. Nezavisni reviziono odbor hitno mora da postane potpuno funkcionalan i da smanji broj nerešenih predmeta.

Bilo je određenog napretka u oblasti oporezivanja. U januaru 2010. godine su usvojene izmene i dopune zakona o porezu na lični i korporacijski prihod, kojima se razjašnjava oporezivanje rezidenata, nerezidenata i firmi i izbegava duplo oporezivanje, a specificiraju se i postupci podnošenja poreskih izjava. Novi zakon o PDV-u je stupio na snagu 1. januara 2010. godine, obezbeđujući visok stepen usaglašenosti sa komunitarnim pravom EU. Registracioni prag za ulazak u sistem PDV-a i dalje je 50,000 evra, što za rezultat ima to da mnoge kompanije ne ulaze u sistem PDV-a. Pored toga, u decembru 2009. godine su usvojena administrativna uputstva o sprovođenju izmena i dopuna zakona o poreskoj upravi i postupcima i o standardima integriteta za Poresku upravu Kosova koji su stupili na snagu u 2009. godini. U maju 2010. godine je usvojena strategija o usaglašavanju poreza čiji je prvenstveni cilj smanjivanje mogućnosti za utaju i izbegavanje poreza, povećanje pravovremene i efikasne naplate i poboljšanje edukacije poreskih obveznika.

U trećem kvartalu 2009. godine, Poreska uprava je počela da izdaje fiskalne brojeve poslovnim subjektima. Za sada je dodeljeno 44,000 brojeva. U ovom procesu više od 31,000 neaktivnih firmi je izbrisano iz baze podataka Poreske uprave. U martu 2010. godine je započelo uvođenje fiskalnih kasa. U pripremi za uvođenje novog IT sistema, u julu 2010. godine izvršeno je osavremenjivanje postojećeg SIGTAS (integrisani sistem za upravljanje porezima) sistema. Sada se sve poreske deklaracije u elektronskom obliku za sve tipove poreza mogu preuzeti sa internet stranice Poreske uprave. Takođe je sada u funkciji sistem za elektronsko arhiviranje podataka Poreske uprave.

U februaru 2010. godine je osnovana Kancelarija za strateško planiranje i modernizaciju pri Poreskoj upravi koja će razvijati strateške projekte, kao što su uvođenje novog IT sistema i fiskalnih kasa i sprovođenje aktivnosti koje predstavljaju odgovor na prošlogišnji izveštaj EU. U istom mesecu osnovana je nova Jedinica za poreske istrage. U cilju podizanja nivoa naplate poreza, u julu 2010. godine je uvedena automatska razmena informacija sa Trezorom i Carinskom službom, zajedno sa alatom za praćenje dugova koji će olakšati centralizovanu reviziju dužnika.

Prihod od poreza je u prvih sedam meseci 2010. godine bio 131 milion evra, što predstavlja povećanje od 13% u odnosu na isti period prethodne godine.

Sve u svemu, zabeležen je određeni napredak u oblasti oporezivanja, posebno u pogledu usklađivanja zakona. Ipak, još uvek su potrebni dalji naponi da se obezbedi efikasno sprovođenje zakona, izvrši naplata poreza i smanji značajna neformalna ekonomija.

4.1.5. *Konkurencija*

Bilo je određenog napretka u oblasti konkurencije. Zakon o zaštiti konkurencije je usvojen početkom oktobra. Svrha zakona je da usaglasi kosovske propise koji regulišu konkurenciju sa komunitarnim pravom EU, posebno time što će razjasniti pravila o zloupotrebi dominantnog položaja i uvesti pravila o spajanju firmi i da ojača postupke sprovođenja propisa.

Kada se radi o administrativnim kapacitetima, Kosovska nezavisna komisija za konkurenciju je nastavila sa svojim aktivnostima i ispitala je nekoliko sumnjivih kršenja pravila o konkurenciji. Njeni kapaciteti su povećani dodeljivanjem dodatnog osoblja postojećim članovima Komisije, kojih je bilo pet. Komisija za konkurenciju je potpisala memorandum o razumevanju sa organima zaduženim za konkurenciju u Albaniji i u bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji.

Kada se radi o državnoj pomoći nije zabeležen nikakav napredak. Nacrt zakona o državnoj pomoći još nije iznet pred Skupštinu, a u njemu se između ostalog predviđa osnivanje nezavisne komisije za državnu pomoć za potrebe odobravanja te pomoći.

Ostvaren je ograničeni napredak u zakonskom okviru. Određeni napredak je učinjen u pogledu administrativnih kapaciteta, i ukupno u pogledu kapaciteta za sprovođenje anti trust politike. Ipak, sve u svemu, sprovođenje politike u vezi konkurencije i državne pomoći na Kosovu je u ranoj fazi. Nedostaje iskusno i specijalizovano osoblje. Postupci za saradnju sa drugim subjektima koji učestvuju u pitanjima konkurencije, kao što su ekonomski regulatori, moraju da budu ojačani. Postoji potreba za podizanjem svesti u cilju upoznavanja privatnog sektora sa pravilima konkurencije. Komisija za konkurenciju mora više da učestvuje u aspektima konkurentnosti kada se radi o privatizaciji velikih javnih preduzeća (npr. PTK – Pošta i telekom Kosova).

4.1.6. *Javne nabavke*

Ograničeni napredak je zabeležen u oblasti javnih nabavki. Vlada je podnela Skupštini nacrt novog zakona o javnim nabavkama. Zakon tek treba da bude usvojen. Odredbe o koncesijama u postojećem zakonskom okviru značajno odstupaju od pravila EU.

Kada se radi o administrativnim kapacitetima, poboljšan je rad Revizionog organa za nabavke kroz sistematičnije objavljivanje odluka, kao i u pogledu pravne argumentacije odluka. Kredibilnost ove institucije je u tome što ona pravi autoritativnu dokumentaciju o reviziji odluka na oba službena jezika, kao i o izbegavanju sukoba interesa do kojeg dolazi zbog interakcije sa onima koji vode politiku. Kredibilitet takođe zavisi od transparentnosti rada Revizionog organa za nabavke, uključujući i način na koji se odluke donose.

Pripremljen je novi plan za sertifikaciju službenika za nabavke. Trajni sertifikati biće dodeljeni licima koja su prošla kroz obuku u toku tri uzastopne godine. Ipak, službenici za nabavke su i dalje u lošem položaju i predmet su zastrašivanja, koordinacionim mehanizmima

glavnih učesnika u sistemu javnih nabavki i dalje treba dodatno jačanje, posebno u cilju smanjivanja prostora za korupciju.

Stoga, odgovornost za procese nabavki mora da bude proširena tako da uključi ne samo službenike za nabavke, već i njihove nadređene, i na administrativnom i na političkom nivou. Takođe, mora da se poboljša obuka i sertifikacija lica koja su aktivna u oblasti nabavki, posebno imajući u vidu mali broj licenciranih službenika za nabavke na Kosovu u poređenju sa ukupnim budžetom koji je potrošen na nabavke.

U ostale izazove spadaju veliki odliv službenika za nabavke na lokalnom i centralnom nivou i praćenje sprovođenja ugovora o nabavkama.

Mnogi javni organi koji se finansiraju iz vladinog budžeta još uvek obavljaju svoje procese nabavki ne koristeći Agenciju za javne nabavke kao glavni izvršni organ zadužen za ugovaranje, uprkos činjenici da je potrebno administrativno uputstvo doneto u junu. Kada se radi o osnovnim robama i uslugama, ako bi ova agencija bila u stanju da realizuje više okvirnih sporazuma i organizuje nabavke na nivou cele vlade, budžetska sredstva bi se efikasnije koristila nego kada svaka organizacija vrši sama za sebe individualne nabavke.

Vrednost sklopljenih ugovora za javne nabavke ostala je na istom nivou tokom 2009. godine i iznosila je oko 20% kosovskog BDP. Vrednost ugovora sklopljenih putem otvorenih postupak je povećana, tako da iznosi 85% od ukupne vrednosti svih potpisanih ugovora u 2009. godini, a vrednost ugovora sklopljenih putem postupka dogovoravanja je smanjena na 11% ukupne vrednosti svih ugovora, pri čemu se ostali postupci koriste veoma malo.

Generalni revizor je preporučio jačanje praćenja i nadgledanja aktivnosti nabavki, uključujući aktivnosti čiji je cilj da pomognu da se preporuke agencija za nadzor sprovedu u delo i da službenici budu odgovorni za svoje postupke.

Sve u svemu, Kosovo mora da poboljša pravni okvir u oblasti koncesija, da dalje ojača poziciju službenika za javne nabavke u odnosu na njihovu hijerarhiju, da poveća obuku u cilju obezbeđivanja nezavisnih eksperata za nabavke na ključnim pozicijama i ojača regulisanje faze sprovođenja ugovora u procesu javnih nabavki. Administrativni kapaciteti i koordinacioni mehanizmi glavnih učesnika u sistemu javnih nabavki moraju dodatno da budu ojačani, posebno da bi se smanjio prostor za korupciju.

4.1.7. Zakon o intelektualnoj svojini

Bilo je određenog napretka u oblasti prava na intelektualnu svojinu. U junu su usvojeni strategija i akcioni plan 2010 – 2013 za prava na intelektualnu svojinu.

Bilo je određenog napretka u pogledu autorskih i pratećih prava. U junu je usvojen zakon o zaštiti topografije i integrisanih kola. Kancelarija za autorska prava je otvorena u junu 2010. godine, ali još uvek nije potpuno funkcionalna. Postojeći zakon o autorskim pravima mora dodatno da bude izmenjen i dopunjen da bi se usaglasio sa standardima EU.

Bilo je ograničenog napretka u oblasti prava na industrijsku svojinu. U Skupštini na usvajanje čekaju tri nacrtak zakona koji se odnose na patente, zaštitne znakove i industrijski dizajn, čiji je cilj obezbeđivanje većeg stepena usaglašenosti sa propisima EU, TRIPS sporazumom i drugim međunarodnim standardima. Napravljena je baza podataka za registraciju elektronskih zaštitnih znakova, dizajna i patenata koja je zamenila dokumentaciju vođenu na papiru.

Kapaciteti za sprovođenje propisa o patentima, zaštitnim znakovima i industrijskom dizajnu su i dalje slabi, uprkos povećanju broja zaposlenih u Kancelariji za industrijsku svojinu. Registracija zaštitnih znakova, patenata i industrijskog dizajna je poboljšana, ali ne dovoljno za izlaženje na kraj sa velikim brojem zahteva.

Određeni napredak je ostvaren u pogledu sprovođenja prava na intelektualnu svojinu. U januaru 2010. godine usvojen je zakon o carinskim merama za zaštitu prava na intelektualnu svojinu, posle čega je doneto administrativno uputstvo za njegovo sprovođenje. Broj zaposlenih u Carinskoj službi koji rade na pravima na intelektualnu svojinu je značajno povećan, čime je svaki carinski punkt pokriven službenicima za prava na intelektualnu svojinu. I dalje postoji visok nivo krijumčarenja i piraterije. Ipak, administrativni kapaciteti za ostvarivanje prava na intelektualnu i industrijsku svojinu su i dalje nedovoljni, pri čemu nedostaju i odredbe za sprovođenje propisa. Odgovornosti različitih organa koji se bave sprovođenjem, zajedno sa podelom odgovornosti između njih, nisu jasno definisane. Svest o pitanjima koja se tiču prava na intelektualnu svojinu mora da bude podignuta, i u vladi i u opštoj populaciji.

Sve u svemu, okvir propisa za prava na intelektualnu svojinu tek treba da bude završen. Učinjen je određeni napredak u vezi sa propisima i administrativnim kapacitetima. Ipak, sprovođenje je i dalje veoma slabo. Potrebni su značajni naponi u pogledu sprovođenja i podizanja javne svesti. Kosovski sistem prava na intelektualnu svojinu je i dalje u ranoj fazi.

4.1.8. *Zapošljavanje i socijalna politika, politika javnog zdravlja*

Kosovo je učinilo ograničeni napredak na planu usaglašavanja sa evropskim standadima u ovom sektoru.

Kosovo je usvojilo program za razvoj održivog zapošljavanja čiji je cilj brzo otvaranje radnih mesta kroz programe javnih radova. Kosovo je donelo strategiju zapošljavanja za period 2010 -2012, uključujući operativni plan i Omladinski akcioni plan. Usvojen je zakon o stručnoj obuci, preobuci i zapošljavanju ljudi sa nedostacima. Registracija nezaposlenih lica je poboljšana, uključujući i žene, Rome, Aškalije i Egipćane i lica sa nedostacima. Ministarstvo za rad i socijalno staranje je posredovalo u zapošljavanju 524 nezaposlenih lica iz svih manjinskih zajednica, uključujući Rome, Aškalije i Egipćane, što je bila mera koja će pozitivno uticati na tržište rada.

Ipak, politici zapošljavanja je potrebna veća predanost vlade. Javna služba za zapošljavanje ima slabe kapacitete. Plan za izgradnju kapaciteta za Ministarstvo i Javnu službu za zapošljavanje tek treba da bude usvojen. Društveni partneri su slabo uključeni u sprovođenje politike i mera za zapošljavanje. Tržište rada je nedovoljno razvijeno sa značajnim neformalnim segmentom. Stope učestvovanja i zaposlenosti su i dalje dramatično niske. Nezaposlenost je i dalje konstantno visoka, posebno kada se radi o ženama i mladim ljudima. Trajanje nezaposlenosti je ekstremno, a većina nezaposlenih su potpuno isključeni iz otvorenog tržišta rada. Postoje samo ograničeni podsticaji za nezaposlene i poslodavce. Hendikepiranim grupama treba posvetiti veću pažnju.

Ograničeni napredak je zabeležen u pogledu socijalne politike. Bela knjiga o socijalnoj politici još nije usvojena, pa je Kosovo ostalo bez strateških prioriteta u ovoj oblasti.

Pravni okvir je i dalje slab i neadekvatan da bi se suočio sa praktičnim izazovima. Posebno treba naglasiti potrebu za donošenjem *zakona o radu*.

Bilo je ograničenog napretka na planu usklađivanja sa evropskim standardima u oblasti *zdravlja i bezbednosti na radu*. Inspektorat rada mora da poveća svoje kapacitete da bi mogao efikasno da prati sprovođenje relevantnih propisa. Nove opštine nisu pokrivene inspektorima rada.

Socijalni dijalog je poboljšan usvajanjem zakona o štrajku. Ipak, malo je urađeno u oblasti socijalnog dijaloga. Zbog nepostojanja zakona o radu kao suštinskog pravnog akta, usvajanje drugih fundamentalnih propisa, kao što su zakon o sindikatima i zakon o društveno-ekonomskom savetu je odloženo. Još uvek nisu utvrđeni jasni kriterijumi za učestvovanje u ovom savetu. Sindikati javnih službi su organizovali proteste u toku perioda izveštavanja.

U oblasti jednakih mogućnosti postoje neki instrumenti za promociju prava žena, ali napredak u stvarnom postizanju rodne ravnopravnosti i sprovođenju zakona mora da bude poboljšan. Učešće žena na tržištu rada je i dalje izuzetno nisko, a zastupljenost žena u telima koje donose odluke je i dalje izazov.

Bilo je ograničenog napretka u oblasti *društvene inkluzije, uključujući i borbu protiv diskriminacije (videti i 2.2)*. Decentralizacija službi za kućnu negu i dalje ne pokazuje napredak. Pravni okvir koji je potreban za regulisanje efikasnog pružanja ovih usluga je još uvek u fazi izrade. Usluge još uvek uglavnom pružaju organizacije civilnog društva. Savet za socijalne i porodične usluge, organ koji je odgovoran za licenciranje pružalaca socijalnih usluga, još uvek nije u potpunosti funkcionalan – njegova finansijska i operativna struktura nisu regulisani na odgovarajući način, a ne postoji ni potreban pravni okvir. Prvi seminar o socijalnoj zaštiti i društvenoj inkluziji sa predstavnicima Komisije, vlasti i civilnog društva održan je u septembru 2010. godine. Nepostojanje mogućnosti zapošljavanja je sveukupni izazov koji negativno utiče na društvenu inkluziju. Još uvek se ne preduzimaju adekvatne aktivnosti posvećene društvenoj inkluziji specifičnih grupa, uključujući romske povratnike.

Kada se radi o *socijalnoj zaštiti*, nepostojanje zakona o zdravstvenom osiguranju, pa time i sistema zdravstvenog osiguranja, stavlja dodatna ograničenja pred prosečnu kosovsku porodicu. Mnoge zdravstvene usluge moraju da finansiraju direktno sami građani umesto da ih pokriva šema osiguranja.

Ipak, čini se da su glavni finansijski mehanizmi iz ovog zakona zasnovani na doprinosima iz formalnog radnog odnosa, što je prilično redak slučaj na Kosovu.

Bilo je ograničenog napretka u oblasti javnog zdravlja. Ministarstvo zdravlja je u toku 2009. godine usvojilo novu zdravstvenu strategiju (2010 – 2014), koja je fokusirana na smanjivanje oboljevanja i smrtnosti kroz poboljšanje zdravstvenih usluga. Loš kvalitet zdravstvenih podataka na centralnom i opštinskom nivou i paralelni sistem kosovskih Srba su i dalje prepreke za razvoj politike. Ministarstvo zdravlja treba jasno da izdvoji budžetska sredstva za zdravstvenu zaštitu majki i dece. U okviru srednjoročnog okvira troškova za period 2011 – 2013, finansijski resursi biće fokusirani na infrastrukturu i rekonstrukciju, dok će veoma mala budžetska sredstva biti izdvojena za primarnu zdravstvenu zaštitu i prevenciju. Zdravlje majki i dece na Kosovu se smatra najlošijim u odnosu na Evropu i susedne zemlje. Stopa smrtnosti novorođenčadi se kreće između 35 i 49 smrtnih slučajeva na 1,000 živorođenčadi. Na severu kontaminacija olovom još uvek predstavlja pretnju po zdravlje svih građana koji žive u blizini kontaminiranih oblasti. Sve u svemu, zdravstveni sektor je i dalje veoma loš i potrebna mu je veća pažnja od strane vlasti.

Sve u svemu, bilo je manjeg napretka u zapošljavanju, socijalnoj politici i zdravstvenom javnom sektoru. Slabi administrativni kapaciteti i nepostojanje adekvatnog pravnog okvira su i dalje ozbiljne prepreke unapređenju ovih sektora.

4.1.9. *Obrazovanje i istraživanje*

Ostvaren je određeni napredak u oblasti obrazovanja kada se radi o usklađivanju sa evropskim standardima. Bilo je obimnih konsultacija u cilju modernizacije zakona o preduniverzitetskom obrazovanju i zakona o visokom obrazovanju. Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije je vodilo proces izrade novih nastavnih planova i programa. Vlada je usvojila strategiju za promociju zdravlja u školama.

Osnovana je Nacionalna uprava za kvalifikacije (NUK). Imenovan je vršilac dužnosti direktora kao i četiri člana osoblja i upravni odbor. Savet za stručno obrazovanje i obuku (SSOO) je postao funkcionalan. Kosovo je i dalje posvećivalo pažnju pitanju višesmernog rada u školama, pri čemu tom pitanju treba posvećivati kontinuiranu pažnju i resurse u cilju izgradnje novih školskih kapaciteta.

Ipak, resursi na opštinskom nivou su i dalje slabi, što ometa sprovođenje ključnih pravnih odredbi koje su u nadležnosti opština. Obuka pre stupanja u službu je trenutno ograničena na fakultet kojem je potrebna modernizacija. Licenciranje nastavnika i novi nastavni planovi će zahtevati značajne investicije u institucionalni razvoj obuke pre stupanja u službu i u toku nje.

SSOO ima određenih ograničenja u svojim kapacitetima i funkcionalnosti. On mora da pojača svoje napore da efikasno modernizuje institucije za stručnu obuku, posebno da obučava studente u skladu sa zahtevima tržišta rada, evropskim standardima i kosovskim kvalifikacionim okvirom. Zahtevi u pogledu kvalifikacija u sektoru SOO nisu dovoljno povezani sa zahtevima u pogledu kvalifikacija za opšte i visoko obrazovanje.

Na Kosovu je urađen i usvojen prvi nastavni plan i program za romski jezik, istoriju i kulturu za osnovne škole. Održan je niz javnih rasprava u cilju promovisanja i podizanja svesti o tome. U upotrebi su nastavna sredstva za nastavne planove i programe za nastavu na romskom, bošnjačkom i turskom jeziku.

Ipak, još uvek nema udžbenika na romskom jeziku. Manjinske zajednice su često negativno opisane u istorijskim udžbenicima. (videti i u *politički kriterijumi, kulturna prava*)

Istraživanju je dat prioritet. Istraživački savet je doneo Nacionalnu strategiju za nauku za narednih pet godina, čiji je cilj postepeno povećanje investicija u istraživanje i stimulisanje saradnje sa industrijom, EU i međunarodnim partnerima. Kao partner u međunarodnoj saradnji, istraživački subjekti imaju mogućnost da se prijavljuju za istraživačke projekte u okviru Sedmog okvirnog istraživačkog programa. Kosovo je organizovalo neka informativna zasedanja o FP7 i imenovalo osobu za kontakt sa FP7. Ministarstvo je osnovalo fond za naučna istraživanja i izdvojilo milion evra za ključne oblasti za ekonomski razvoj.

Sve u svemu, bilo je određenog napretka kada se radi o usaglašavanju sa evropskim standardima za obrazovanje i istraživanje. Ipak, sve aktivnosti moraju da budu priuštive i koordinisane. Rukovodeći kapaciteti su slabi, kao i sposobnost da se upravlja obrazovnim procesom na lokalnom nivou. Kontrola kvaliteta, uključivanje manjina i nastavni planovi su pitanja kojima treba posvetiti pažnju. Potrebni su napor za jačanje istraživačkih kapaciteta da bi se obezbedilo sprovođenje nacionalne strategije.

4.1.10. Pitanja STO

Kosovo nije član STO i nije preduzelo formalne korake da postane njen član.

4.2. Sektorske politike

4.2.1. Industrija i MSP

Učinjen je određeni napredak u oblasti industrije i malih i srednjih preduzeća (MSP).

Poslovni registar sada sadrži oko 45,000 aktivnih kompanija. Informacije o registrovanim kompanijama su automatski pristupačne preko interneta. Od juna je moguće vršiti elektronsku registraciju poslovne aktivnosti. Pilot projekat pružanja usluga na jednom mestu je otpočeo u osam opština i postepeno se proširuje.

Kosovo je predano sprovođenju zakona o malim preduzećima za Evorpu i identifikovalo je kao prioritete: promociju preduzetništva, poboljšanje pristupa preko interneta malih i srednjih preduzeća i dobijanje veće koristi od jedinstvenog tržišta. U odsustvu jasnog strateškog okvira za razvoj MSP, aktivnosti Agencije za podršku MSP pri Ministarstvu za trgovinu i industriju se obavljaju u skladu sa zakonom o malim preduzećima. Administrativni kapaciteti agencije su i dalje ograničeni.

U decembru 2009. godine Ministarstvo trgovine i industrije je uradilo Strategiju za industrijski sektor na Kosovu za period 2010 – 2013. Glavna svrha bila je obezbeđivanje osnove za podizanje kvaliteta politike za industrijski sektor. Dokument daje analizu kosovskog industrijskog sektora, zajedno sa idejama za poboljšanje njegove konkurentnosti i mogućnosti zapošljavanja. Strategija predviđa veću ulogu za industriju u pogledu njenog udela u BDP, izvozu i investicijama. Ipak, vlada nije usvojila ovu strategiju pa stoga ona ne sadrži plan za sprovođenje ili političke mere.

Urađena su administrativna uputstva koja treba da pomognu u sprovođenju zakona o ekonomskim zonama. Broj aktivnih kompanija u biznis parkovima u Glogovcu i Mitrovici je povećan.

Početkom 2010. godine, sporazumi o zaštiti investicija su potpisani sa Austrijom, Belgijom i Luksemburgom.

Glavne barijere sa kojima se suočavaju poslovni subjekti na Kosovu su i dalje nepuzdano snabdevanje električnom energijom, ograničeni pristup finansijama i nedovoljna vladavina prava.

Sve u svemu, administrativni kapaciteti i strateški okvir za razvoj MSP mora dalje da bude ojačan. Bilo bi poželjno da se sprovede adekvatna koordinacija između strategija i planova koji utiču na razvoj ovog sektora. Novoizrađena strategija za industrijski sektor Kosova mora da bude razvijena i pretočena u delotvorne mere ekonomske politike.

4.2.2. Poljoprivreda i ribarstvo

Kontinuirane zakonodavne aktivnosti u oblastima koje pokriva Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i seoskog razvoja dovele su do manjeg broja tekstova koji su usvojeni u Skupštini. U februaru su usvojene izmene i dopune zakona o šumama koje odražavaju prenos odgovornosti za upravljanje šumama na opštine. Nacrt zakona o genetski modifikovanim

organizmima je povučen. Planirani amandmani na zakon o organskoj poljoprivredi, koji uzimaju u obzir najnovije propise u EU, još uvek nisu usvojeni. Ovi amandmani imaju za cilj i osnivanje nacionalne inspekcije Kosova i sertifikacionih organa za organsku poljoprivredu. Sertifikaciju trenutno vrše dve strane akreditovane kompanije. Zakon o navodnjavanju poljoprivrednog zemljišta izmenjen je i dopunjen u julu.

Napravljen je registar vinograda. Mreža podataka računovodstava poljoprivrednih gazdinstava (FADN) je dodatno razrađena. Ipak, podaci se ne koriste pri kreiranju politike. Prikupljanje i obrada statističkih podataka o poljoprivredi moraju dodatno da se poboljšaju.

Ministarstvo je započelo sa sprovođenjem Nacionalnog plana razvoja poljoprivrede i sela za period 2009 – 2013. On je uveo šemu koja se sastoji od povezanih uplata farmerima koji se bave proizvodnjom žitarica i žive stoke, uz dodatnu premiju za mleko i gajenje voća i povrća na nivou poljoprivrednih gazdinstava. U tom cilju u Ministarstvu je osnovana Jedinica za plaćanje, koja je odgovorna za primanje i procenu zahteva za dobijanje nacionalne pomoći, vršenje plaćanja i provere na licu mesta, iako proces izbora korisnika ove pomoći mora dodatno da bude poboljšán, pri čemu ga ometaju nepostojanje registra poljoprivrednih gazdinstava i nejasna vlasnička prava.

U februaru 2010. godine vlada je usvojila strategiju za razvoj šumarstva za period 2010 – 2020 i prateći akcioni plan. Prioritetne oblasti za ovu strategiju uključuju upravljanje i zaštitu šumskih resursa i razvoj šumarske industrije. Potrebni su dalji naponi na unapređivanju koordinacije i transparentnosti između institucija u vezi pitanja kao što su iskopavanje kamena i šljunka iz šumskog zemljišta. Potpisani su memorandumi o razumevanju u vezi šumarstva sa 37 opština, koje će morati da razviju kapacitete za upravljanje ovlašćenjima koja su im prenetá u ovoj oblasti. Novi zakon je povećao kazne za nelegalnu seču šuma, ali ona i dalje ostaje razlog za brigu, a primena ovih kazni zavisi od kapaciteta policije i sudova da gone takve slučajeve.

U septembru je vlada usvojila uredbu o organizaciji i nadležnostima nadzornog odbora i uredbu o osnivanju naučnog odbora Kosovske agencije za šumu i veterinu (KAŠV). Članovi i jednog i drugog odbora tek treba da budu imenovani. Vlada je takođe u septembru donela administrativno uputstvo o novoj organizacionoj strukturi i funkcionisanju Agencije. Potpisan je memorandum o razumevanju između relevantnih institucija i Agencije za hranu i veterinu o prenosu funkcija nekoliko postojećih kontrolnih organa na Agenciju. Ipak, prenos inspeksijskih ovlašćenja sa opština na Agenciju, kako to predviđa zakon o hrani, još nije završen.

Određeni napredak je napravljen na planu uspostavljanja IT infrastrukture kontrolnog sistema za identifikaciju, registraciju i kretanje životinja na Kosovu. Ovaj sistem nije u potpunosti funkcionalan. Počeo je unos podataka za neke vrste, ali to još uvek nije sistematski, a rođenje i kretanje nekih životinja još uvek se ne prijavljuje. Kontrola stočnih pijaca je nedovoljna, a sveukupna slika je pomućena nelegalnim klanjem i krijumčarenjem životinja. Ne postoji nijedno postrojenje za preradu životinjskih nusproizvoda. Završena je predstudija izvodljivosti za otvaranje postrojenja. U međuvremenu ovi životinjski nusproizvodi se i dalje bacaju na smetlišta.

Uredbe o transpoziciji higijenskog paketa EU još uvek nisu usvojene. Planirano osavremenjavanje prehrambeno prerađivačkih kapaciteta je još uvek u ranoj fazi, iako je

ostvaren napredak na proceni i kategorizaciji mlekarar, klanica i postrojenja za preradu mesa. Osnovana je ekspertska grupa za procenu postojećih prehrambeno prerađivačkih postrojenja u svetlu prakse EU u pogledu higijene, proizvodnje i postupanja sa hranom. Infrastruktura i oprema prethodno izabranih graničnih punktova veterinarske inspekcije je i dalje slaba.

Zakon o zaštiti i proizvodnji bilja mora dodatno da bude usklađen sa standardima EU. Oprema i angažovanje osoblja za laboratoriju KAHV su nedovoljni da bi agencija vršila svoju ulogu.

Većina evropskih standarda za ribarstvo se ne primenjuje na Kosovu koje nema morski ribolov.

Sve u svemu, Kosovo je ostvarilo ograničen napredak u pogledu zakonodavstva u oblasti poljoprivrede i bezbednosti hrane. Dok pravni okvir mora da bude izmenjen i dopunjen, glavni izazovi sa kojima se suočava Kosovo leže u sprovođenju zakona i strategija, pošto su administrativni kapaciteti raznih institucija i dalje slabi, a ljudski resursi se ne koriste na najefikasniji način. Napori treba da budu pojačani da bi se ojačala i obezbedila sistematičnija registracija i osavremenjivanje agro-prerađivačkih postrojenja.

4.2.3. *Životna sredina*

U oblasti horizontalnog zakonodavstva zabeležen je suštinski napredak, tako što su u septembru doneti zakoni o proceni uticaja na životnu sredinu i o strateškoj proceni životne sredine, kao i pravila za sprovođenje učestvovanja javnosti u proceni uticaja na životnu sredinu. Saradnja između NVO koje se bave pitanjima životne sredine i Ministarstva je nastavljena, a oko 20% projekata koje predviđa akcioni plan za životnu sredinu je završeno.

U oblasti kvaliteta vazduha ostvaren je određeni napredak usvajanjem zakona o zaštiti od zagađenja vazduha i mera za vršenje praćenja emisija gasova iz mobilnih izvora. Strategija za zaštitu kvaliteta vazduha tek treba da bude usvojena. Jedna od četiri planiranih stanica za praćenje kvaliteta vazduha je počela sa radom. Tek treba da bude napravljen registar zagađivača vazduha. Nije bilo napretka na planu definisanja institucionalnih uloga i odgovornosti u ovoj oblasti.

Bilo je ograničenog napretka u oblasti upravljanja otpadom. Novi zakon o otpadu koji predviđa decentralizaciju ovlašćenja u ovoj oblasti i dalje usklađivanje sa standardima EU tek treba da bude usvojen. Uspostavljanje integrisanog sistema za upravljanje otpadom još nije počelo. Princip 'zagađivač plaća' se još uvek nedovoljno primenjuje, a stopa naplate računa u kompanijama koje se bave odvoženjem smeća je i dalje niska.

Kada se radi o kvalitetu vode, bilo je malog napretka. Novi zakon o vodi koji treba da reguliše vlasništvo nad vodenim resursima, odgovornosti opština za upravljanje vodama i uspostavljanje rečnih basena, kao i osnivanje Kosovskog instituta za vodu još nije usvojen. Studija izvodljivosti o kvalitetu pijaće vode je završena, u kojoj se preporučuje osnivanje Odeljenja za kvalitet pijaće vode pri Nacionalnom institutu za javno zdravlje. Postoji očigledan nedostatak ljudskih resursa u ovoj oblasti i nedovoljne investicije u infrastrukturu. Postoji samo jedno postrojenje za preradu otpadnih voda na Kosovu. Samo 70% stanovništva je priključeno na vodovodnu mrežu sa pijaćom vodom, a trećina na kanalizacione sisteme. Stopa naplate računa za vodu je opala. Institucionalne odgovornosti za upravljanje branama

nisu jasno određene. Bezbednost velikih infrastrukturnih objekata kao što su brane, nasipi i vodozahvati zahteva odgovarajuće upravljanje i praćenje, koji nisu obezbeđeni na odgovarajući način u ovom trenutku.

Potrebni su dalji napori da bi se poboljšala koordinacija i transparentnost između institucija u vezi licenciranja i kontrole vađenja kamena i šljunka iz rečnih korita (posle oštećivanja iskopa iz reke Beli Drim) i iz šumskog zemljišta (u Novom Brdu, lokaciji koja je pod zaštitom UNESCO-a).

U oblasti zaštite prirode, u septembru je usvojen je zakon o zaštiti prirode. Urađene su neke aktivnosti u cilju identifikacije važnih lokacija koje nastanjuju ptice.

Određeni napredak je ostvaren u oblasti kontrole industrijskog zagađenja i upravljanja rizikom usvajanjem zakona o integrisanoj prevenciji i kontroli zagađenja. Propisi za sprovođenje zakona tek treba da budu doneti.

Nema napretka u oblastima hemikalija i civilne zaštite. U oblasti buke, usvojena su neka administrativna uputstva za sprovođenje zakona o zaštiti od buke.

Kada se radi o oblasti klimatskih promena, Kosovo nije učesnik u Okvirnoj konvenciji UN-a o klimatskim promenama ili u Kjoto protokolu. Kosovo nema strategiju za klimatske promene i nije napravilo inventar gasova koji stvaraju efekat staklene bašte. Kosovu i dalje nedostaju resursi i osoblje. Sprovođenje propisa o klimatskim promenama je i dalje problematično.

Kada se radi o administrativnim kapacitetima, učinjeni su neki napori za poboljšanje koordinacije između ministarstava i organa koji su zaduženi za životnu sredinu. Administrativno upustvo koje vraća Hidrometeorološki zavod pod okrilje Agencije za zaštitu životne sredine još nije potpisano. Administrativna odeljenja koja su odgovorna za životnu sredinu i dalje se suočavaju sa akutnim nedostatkom resursa. Budžet Ministarstva je najniži od svih ministarstava na Kosovu i opao je u odnosu na 2009. godinu (kao rezultat smanjivanja finansijskih sredstava da bi se obezbedila sredstva za finansiranje programa izgradnje putnog pravca 7). Nedostatak osoblja otežava rad Ministarstva i Agencije pri obavljanju njihovih odgovornosti. Neke obaveze su prenete na opštinski nivo, ali opštinama često nedostaju osoblje i stručnost. Vlasti su se obavezale da uključe civilno društvo u proces usklađivanja propisa sa propisima EU, ali ipak to nije u potpunosti obezbeđeno.

Sve u svemu, usklađivanje sa standardima EU o životnoj sredini je još uvek u ranoj fazi, iako postoji napredak u usvajanju zakona. Pored toga, sprovođenje i primena propisa o životnoj sredini su i dalje problematični. Potrebni su dalji napori na uspostavljanju efikasne administrativne i institucionalne infrastrukture i na poboljšanju kanala za koordinaciju između institucija koje su zadužene za pitanja životne sredine na svim nivoima i sa civilnim društvom. Stope fakturisanja i naplate računa za vodu i smeće moraju da se poboljšaju. Investicije u oblast životne sredine, posebno u ekološku infrastrukturu, tek treba značajno da budu povećane.

4.2.4. *Politika transporta*

Bilo je određenog napretka u pogledu transevropskih transportnih mreža. Kosovo i dalje aktivno učestvuje u sprovođenju memoranduma o razumevanju iz 2004. godine o razvoju ključne regionalne transportne mreže jugoistočne Evrope i u Transportnom opservatorijumu jugoistočne Evrope. Otpočeo je rad na projektu glavne putne infrastrukture Kosova, izgradnji autoputa od albanske granice do Prištine. Ipak, veličina i obim projekta nije proporcionalan sa očekivanim brojem vozila, a cena ovog projekta je dovela do budžetskih rezova u drugim ministarstvima, dok su nedovoljna sredstva ostavljena za redovno održavanje puteva.

U oblasti drumskog transporta bilo je određenog napretka u izgradnji kapaciteta Službe za planiranje transporta koja funkcioniše u okviru Ministarstva. Ipak, Ministarstvo je i dalje prilično uključeno u praktične aspekte upravljanja putevima umesto da se fokusira na razvoj strategija i politike. Odeljenje za putnu infrastrukturu je reorganizovano da bi se napravila jasnija razlika između održavanja i nadzora i razvoja putne mreže. U okviru Sporazuma o transportnoj zajednici potpisani su bilateralni sporazumi o pristupu transportnim tržištima Albanije, Bugarske i Turske. Višegodišnji akcioni plan za bezbednost na putevima je usvojen u maju. Potrebno je doneti akcioni plan za sprovođenje strategije. Inspektorat za drumski transport mora da bude ojačan. Zbog brojnih ograničenja povezanih sa statusom (i zbog nemogućnosti da postane član AETR), Kosovo nije bilo u stanju da primeni digitalne tahografe.

Bilo je određenog napretka u železničkom transportu. Urađen je konsolidovani zakon koji pokriva sve aspekte železničkog sektora, u svetlu privlačenja investicija u železnicu i otvaranja železničkog tržišta. Regulatorni organ za železnicu još uvek nije funkcionalan. Imenovan je predsednik odbora ovog organa, ali generalni direktor još nije izabran. Potpisan je pravni akt o razdvajanju infrastrukture i operacija Železnica Kosova (ŽK). Pravni dokumenti o razdruživanju Železnice Kosova u železničko preduzeće i rukovaoca infrastrukture su u fazi izrade. U isto vreme priprema se izjava o mreži 2012.

Sporazum sa bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom o železničkom graničnom prelazu, na osnovu usaglašenog regionalnog modela koji je pripremio SEETO, je u završnoj fazi postupka u dva ministarstva spoljnih poslova. Flota vozova za prevoz putnika je modernizovana. Železnički teretni transport je povećan za 11% u 2009. godini, uglavnom zahvaljujući povećanoj trgovini najvećeg kosovskog izvoznika, proizvođača nikla kompanije Feronikal. ŽK su imale pozitivan finansijski rezultat zahvaljujući striktnoj kontroli troškova i povećanju teretnog saobraćaja (uprkos činjenici da železnički transport nije bio vladin prioritet). Ipak, železničkom sektoru nedostaje kvalifikovano osoblje i nezavisnost rukovodstva.

Pošto je Kosovo zemlja koja nema izlaz na more i nema svoju flotu, većina propisa EU koji se odnose na pomorski transport se ne primenjuje na Kosovu. Izmene i dopune strategije multimodalnog transporta su usvojene u decembru. Posle njih će uslediti posebne sektorske strategije. Nije bilo napretka kada je reč o kombinovanom transportu.

Zabeležen je značajan napredak u vazdušnom saobraćaju. Osnovni zakoni iz Sporazuma o zajedničkom evropskom vazdušnom prostoru (ECAA) su već transponovani, a puno sprovođenje prve tranzicione faze Sporazuma moglo bi da bude moguće početkom 2011. godine, ukoliko se nastave aktivnosti u svim oblastima, uključujući državnu pomoć i radno

vreme. Nacionalna bezbednost vazdušnog saobraćaja i programi kontrole kvaliteta su usvojeni u decembru 2009. godine. Napredak je nastavljen i u oblasti upravljanja vazdušnim saobraćajem gde je zakonodavstvo o jedinstvenom evropskom nebu transponovano u većem stepenu. Potrebni su dalji napori da se kompletira regulatorno usklađivanje sa jedinstvenim evropskim nebom u okviru programa ISIS. Vlada mora da ojača kapacitete i privuče profesionalce za regulisanje vazdušnog saobraćaja i za primenu avijacijskih standarda u cilju ispunjavanja zahteva ECAA.

U maju je izabran međunarodni konzorcijum za razvoj Međunarodnog aerodroma Priština u okviru javno-privatnog partnerstva sa koncesijom u trajanju od 20 godina. Pri kabinetu premijera osnovana je Komisija za ispitivanje avionskih nesreća. U decembru je Ministarstvo unutrašnjih poslova usvojilo Nacionalni program za bezbednost civilnog aviosaobraćaja, koji utvrđuje prakse, postupke i propise za zaštitu bezbednosti putnika, posada i zemaljskog osoblja na Kosovu.

Sve u svemu, bilo je određenog napretka na planu investicija u postojeće i nove puteve. Ipak, transportna infrastruktura je i dalje nedovoljno razvijena. Ove godine je potpisan ugovor za izgradnju putnog pravca 7 koji je toliko veliki da je isključio druge investicije. Dešavanja u aviosaobraćaju bila su pozitivna. Ministarstvo transporta i komunikacija nema kapacitete da se bavi svim pitanjima u transportnom sektoru, a sporo osnivanje regulatornih agencija ometa sprovođenje standarda EU na Kosovu. Potrebni su vanredni napori da se poveća bezbednost na putevima, a razvoju železničkog sektora mora se dati veći prioritet.

4.2.5. *Energija*

Energetski sektor se i dalje suočava sa ozbiljnim problemima. Nizak nivo fakturisanja i naplate računa za utrošenu električnu energiju i dalje opterećuje finansije elektroenergetske kompanije. Stoga napajanje električnom energijom je i dalje neizvesno na Kosovu, pri čemu još uvek često dolazi do isključenja struje.

Energetska strategija vlade za period 2009 – 2018 je usvojena u aprilu. Glavni stubovi strategije su sigurnost snabdevanja, restrukturiranje sektora, razvoj i rehabilitacija proizvodnih kapaciteta, razvoj prenosa i distribucije, promocija stranih investicija, promocija energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije, kao i razvoj gasne infrastrukture.

Nije bilo novih dešavanja u protekloj godini kada je reč o sigurnosti snabdevanja. Ne postoji zakon ili strategija za naftu. Nivo kosovskih zaliha nafte je nepoznat. Kao rezultat opstrukcije iz Srbije, kosovski operater prenosnog sistema (KOPST) se i dalje suočava sa teškoćama u pogledu učestvovanja kao ravnopravan partner u regionalnim komercijalnim mehanizmima. Gubici koji su nastali kao rezultat toga padaju na teret potrošača. KOPST je podneo žalbu protiv EMS-a (Operater prenosnog sistema Srbije) sekretarijatu Energetske zajednice. Sekretarijat Energetske zajednice u svom preliminarnom izveštaju smatra da EMS 'nije ispunio svoje obaveze iz Sporazuma o energetske zajednici'. Uz podršku EU i drugih donatora, operater je načinio dobar napredak na planu povećanja kapaciteta i bezbednosti prenosne mreže. Ipak, dok njegov spor sa Srbijom ne bude rešen, operater ne može da učestvuje u regionalnim mehanizmima.

Ostvaren je napredak na planu unutrašnjeg tržišta energije i sprovođenja Sporazuma o energetske zajednici (ECT). Planovi za izgradnju nove termoelektrane na Kosovu (projekat

izgradnje elektrane na lignit) su rekonfigurisani. Početni instalirani kapacitet će činiti dve jedinice od 200-300 MW, ugljenokop Sibovac biće odmah otvoren a učestvovanje u termoelektrani Kosovo B biće uključeno u paket koji će biti ponuđen investitorima u smislu rehabilitacije. Pravno razdruživanje distribucije i napajanja Kosovske energetske korporacije (KEK) treba da se obavi do kraja 2010. godine u cilju privatizacije. Do završetka projekta nove kosovske termoelektrane, ostale funkcije će ostati integrisane u KEK-u. Stopa fakturisanja i naplate računa je i dalje veoma niska. Takođe, veoma su visoki tehnički i komercijalni gubici. U 2009. godini KEK je naplatio samo 65% isporučene energije, što je dovelo do gubitka od oko 36 miliona evra. Obim prikupljene gotovine je povećan. Ipak, to je delimično kompenzovano povećanjem isporučene energije. Nizak nivo naplate računa (i nerentabilne tarife) i dalje podstiču neodrživ porast potražnje za električnom energijom.

U martu 2010. godine su završeni studija i akcioni plan za prestanak rada funkcionalne jedinice Kosovo A. Kosovo je osnovalo više radnih grupa za pripremu ovog zatvaranja, na koje se premijer obavezao da će ga sprovesti do 2015. godine u cilju poštovanja direktive o velikim termo postrojenjima.

U oktobru je usvojen paket sa tri zakona (o energiji, o električnoj energiji i o energetskom regulatoru). Paketu su prethodile široke diskusije sa kosovskim partnerima oko tržišnog modela za privlačenje privatnog sektora u proizvodnju, distribuciju i snabdevanje. Novi zakoni takođe imaju za cilj usklađivanje kosovskih zakona sa drugim paketom unutrašnjeg tržišta energije EU, iako će za to usklađivanje biti potrebno sprovođenje propisa i jačanje uloge regulatora. Novi tržišni model predviđa privatno vlasništvo u proizvodnji i snabdevanju sa ciljem da se omogući da se na kosovskom tržištu električne energije pojavi više učesnika. U novembru je usvojen novi okvirni zakon o prirodnom gasu. Iako Kosovo nema tržište gasa, vladina politika treba da promoviše učestvovanje u regionalnim projektima snabdevanja gasom u svetlu izgradnje gasovoda na Kosovu.

Značajan pad cena uvoza i tekuće vladine subvencije KEK-u dovele su do toga da Regulatorna kancelarija za energiju (RKE) zadrži postojeće tarife za prenos i maloprodaju električne energije. Ipak, potrebno je postepeno povećanje tarifa da bi se uzeli u obzir stvarni nivoi troškova i privukle privatne investicije u distribuciju i napajanje. Postepeno smanjivanje vladinih subvencija bi olakšalo ovaj proces. Institucionalni i zakonodavni kapaciteti ministarstva i regulatora moraju dalje da budu ojačani. Privlačenje i zadržavanje kvalifikovanog osoblja je i dalje problem.

U oblasti energetske efikasnosti i obnovljive energije, zakon o energetskej efikasnosti još uvek nije usvojen. Cilj je da pored usklađivanja sa propisima EU o označavanju energije, ekodizajnu, energetskej funkcionalnosti zgrada i energetskej efikasnosti krajnjih korisnika, zakon obezbedi pravni osnov za osnivanje Agencije za energetskej efikasnost i utvrdi postupke za osnivanje fonda za energetskej efikasnost za promociju projekata o energetskej efikasnosti i obnovljivim izvorima energije. Ministarstvo je pripremilo nacrt nacionalnog plana za energetskej efikasnost koji pokriva period 2010 – 2018, čiji je cilj povećanje efikasnosti za 9% do 2018. godine.

Kada se radi o obnovljivoj energiji, u toku su pripreme za raspisivanje tendera za hidroelektranu Žur. Prve tri vetroturbine na Kosovu, sa ukupnim kapacitetom od 1.35 MW dobile su dozvolu regulatora, koji je takođe primio još sedam zahteva za izgradnju vetroturbina na Kosovu. Regulator je usvojio konkurentne beneficirane tarife za energiju iz

malih hidroelektrana i novih vetroturbina. Ipak, moraju da budu učinjeni dalji napori ka stvaranju regulatornog okruženja koje pogoduje korišćenju obnovljivih izvora energije u svim sektorima onako kako to zahtevaju propisi EU o obnovljivoj energiji. Regulatorne mere i aktivnosti podrške moraju da imaju za cilj promociju korišćenja obnovljivih izvora energije za bilo koju svrhu.

U oblasti nuklearne bezbednosti i zaštite od zračenja, u februaru je usvojen zakon o zaštiti od nejonizujućeg zračenja, jonizujućeg zračenja i nuklearnoj bezbednosti. On predviđa osnivanje Agencije za zaštitu od zračenja pri Ministarstvu za životnu sredinu i prostorno planiranje. Do toga još nije došlo. Pored toga, zakon je vrlo opšte prirode. Stoga, transpozicija propisa EU o nuklearnoj bezbednosti i zaštiti od zračenja u nacionalne zakone i uredbe u oblasti nuklearne bezbednosti još nije počela.

Sve u svemu, Kosovo je konačno učinilo određeni napredak na planu usaglašavanja zakona i pokušalo da pomiri potrebu za ispunjavanjem obaveza iz Sporazuma o energetske zajednici sa privlačenjem privatnih investitora. Glavni izazovi koji tek treba da budu rešeni u vezi sa sprovođenjem zakona i politika o energiji uključuju naplatu računa za struju, regulisanje potražnje kroz usklađivanje tarifa sa troškovima i stvaranje uslova za strane investicije u kosovsku energetske industriju kao temelja za ekonomski rast.

4.2.6. *Informaciono društvo i mediji*

Ostvaren je mali napredak kada se radi o komunikacijama i informacionim tehnologijama. Regulatorna uprava za telekomunikacije (RUT) je u januaru usvojila svoj plan rada za 2010. godinu. Ministarstvo transporta i telekomunikacija je donelo strategiju i akcioni plan za postavljanje fizičke infrastrukture za razmenu internet saobraćaja. Kosovo nema naziv internet domena zemlje na najvišem nivou, niti međunarodni pozivni broj.

Regulator je doneo uredbu o izboru nosača i predizboru nosača, kao i uredbu o radio stanicama za koje nije potrebna licenca za frekventni spektar. Pokrivenost fiksnom telefonijom, sa dva licencirana operatera, je još uvek mala i iznosi 5%. Pokrivenost mobilnom telefonijom bila je 71% (na kraju 2009. godine) sa četiri mobilna operatera (dva operatera mobilne mreže i dva operatera virtuelne mobilne mreže) koji su aktivni na tržištu. Pokrivenost širokopojsnim internetom je 6.4%. Jedanaest licenciranih operatera pruža internet usluge, od kojih su četiri nacionalni operateri, a ostali pružaju usluge na lokalnom nivou.

Kada se radi o regulisanju tržišta, bilo je malo aktivnosti. Regulatorna uprava za telekomunikacije se suočava sa značajnim ograničenjima u izradi i sprovođenju propisa u vidu nedostatka ljudskih resursa i stručnosti, kao i ograničenjima u pogledu svoje finansijske nezavisnosti. Kao posledica toga RUT nema potrebne kapacitete i ovlašćenja da obavlja u potpunosti svoje zadatke kao nezavisna regulatorna uprava.

Proces privatizacije PTK (Pošta i telekom Kosova) je započet i očekuje se da će biti završen do kraja 2010. godine. Ova privatizacija je deo sporazuma između Kosova i MMF-a.

Ostvaren je ograničeni napredak u oblasti usluga informacionog društva. Usvojen je zakon o zaštiti ličnih podataka. Zakon o sprečavanju i borbi protiv sajber kriminala je usvojen u junu. Zakon o uslugama informacionog društva koji je donet 2005. godine se ne sprovodi u potpunosti, a usluge e-uprave tek treba da budu razvijene.

Ostvaren je suštinski napredak u oblasti audiovizuelne politike i medija, sa naročitim poboljšanjima u finansiranju i u administrativnim kapacitetima Nezavisne komisije za medije (NKM). Broj zaposlenih je povećan sa 21 na 28. Savet je doneo uredbu o audiovizuelnim komercijalnim komunikacijama čiji je cilj usklađivanje kosovskih propisa sa direktivom o uslugama oglašavanja na audiovizuelnim medijima. Savet je završio proces ponovnog licenciranja emitera. Ipak, Skupština još uvek nije završila imenovanje članova NKM. Vlada je počela sa izmenama i dopunama zakona o NKM. Sadašnji nacrt nije uspeo da očuva nezavisnost Saveta u skladu sa evropskim standardima o regulisanju medija. Kosovo nije ostvarilo nikakav napredak na planu postizanja ciljeva u oblasti digitalizacije, odnosno završetka procesa digitalizacije do 2015. godine, u skladu sa regionalnom pristupom završetku digitalizacije do 2015. godine. Kosovo nije član Međunarodne telekomunikacione unije i nema dovoljno odobrenih frekvencija za ovu svrhu.

U februaru su srpski televizijski producenti pokrenuli TV Mrežu, mrežu koja povezuje četiri televizijske stanice sa celog Kosova koje emituju program na srpskom jeziku i koje pokrivaju 80% srpske manjine na Kosovu.

Nezavisnost javnog servisa (RTK) i njegova finansijska održivost nisu u potpunosti obezbeđeni, što ga čini podložnim političkom uplitanju. Šestomesečno hitno finansiranje koje je obezbedila Skupština trebalo je da bude privremeno rešenje da se RTK spasi od bankrotstva, dok dugoročno rešenje još nije pronađeno. Ovo hitno finansiranje je produženo za još šest meseci, a Skupština je ostvarila mali napredak ka pronalaženju rešenja. Pošto je obustavljena naplata pretplate za RTK, emiter ne može da izdvoji 5% od ove pretplate za finansiranje manjinskih, multietničkih i drugih posebnih medija, kako to propisuje zakon. Isplata sredstava koja je ponovo počela prošle godine je zbog toga ponovo obustavljena.

Nedoslednosti između zakona o kleveti i uvredama i krivičnog zakona još uvek nisu rešene. Prema evropskim standardima kleveta ne bi trebalo da bude krivično delo. Kosovo ne primenjuje kaznene odredbe o kleveti, ali pošto one ipak postoje u zakonu, pravna neizvesnos je i dalje prisutna. Ovo će biti rešeno u okviru procesa revidiranja krivičnog zakona Kosova.

Udruženje nezavisnih elektronskih medija Kosova koje obuhvata sve elektronske medije, i medije kosovskih Albanaca i medije kosovskih Srba, je primer konstruktivne saradnje između zajednica.

Sve u svemu, ostvaren je mali napredak u oblasti informacionog društva i medija. Nivo konkurencije je još uvek mali, a nezavisnost Regulatorne uprave za telekomunikacije mora da bude ojačana. Aktivnosti regulatora u oblasti audiovizuelne politike i medija suočavaju se sa nemogućnošću kreatora politike da pronađu rešenje o održivom finansiranju javnog servisa, što sada utiče na pluralizam medija na Kosovu. Važno je očuvati i ojačati nezavisnost Nezavisne komisije za medije u procesu izmena i dopuna zakona o NKM.

4.2.7. *Finansijska kontrola*

Ostvaren je određeni napredak na planu javne unutrašnje finansijske kontrole (JUFK). U toku su aktivnosti na izmenama i dopunama politike JUFK. Usvojena su administrativna uputstva koja treba da pomognu sprovođenju zakona o unutrašnjoj reviziji. Ona pokrivaju privremeno licenciranje revizora i funkcionisanje revizorskih službi i unutrašnjih revizorskih komisija. Unutrašnja revizija polako napušta korišćenje proste provere usklađenosti kao sredstva za

upravljanje. Usvojen je pravilnik Trezora o principima finansijskog upravljanja i sistemima kontrole. Pravilnik broj 1 Trezora o javnoj unutrašnjoj finansijskoj kontroli je prerađen da bi se ojačalo finansijsko upravljanje i kontrola, kao i odgovarajuće funkcije Centralne službe za usklađivanje. Centralna služba za usklađivanje za finansijsko upravljanje i kontrolu je ojačana, a sprovedene su i pilot aktivnosti koje obuhvataju korisnike budžeta na centralnom i lokalnom nivou. Nastavljena je obuka revizora, a rezultat toga je davanje licenci novim revizorima.

Kada se radi o spoljnoj reviziji, Kancelarija generalnog revizora je usvojila nove operativne alate, uključujući novi priručnik o reviziji, smernice o vršenju revizije, okvir kvaliteta i privremene revizije, čiji je cilj uspostavljanje boljeg dijaloga sa revizionim organima. U junu 2010. godine je završena spoljna revizija za 33 opštine. U toku finansijske 2009/2010 godine broj revizija koje je izvršila Kancelarija generalnog revizora je više nego udvostručen. Aktivnosti budžetskih organizacija posle izveštaja i preporuka spoljne revizije su poboljšane, delimično zahvaljujući boljoj saradnji sa Skupštinskim odborom za nadzor nad upravljanjem javnim finansijama i njegovoj saradnji sa Kancelarijom generalnog revizora. Finansijska nezavisnost kancelarije mora da bude ojačana. Vlada još uvek može da utiče na njen budžet i rashode.

Sve u svemu, ostvaren je određeni napredak u ovoj oblasti iako je Kosovo još uvek u ranoj fazi uvođenja međunarodnih standarda i dobre prakse. Kosovo mora da stavlja sve veći fokus na razvoj finansijskog upravljanja i sistema kontrole, podižući svest o svojim politikama JUFK i počevši sa korišćenjem unutrašnjih kontrola kao savetodavnog alata za upravljanje. Razvoj spoljne spoljne revizije je na dobrom putu. Finansijska nezavisnost Kancelarije generalnog revizora je i dalje razvoj za brigu.

4.2.8. Statistika

Ostvaren je određeni napredak u oblasti statističke infrastrukture. Saradnja sa određenim statističkim organizacijama i korisnicima statističkih podataka je poboljšana. Potpisan je memorandum o razumevanju sa Ministarstvom poljoprivrede. Ipak, Zavodu za statistiku Kosova još uvek nedostaju ljudski i finansijski resursi. Kancelarijski prostor je i dalje nedovoljan, a posebno je loša situacija u pogledu osoblja u odeljenju za IT.

Bilo je ograničenog napretka u klasifikacijama i registrima. Započelo je uvođenje NACE Rev. 2 klasifikacije ekonomskih aktivnosti u registru poslovnih subjekata. Registar poslovnih subjekata je funkcionalan, ali se ne ažurira redovno. Poreska uprava ne dostavlja potrebne administrativne podatke. Zakon o poreskom postupku tek treba da bude izmenjen i dopunjen u cilju omogućavanja prenošenja ličnih podataka Zavodu za statistiku Kosova.

Ostvaren je napredak u oblasti sektorske statistike. Zakon o popisu je usvojen početkom oktobra. Pripreme za popis stanovništva i domaćinstava u aprilu 2011. godine su nastavljene. Ipak, tek treba obezbediti finansiranje popisa, a komunikaciona kampanja mora da se intenzivira. Kada se radi o drugim oblastima socijalne statistike, pripreme za uvođenje kvartalnog ispitivanja radne snage su završene, a pravovremenost ispitivanja budžeta domaćinstava je poboljšana.

Ostvaren je određeni postupak u makroekonomskoj statistici. Pravovremenost nacionalnih računa prema rashodnom pristupu je značajno poboljšana. Akcioni plan za dalji razvoj nacionalnih računa je urađen u februaru 2010. godine, ali Zavod za statistiku Kosova još uvek

ne izrađuje kvartalne izveštaje o nacionalnim računima. Centralna banka je započela sa kvartalnim objavljivanjem bilansa plaćanja. Indeks cena potrošačke korpe je ažuriran.

Napredak je učinjen u oblasti poljoprivredne statistike. Indeksi poljoprivrednih cena su ažurirani sa 2005. godinom kao novom baznom godinom, a kvalitet ispitivanja poljoprivrednih domaćinstava je dodatno poboljšao. Po prvi put su objavljeni statistički podaci o opštinskom otpadu. Potrebna su značajna poboljšanja u poslovnoj statistici. Kvalitet podataka o spoljnoj trgovini koje šalju carinski organi mora značajno da se poboljša. Pripreme u oblasti sektorske statistike umereno napreduju.

Sve u svemu, ostvaren je određeni napredak u sektorskoj statistici, ali su potrebni dalji značajni naponi, posebno da bi se poboljšala poslovna i makroekonomska statistika. Situacija u pogledu resursa je i dalje slaba. Pripremne aktivnosti za popis 2011. godine moraju da se pojačaju.

4.3. Pravosuđe, sloboda i bezbednost

4.3.1. Vize, upravljanje granicom, azil i migracije

Kosovo nema viznu politiku. Zakon o strancima koji reguliše ulazak i boravak stranaca na Kosovu se ne primenjuje u potpunosti. Ministar unutrašnjih poslova je potpisao administrativna uputstva za sprovođenje zakona. Većina putnih dokumenata UNMIK-a je istekla u avgustu 2010. godine. Stari jugoslovenski pasoši su i dalje važili u toku perioda izveštavanja, ali je broj imao ovih pasoša opao. Usvojene su izmene i dopune zakona o putnim ispravama u cilju priprema za izdavanje biometrijskih pasoša. Kosovski pasoši, lične karte i izvodi iz matičnih knjiga ispunjavaju visoke tehničke standarde bezbednosti. Ostvaren je napredak u digitalizaciji matičnih knjiga i u povezivanju kancelarija matičnih službi na internet. Ipak, treba da se donese zakon o civilnom statusu, kao i administrativna uputstva za sprovođenje ovog zakona. Kvalitet podataka iz matičnih knjiga, bezbednost i kontrola nad prikupljanjem podataka o civilnom statusu i izdavanje dokumenata o civilnom statusu su važni razlozi za brigu. Ovim nedostacima mora da bude posvećena pažnja pre nego što se počne sa izdavanjem biometrijskih pasoša. Pored toga, mora da se uvede i funkcionalizuje sistem adresa na celom Kosovu da bi se dobili pouzdani podaci za potrebe civilne registracije.

Kada se radi o upravljanju granicom, Kosovo je ostvarilo određeni napredak. Preduzeti su dalji koraci na sprovođenju strategije integrisanog upravljanja granicom. Ipak njeno sprovođenje treba da se ubrza. Osnovan je zajednički operativni centar policije i carine. Kosovskim službama za hranu i veterinu je odobren pristup ovom centru, ali ipak ove službe u praksi treba da koriste ovaj centar. Zajednička politika usluga na jednom mestu (Policija, Carinska služba i Agencija za hranu i veterinu) je uvedena na graničnom prelazu Globočica. Ovim je ukupan broj graničnih prelaza sa uslugama na jednom mestu povećan na dva.

Urađen je plan za prenos odgovornosti za nadzor zelene granice/linije. Policija Kosova je preuzela odgovornost od KFOR-a za nadzor nad granicom sa Albanijom. Osoblje Policije Kosova je uspešno raspoređeno da bi preuzelo ove nove zadatke. Carinska služba Kosova je potpisala bilateralne sporazume o saradnji i uzajamnoj pomoći u oblasti carina sa Albanijom, Finskom, Francuskom, Crnom Gorom i Turskom. Policija Kosova i EULEX su posetili Frontex.

Ipak, puno sprovođenje strategije integrisanog upravljanja granicom zahteva dalje napore i ravnopravno učestvovanje i odgovornost svih uključenih agencija. Relevantni zakon se ne primenjuje u potpunosti. Nisu usvojena sva administrativna uputstva za sprovođenje ovog

zakona. Granične kontrole se ne obavljaju u skladu sa standardima EU. Kosovskim vlastima nedostaju planski kapaciteti i vlasništvo kada se radi o identifikaciji IT rešenja za upravljanje granicom. Kosovo mora da obezbedi da sistem upravljanja granicom koji je u skladu sa standardima EU postane funkcionalan što je pre moguće. Kosovo nije demonstriralo političku volju da obezbedi sprovođenje ovog projekta koji je finansirala EU. Granica sa Crnom Gorom nije demarikirana. Bilo je incidenata na granici između bivše Jugoslovske Republike Makedonije i Kosova, koji su pokazali ograničenja u policijskoj saradnji između ove dve zemlje. Moraju da se pojačaju izvršni kapaciteti Carinske službe Kosova i granične policije i da se intenzivira borba protiv prekograničnog kriminala. Kosovska granica/linija nije još uvek u potpunosti obezbeđena, uključujući i izazove u otkrivanju i procesuiranju slučajeva falsifikovanih dokumenata.

Sever Kosova je i dalje poseban izazov. EULEX je intenzivirao svoje patrole, registraciju i kontrolu aktivnosti na prelazima 1 i 31 duž granice/linije sa Srbijom. Podaci koji se prikupе na ova dva prelaza se razmenjuju sa Carinskom službom Kosova i Upravom carina Srbije. Ipak, zbog političkih okolnosti nije ponovo uspostavljena potpuna carinska kontrola na prelazima 1 i 31.

Sve u svemu, Kosovo se nalazi u ranoj fazi suočavanja sa izazovima integrisanog upravljanja granicom. Napredak na planu vizne politike mora da bude učinjen u skladu sa standardima EU.

U oblasti azila, ostvaren je ograničeni napredak. Usvojena su neka administrativna uputstva za sprovođenje zakona o azilu. Broj zahteva za dobijanje azila je još uvek mali, ali je značajno povećan (sa 31 u 2009. godini na 131 u periodu januar – septembar 2010. godine) što je predstavljalo izazov za kosovske vlasti. Otvoren je privremeni centar za smeštaj 20 – 30 tražilaca azila. To je nedovoljno. Donete su neke odluke o azilantskom statusu uz pomoć EULEX-a. Imenovan je vršilac dužnosti šefa Odseka za azil pri Odeljenju za državljanstvo, azil i migracije. Takođe su imenovani svi članovi administrativnog apelacionog organa, a prvi sastanak je održan u julu. Mnogi tražici azila koji su stigli na Kosovo u toku perioda izveštavanja otišli su ka drugim destinacijama bez adekvatne kontrole od strane kosovskih vlasti. Prijavljeni su slučajevi gde izbeglički status nije bio rešen u razumnom vremenskom periodu.

Mora da bude urađeno objašnjavajuće uputstvo o pravima i obavezama tražilaca azila. Kapaciteti Odeljenja za državljanstvo, azil i migracije pri Ministarstvu unutrašnjih poslova i kapaciteti policije za postupanje sa tražiocima azila i njihovim zahtevima su i dalje slabi. Potrebno je poboljšati obuku. Kosovo još uvek pravi pouzdanu bazu podataka za tražioce azila. Kosovske vlasti nisu izdale nijedan identifikacioni dokument tražiocima azila, iako to propisuje zakon o azilu. 2009. godine Kosovo je bilo na petom mestu na listi zemalja porekla tražioca azila u zemljama članicama EU.

Sve u svemu, pripreme u oblasti azila su još uvek u ranoj fazi.

Kosovo je ostvarilo napredak u oblasti migracija. Kancelarija za izdavanje privremenih i trajnih boravišnih dozvola strancima je otvorena u julu. Potpisano je više sporazuma o readmisiji lica na Kosovu. U junu je usvojen zakon o readmisiji. Zakon u velikoj meri odgovara zahtevima EU. Odeljenje za državljanstvo, azil i migracije je nastavilo da se bavi zahtevima za readmisiju iz evropskih zemalja na efikasan način i treba da nastavi da tako radi. Pomoć koja se pruža prisilno vraćenim licima pokriva samo sedam dana od njihovog povratka na Kosovo. Revidirana strategija za reintegraciju reprimisanih lica i akcioni plan su usvojeni

u toku perioda izveštavanja na osnovu opsežnih procena nedostataka. Akcioni plan predstavlja dobar osnov za poboljšanje u ovoj oblasti. Osnovan je izvršni odbor za reintegraciju i odgovarajuće radne grupe u cilju jačanja koordinacije aktivnosti reintegracije. Takođe je doneta uredba koja razjašnjava ulogu opštinskih službenika za povratak u procesu reintegracije. Osnovan je fond za koji je izdvojeno 500,000 evra za reintegraciju repatrijisanih lica. Održivo finansiranje reintegracije mora da se nastavi i u buduće.

Ipak, reintegracija je i dalje izazov, pa su potrebni dalji napori od strane kosovskih organa. Kapaciteti za sprovođenje reintegracije prisilno vraćenih lica moraju da budu ojačani. Opštine nemaju adekvatne ljudske i finansijske kapacitete za pružanje dovoljne pomoći repatrijisanim licima. Odsek za strance, vize i boravišne dozvole pri Odeljenju za državljanstvo, azil i migracije još uvek nema dovoljno zaposlenih. U toku je proces prenošenja administrativnih zadataka, kao što je izdavanje boravišnih dozvola, sa granične policije na Odeljenje. Pored toga, promocija legalnih migracija i borba protiv neregularnih migracija su i dalje veliki izazovi, uprkos nekim hapšenjima neregularnih migranata. Ne postoje odgovarajući pritvorski kapaciteti za neregularne migrante ili taržioce azila do donošenja odluke o njihovom proterivanju.

Sve u svemu, Kosovo je počelo da se hvata u koštac sa nekim izazovima na planu migracija, ali je još uvek u ranoj fazi procesa. Kosovske vlasti i dalje postupaju na efikasan način sa zahtevima za readmisijama iz evropskih zemalja. Napori i kapaciteti Kosova za reintegraciju repatrijisanih lica moraju dodatno da budu ojačani. Borba protiv neregularnih migracija i postupanje sa strancima su i dalje glavni izazovi za relevantne agencije.

4.3.2. *Pranje novca*

Ostvaren je ograničen napredak na planu borbe protiv ekonomskog/finansijskog kriminala i pranja novca, što je ključni prioritet evropskog partnerstva. Zakon protiv pranja novca i finansijskog terorizma je usvojen u septembru. U junu je Ministarstvo ekonomije i finansija potpisalo tehnički sporazum o prenosu odgovornosti Centra za finansijske istrage sa EULEX-a na Službu za finansijske istrage u okviru Ministarstva u roku od šest meseci od stupanja na snagu ovog zakona. Kosovo mora da bude spremno pre nego što dođe do tog transfera.

Saradnja između Carinske službe i Centra za finansijske istrage je poboljšana. Centar je takođe poboljšao svoju saradnju sa bankama. Osnovan je Direktorat za borbu protiv ekonomskog kriminala i korupcije u Policiji Kosova. Istražitelji iz ovog Direktorata su dodeljeni specijalnoj namenskoj grupi pod nadležnošću Kancelarije specijalnog tužioca. U saradnji sa EULEX-om pokrenuta je operacija sa ciljem identifikovanja nelegalnih aktivnosti u vezi sa unošenjem i iznošenjem velikih gotovinskih iznosa na aerodromu u Prištini.

Ipak, u praksi su kosovski kapaciteti za istraživanje i gonjenje ekonomskog kriminala i dalje ograničeni. I dalje se investiraju veliki iznosi u nekretnine, restorane i kazina bez adekvatnog nadzora. Poslovne finansijske transakcije na privatne račune i veliki broj subjekata koji se bave nekom poslovnom aktivnošću a da pri tome nisu registrovani, su raširena pojava. Kosovske vlasti su sprovele veoma mali broj istraga, a nijedan sudski proces nije vođen kao posledica tih istraga, u vezi sa pranjem novca i pratećim kriminalnim delima.

Relevantno odeljenje u okviru Policije Kosova još nije potpuno popunjeno osobljem, a regionalnim jedinicama nedostaju stručnost i oprema. Policija mora značajno da pojača svoje napore na planu borbe protiv pranja novca. Tužiocima i sudijama nedostaje relevantna

finansijska stručnost i odlučnost da se uhvate u koštac sa problemom. Kancelarija specijalnog tužioca je posvetila nedovoljne resurse finansijskim pitanjima.

Imajući u vidu heterogeni status NVO na Kosovu, nepostojanje sistematskog izveštavanja Centra za finansijske istrage od strane Kancelarije za registraciju NVO pri Ministarstvu za javnu upravu predstavlja razlog za brigu. Poslovne organizacije ne podnose Centru sistematske izveštaje o gotovinskim transakcijama u iznosu većem od 10,000 evra. Postoji nedostatak transparentnosti kada se radi o rezultatima Centra. Kosovske vlasti moraju da urade adekvatne pripreme da bi se obezbedilo efikasno funkcionisanje Centra pod nadležnošću kosovskih vlasti. Kosovo mora da stavi u potpunu funkciju agenciju za upravljanje zaplenjenom imovinom.

Sve u svemu, pranje novca je i dalje ozbiljan razlog za brigu, a Kosovo se nalazi u ranoj fazi u ovoj oblasti. Kosovu i dalje nedostaju adekvatni tehnički i ljudski resursi koji su u stanju da se suoče sa ovim kompleksnim vidom kriminala. U tim okolnostima, Kosovo mora da učini značajne napore da bi bilo u stanju da se suoči sa prenosom odgovornosti sa EULEX-a, do čega bi trebalo da dođe tek kada Kosovo bude spremno za to.

4.3.3. Droga

Kosovo je ostvarilo ograničen napredak u borbi protiv krijučarenja droge. Tokovi droge uključuju heroin i sintetičke droge koji dolaze sa Srednjeg Istoka preko Grčke i bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, duž jednog od glavnih balkanskih pravaca ka evropskim tržištima. U porastu je i domaće tržište marihuane i drugih droga. Kosovo je takođe i sve veći proizvođač droga. Organizovane kriminalne grupe koje deluju sa Kosova su uključene u krijumčarenje kokaina iz Južne Amerike u Evropu.

Bezbednost skladišta iz kojeg je prošle godine ukradena zaplenjena droga je poboljšana. Policija Kosova je vodila više operacija u toku perioda izveštavanja. Regionalne policijske istražne jedinice za drogu su centralizovane i sada deluju u okviru Direktorata za borbu protiv krijumčarenja droge. Ovo je dalo pozitivne rezultate u pogledu toka informacija. Vlasti su sprovele više obuka za organe za sprovođenje zakona i organizovale dešavanja sa ciljem podizanja svesti o opasnosti od zloupotrebe droga.

Ipak, zaplene, hapšenja i uspešne sudske presude su i dalje na niskom nivou u odnosu na izazov sa kojim se suočava Kosovo. Slabosti u upravljanju granicom, korupcija u agencijama za sprovođenje zakona i nedostatak opreme ometaju borbu protiv trgovine drogama. Odgovarajuća carinska kontrolna oprema koja omogućava skeniranje kamiona postoji na samo jednom graničnom prelazu. Uprkos povećanju kapaciteta, jedinice sa specijalno obučanim psima se ne koriste na graničnim prelazima. Posle prošlogodišnje provale u skladišni prostor, taj slučaj još uvek nije rešen, a počinioci nisu pronađeni. Nedostaju policijske smernice za prikrivene istrage u vezi sa krijumčarenjem droga. Aktivnosti čiji je izvor akcioni plan za borbu protiv narkotika su još uvek u ranoj fazi sprovođenja. Statistički podaci o zaplenama, hapšenjima i krivičnim postupcima su nepouzdan. Razmena podataka sa većinom susednih zemalja je slaba. Nema dovoljno policajaca iz zajednice kosovskih Srba u jedinici za borbu protiv narkotika. Kapaciteti za istraživanje trgovine drogama na severu su i dalje ograničene. Ne postoje sveobuhvatni planovi za hvatanje u koštac sa rastućim brojem zavisnika od droge među zatvorskom populacijom.

Saradnja sa Evropskim centrom za praćenje droge i zavisnosti od droge počela je 2010. godine. Kosovo je predano razvoju saradnje sa Centrom. Pripremljen je plan rada za

zajedničke aktivnosti, a prvi zajednički izveštaj o proceni potreba je objavljen u julu 2010. godine.

Sve u svemu, borba protiv trgovine drogom na Kosovu je još uvek u ranoj fazi. Potrebni su ozbiljni naponi da bi se ovom pitanju posvetila odgovarajuća pažnja.

4.3.4. *Policija*

Kosovo je načinilo određeni napredak kada je reč o policijskom poslu. Usvojeno je više administrativnih uputstava u vezi sa zakonom o policiji (npr. o korišćenju sile, korišćenju vatrenog oružja ili o postupcima za unapređivanje). Policija je usvojila strateški plan razvoja 2010 – 2015. To je omogućilo izradu raličitih strategija, kao što su strategija za sprečavanje kriminala, policiju u zajednicama i policijski rad zasnovan na obaveštajnim podacima, strategija za kontrolu i prikupljanje malokalibarskog i lakog oružja. Policija je nastavila da reaguje na slučajeve nelegalnog posedovanja oružja, uključujući i zaplene takvog oružja. Kosovo je usvojilo strategiju za integrisani sistem u upravljanja u vanrednim situacijama. Vršilac dužnosti generalnog direktora policije je takođe doneo više operativnih naređenja za postupanje u vanrednim situacijama.

Policija Kosova je preuzela od KFOR-a nove zadatke koji uključuju operativne izazove kao što su obezbeđivanje kulturnog nasleđa i verskih objekata i obezbeđivanje granice sa Albanijom. Policija Kosova je dobro obavila posao obezbeđivanja ceremonije ustoličavanja patrijarha Srpske Pravoslavne Crkve. Potpisani su sporazumi o međunarodnoj policijskoj saradnji sa Albanijom, Austrijom, Hrvatskom, Francuskom i bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom. Policija je takođe poboljšala svoje sposobnosti za kontrolu mase i nemira. Tok informacija unutar policije je poboljšan posle osnivanja centralizovanih regionalnih jedinica i promena u lancu komandovanja.

Ministar unutrašnjih poslova je potpisao opise poslova za više rukovodioce, uključujući dva zamenika direktora, zajedno sa novom strukturom policije. Usvojen je novi platni sistem za policijace koji uključuje dodatni budžetski rashod.

Ipak, policija takođe mora da izgradi policijske kapacitete za obavljanje posla na osnovu obaveštajnih podataka da bi mogla da se bori protiv teških krivičnih dela, pošto je njena efikasnost u borbi protiv organizovanog i kompleksnog kriminala i dalje ograničena. Informacioni sistem Policije Kosova mora da bude osavremenjen da bi služio kao operativno IT rešenje u skladu sa standardima EU. Trenutno kosovski informacioni sistem za vozila nije priključen na ovaj sistem, što ograničava rad policije u vezi sa slučajevima ukradenih vozila. EULEX ima pristup informacionom sistemu Policije Kosova. Ipak, postavljena ograničenja u vezi sa ovim pristupom komplikuju u nekim slučajevima nezavisno sprovođenje izvršnog mandata EULEX-a.

Imajući u vidu procene o velikim količinama oružja koje je u posedu stanovništva, policija mora da pojača svoje aktivnosti u cilju njegove zaplene i uništavanja. Moraju da se pojačaju naponi na rešavanju krivičnih dela širenja mržnje i etnički motivisanih krivičnih dela. Nemaju još uvek sve novoosnovane opštine policijske stanice, ali je obezbeđeno policijsko prisustvo.

Štrajkovi u policiji u toku perioda izveštavanja su pokazali nedostatke u rukovođenju, nefunkcionalnost sindikata i političko uplitanje. Restruktuiranje policije je izazovan proces koji mora da bude praćen sveobuhvatnom revizijom raspodele resursa. U tom kontekstu moraće da bude uspostavljen sistem indikatora zasnovan na učinku.

Disciplinski mehanizmi u policiji i nadzorni mehanizmi policije moraju da budu ojačani. Korupcija, nepotizam i političko uplitanje su i dalje pitanja koja su ozbiljan razlog za brigu. Potrebna je bolja raspodela odgovornosti između Policijskog inspektorata Kosova i Jedinice za policijske standarde. Novoimenovani vršilac dužnosti direktora Policijskog inspektorata Kosova mora da da svoj doprinos ovim naporima. Policija takođe mora da poboljša proces nabavki u cilju potpunog usaglašavanja sa važećim propisima.

Međunarodnu policijsku saradnju ometaju političke okolnosti koje sprečavaju da se Kosovo integriše u međunarodne i regionalne mehanizme saradnje. Razlog je za brigu to što policajci još uvek nisu ovlašćeni da hapse međunarodno tražena lica po osnovu Interpolovih poternica. EULEX i dalje ima važnu ulogu u olakšavanju razmene informacija, posebno sa Europolom.

Sve u svemu, Policija Kosova je dobro obavljala posao obezbeđivanja javne sigurnosti i bezbednosti, iako u teškim okolnostima. Oni su preuzeli povećane odgovornosti u više oblasti (npr. zaštita kulturnih objekata) i obavili su ih na profesionalan način. Ipak, kada je reč o istražnim kapacitetima, sposobnosti za borbu protiv organizovanog kriminala, korupcije ili bilo kog drugog složenog vida kriminala i korišćenju modernih alata i postupaka, Policija Kosova je i dalje u ranoj fazi razvoja.

4.3.5. *Borba protiv organizovanog kriminala i terorizma*

Ostvaren je ograničeni napredak u borbi protiv organizovanog kriminala. Usvojena je strategija za sprečavanje kriminala. Usvojen je zakon o sajber kriminalu koji je kompatibilan sa standardima EU. Imenovani su dodatni specijalni tužioci za slučajeve organizovanog kriminala. Kosovski specijalni tužioci su uključeni u istrage teških dela organizovanog i finansijskog kriminala i zastupali su Kancelariju specijalnog tužilaštva na suđenjima. U nekim slučajevima oni su radili u mešovitim timovima sa specijalnim tužiocima EULEX-a koji su takođe nezavisno obavljali svoja izvršna ovlašćenja. Eksperti iz Eurojust-a će posetiti Kosovo u narednim nedeljama. Ministarstvo pravde je usvojilo organizacionu strukturu agencije koja će se baviti zaplenjenom i konfiskovanom imovinom koja potiče iz kriminalnih aktivnosti. Takođe su izdvojena budžetska sredstva i imenovan je glavni izvršni službenik. Ipak, agencija tek treba da postane funkcionalna.

Kosovo takođe mora značajno da pojača svoje napore u borbi protiv organizovanog kriminala. Organizovane kriminalne mreže koje su aktivne na Kosovu uključene su u međunarodnu trgovinu drogom, krijumčarenje migranata, trgovinu ukradenim vozilima i vatrenim oružjem i u krijumčarenje cigareta. Ne postoji adekvatan sistem za nagrađivanje doušnika. Nepostojanje okvira za zaštitu svedoka i dalje koči aktivnosti u ovoj oblasti. Još uvek ne postoje mogućnosti za prisluškivanje mobilnih telefona jednog operatera za potrebe istraga. Policijskom direktoratu za borbu protiv organizovanog kriminala nedostaje oprema. Političko uplitanje i slaba saradnja unutar i između agencija ometa efikasnu borbu protiv organizovanog kriminala. Carinska služba i granična policija moraju da ojačaju svoje izvršne kapacitete. Na Kosovu ne postoji praćenje presuda u vezi sa organizovanim kriminalom. Ozbiljan razlog za brigu je taj što je spremnost kosovskih sudija i tužilaca da učestvuju, ili čak da vode sudske procese za slučajeve korupcije ili organizovanog kriminala ponekad paralizovana pretnjama upućenim njima samima ili njihovim porodicama.

Sve u svemu, potrebni su održivi naponi, podržani jasnom politikom voljom, u borbi protiv organizovanog kriminala, koji je i dalje veoma ozbiljan razlog za brigu i koji utiče na vladavinu prava i poslovno okruženje. Na severu Kosova, politička situacija i dalje ometa aktivnosti policije i pravosuđa.

Ostvaren je ograničen napredak u borbi protiv trgovine ljudima. Kosovo je i dalje mesto porekla, tranzita i odredišta žrtava trgovine ljudima za potrebe komercijalne seksualne eksploatacije. Međuministarska radna grupa je nastavila da se sastaje svakog meseca. Nedavno je Policija Kosova dobro reagovala na Interpolov zahtev u vezi slučaja trgovine ljudima. Obavljeno je više hapšenja u vezi sa slučajem krijumčarenja ljudi preko reke Tise. Usvojeni su minimalni standardi za pomoć žrtvama trgovine ljudima. Učinjeni su naporu u oblasti prevencije, sa informacionom kampanjom u obrazovnim institucijama i na graničnim prelazima, uključujući i aerodrom. Tokom perioda izveštavanja je nezavisno povećan broj osuđenih lica.

Ipak, broj identifikovanih žrtava trgovine ljudima je i dalje mali i ne odražava u potpunosti obim ovog fenomena, čak i ako je opao broj ljudi koji su bili žrtve trgovine ljudima u celom regionu. Većina žrtava su lokalne žene kojima se trguje za seksualne potrebe. Trgovina decom i eksploatacija za prisilno prosjačenje je sve veći problem. Kapaciteti kosovskih institucija za istraživanje, gonjenje, procesuiranje i kažnjavanje slučajeva trgovine ljudima moraju dodatno da budu ojačani. Nivo kažnjavanja počinitelaca nije uvek adekvatan. Bilo je više policijskih operacija i pretresa prostorija u toku perioda izveštavanja, ali su rezultati ograničeni. Regionalne policijske jedinice se i dalje suočavaju sa teškoćama u identifikaciji onih za koje se pretpostavlja da su žrtve. Postoje postupci koji omogućavaju žrtvama da daju anonimna svedočenja, ali je zastrašivanje svedoka i dalje ozbiljan problem, a zaštita svedoka ne postoji. U toku perioda izveštavanja samo nekoliko žrtava je svedočilo protiv trgovaca ljudima čije su žrtve bile. Korupciji u vezi sa slučajevima trgovine ljudima takođe treba posvetiti pažnju. Postoje neke sigurne kuće za žrtve trgovine ljudima, ali su reintegracione službe i dalje fragmentirane.

Sve u svemu, naporu Kosova u borbi protiv trgovine ljudima su u ranoj fazi i puno toga još mora da bude urađeno. Posebno je neefikasno sudsko gonjenje posle policijskih operacija, a počinioci moraju da dobiju odgovarajuće kazne. Kosovo mora da poboljša svoje aktivnosti za identifikaciju i pomoć svim žrtvama, uključujući lica koja se koriste za prinudan rad i prisilno prosjačenje.

Kosovo je ostvarilo određeni napredak u borbi protiv terorizma. Kapaciteti Antiterorističke jedinice Policije Kosova su povećani. Usvojen je zakon o pranju novca i finansiranju terorizma. Terorizam je uključen u nacionalnu bezbednosnu strategiju koja je usvojena u toku perioda izveštavanja. Ipak, operativni kapaciteti policije su i dalje niski, a ostvareno je samo nekoliko praktičnih rezultata.

Sve u svemu, Kosovo je i dalje u ranoj fazi kada se radi o spremnosti za borbu protiv terorizma na strateški način.

4.3.6. *Zaštita ličnih podataka*

Kosovo je ostvarilo ograničen napredak u zaštiti ličnih podataka. U aprilu je usvojen zakon o zaštiti ličnih podataka. Vlada je takođe imenovala članove nacionalne Agencije za zaštitu ličnih podataka. Ipak, Agencija još nije funkcionalna. Principi koje utvrđuje okvirni zakon zahtevaju dalje regulisanje, posebno u pogledu zaštite podataka u sektoru sprovođenja zakona. Osnivanje bezbednosnih i obaveštajnih organa i organa za sprovođenje zakona, kao i ažuriranje baze podataka nije bilo praćeno paralelnim merama za zaštitu ličnih podataka. Tek treba da bude sprovedena adekvatna revizija implikacija novog zakona po različite agencije u oblasti pravde i unutrašnjih poslova. Pojedinci na Kosovu nisu obavešteni o svojim pravima u pogledu zaštite njihovih ličnih podataka.

Sve u svemu, nepostojanje zaštite ličnih podataka na Kosovu je ozbiljan razlog za brigu. Postizanje adekvatne zaštite ličnih podataka je ključno da Kosovo unapredi svoju međunarodnu saradnju u oblasti pravde i unutrašnjih poslova. Kosovo još uvek mora da učini velike napore u oblasti zaštite ličnih podataka.

Statistički aneks

STATISTIČKI PODACI (14. oktobar 2010.)

Kosovo prema Rezoluciji Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244/99

Osnovni podaci	Napomena	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Stanovništvo (u hiljadama)		:	:	:	1 985	2 016	2 041	2 100	2 127	2 153	2 181p
Ukupna površina zemlje (km ²)		10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887

Nacionalni računi	Napomena	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Bruto domaći proizvod (BDP) (u milionima nacionalne valute)	1)	:	1 624	1 735e	1 797e	3 007e	3 068e	3 192e	3 434e	3 841e	3 902p
BDP (milion evra)	1)	:	1 624	1 735e	1 797e	3 007e	3 068e	3 192e	3 434e	3 841	3 902p
BDP (evra po glavi stanovnika)		:	:	:	905e	1473e	1 482e	1 520e	1 612e	1 784e	1 790p
BDP (u standardima kupovne moći (SKM) po glavi stanovnika)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
BDP po glavi stanovnika u SKM (EU-27 = 100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Stvarna stopa rasta BDP (stopa rasta obima BDP, nacionalna valuta, % promena u odnosu na prethodnu godinu)		:	:	1.2e	3.1e	:	:	:	:	:	:
Rast zaposlenosti (nacionalni računi, % promena u odnosu na prethodnu godinu)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Rast produktivnosti rada: rast BDP po zaposlenom licu (% promena u odnosu na prethodnu godinu)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Stvarni jedinični rast cene rada (nacionalni računi, % promena u odnosu na prethodnu godinu)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Produktivnost rada po zaposlenom licu (BDP u SKM po zaposlenom licu, EU-27 = 100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Bruto dodata vrednost iz glavnih sektora (%)											
Poljoprivreda i ribarstvo		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Industrija		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Izgradnja		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Usluge		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Ukupni rashodi za potrošnju, kao deo BDP (%)		:	163.1	151.6	147.5	109.7e	111.9e	111.5e	114.0e	112.8e	109.9p
Bruto fiksna formacija kapitala, kao deo BDP (%)	2)	:	40.7	34.5	29.3	19.4e	19.3e	20.6e	21.7e	24.4e	26.3
Promene u inventarima, kao deo BDP (%)		:	:	:	:	3.9	4.2	4.4	4.3e	4.1e	3.6
Izvoz roba i usluga, u odnosu na BDP GDP (%)		:	16.6	12.5e	10.4e	7.1e	7.0e	8.9e	10.4e	13.8e	15.5p
Uvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)		:	120.4	98.6e	87.1e	40.1e	42.5e	45.5e	50.3e	55.1e	55.4p

Industrija	Napomena	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Indeks obima industrijske proizvodnje (2000=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Stopa inflacije	Napomena	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Prosečna godišnja stopa inflacije (IPC, % promena u odnosu na prethodnu godinu)		:	:	-1.0	0.3	-0.8	-2.1	-1.5	2.8	12.4	9.7

	Napomena	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Bilans plaćanja											
Bilans plaćanja: tekući računi - ukupno (miliona evra)		:	228	-104	-204	-209	-248	-226	-331	-602	-642
Bilans plaćanja tekućih računa: trgovinski bilans (miliona evra)		:	-646	-890	-941	-983	-1 079	-1 173	-1 368	-1 668	-1 690
Bilans plaćanja tekućih računa : neto usluge (miliona evra)		:	10	-23	-14	-18	-8	29	51	82	172
Bilans plaćanja tekućih računa : neto prihod (miliona evra)		:	141	154	152	138	139	159	186	156	70
Bilans plaćanja tekućih računa : neto tekući transferi (miliona evra)		:	723	655	599	655	700	759	800	829	806
od čega su vladini transferi (miliona evra)		:	809	661	490	372	348	320	301	289	319
Neto direktne strane investicije (DSI) (miliona evra)		:	:	:	:	43	108	289	431	341	278
Direktne strane investicije (DSI) u inostranstvu (miliona evra)	3)	:	:	:	:	0	0	-6	-10	-25	-10
od čega DSI ekonomije iz izveštaja u EU-27 zemalja (miliona evra)		:	:	:	:	:	:	:	0	2	1
Direktne strane investicije (DSI) u ekonomiju iz izveštaja (miliona evra)	3)	:	:	:	:	43	108	295	441	366	288
od čega DSI EU-27 zemalja u ekonomiju iz izveštaja (miliona evra)		:	:	:	:	:	:	:	72	64	66

	Napomena	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Javne finansije											
Deficit/suficit centralne vlade, u odnosu na BDP (%)		:	:	8.4	2.2	2.7	:	:	:	:	:
Dug centralne vlade, u odnosu na BDP (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

	Napomena	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Finansijski indikatori											
Bruto strani dug cele ekonomije, u odnosu na GDP (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Bruto strani dug cele ekonomije, u odnosu na ukupan izvoz (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Ponuda novca: M1 (banknote, novčići, kratkoročni depoziti, miliona evra)	4)	761	971	998	891	713	572	:	:	:	:
Ponuda novca: M2 (M1 plus depoziti sa rokom dospeća do dve godine, miliona evra)	4)	761	1 096	1 126	1 111	1 128	1 092	:	:	:	:
Ponuda novca: M3 (M2 plus instrumenti koji se mogu prodati, miliona evra)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Ukupni krediti monetarnih finansijskih institucija rezidentima (konsolidovani) (miliona evra)		3	26	87	233	374	514	637	892	1 183	1 289
Kamatne stope: dnevna novčana stopa, godišnje (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Kamatna stopa na kredite (na godišnjem nivou), godišnje (%)	5)	:	:	:	:	14.7	14.4	14.5	14.6	14.8	14.1
Kamatna stopa na depozite (na godišnjem nivou), godišnje (%)	5)	:	:	:	:	2.8	2.9	3.0	3.3	4.2	4.0
Kurs evra: prosečan period - 1 euro = ... nacionalna valuta	1)	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
Efektivni kursni indeks (2000=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Vrednost rezervne aktive (uključujući zlato) (miliona evra)		62	296	337	423	311	278	356	647	670	501

	Napomena	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Spoljna trgovina											
Vrednost uvoza: sve robe, svi partneri (miliona evra)		:	:	:	:	1 050.4	1 180.0	1 314.6	1 576.1	1 930.0	1 933.8
Vrednost izvoza: sve robe, svi partneri (miliona evra)		:	:	:	:	56.6	48.9	81.7	147.3	196.4	165.3
Trgovinski bilans: sve robe, svi partneri (miliona evra)		:	:	:	:	-993.8	-1 131.1	-1 232.9	-1 428.8	-1 733.6	-1 768.5
Uslovi trgovine (indeks cena izvoza /indeks cena uvoza)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Udeo izvoza u EU-27 zemalja u vrednosti ukupnog izvoza (%)		:	:	:	:	29.3	37.9	35.7	42.6	47.7	43.1
Udeo uvoza iz EU-27 zemalja u vrednosti ukupnog uvoza (%)		:	:	:	:	40.3	38.4	34.2	35.2	36.2	39.0

	Napomena	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Demografija											
Stopa prirodnog rasta: prirodna promena (rođeni minus umrli) (na 1000 stanovnika)		:	:	:	12.8	14.1	14.5	12.6	12.4	12.7	12.5
Stopa smrtnosti novorođenčadi: smrtnost dece mlađe od godinu dana na 1000 živorođene dece		:	:	11.2	15.1	11.8	9.6	12.7	11.1	9.8e	8.4p
Očekivano trajanje života po rođenju: muškarci (godine)		:	:	:	67.0	:	:	:	:	:	:
Očekivano trajanje života po rođenju: žene (godine)		:	:	:	71.0	:	:	:	:	:	:

	Napomena	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Tržište rada											
Stopa ekonomske aktivnosti (15-64): udeo stanovništva starosti od 15-64 koje je ekonomski aktivno (%)		:	45.6	52.8	50.3	46.2	49.2	52.3	46.8	46.2	48.1
Stopa zaposlenosti (15-64): udeo stanovništva starosti od 15-64 koje je zaposleno (%)		:	19.6	23.8	25.3	27.7	28.5	28.7	26.2	24.1	26.1
Stopa zaposlenosti muškarci (15-64) (%)		:	31.1	39.4	42.8	46.4	45.8	46.1	40.1	37.7	39.7
Stopa zaposlenosti žene (15-64) (%)		:	8.1	8.8	8.3	9.9	11.7	11.8	12.7	10.5	12.5
Stopa zaposlenosti starijih radnika (55-64): udeo stanovništva starosti od 55-64 koje je zaposleno (%)		:	16.7	18.4	20.1	23.9	25.2	26.3	24.6	23.8	27.9
Zaposlenost po glavnim sektorima (%)											
Poljoprivreda		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Industrija		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Izgradnja		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Usluge		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Stopa nezaposlenosti: udeo radne snage koja je nezaposlena (%)		:	57.1	55.0	49.7	39.7	41.4	44.9	43.6	47.5	45.4
Udeo muške radne snage koja je nezaposlena (%)		:	51.8	45.2	40.3	31.5	32.9	34.6	38.5	42.7	40.7
Udeo ženske radne snage koja je nezaposlena (%)		:	69.9	74.5	71.9	60.7	60.5	61.6	55.2	59.6	56.4
Stopa nezaposlenosti lica mlađih od 25 godina: udeo radne snage mlađe od 25 godina koja je nezaposlena (%)		:	80.0	77.7	74.9	66.5	70.5	75.5	70.0	73.0	73.0
Stopa dugotrajne nezaposlenosti: udeo radne snage koja je nezaposlena 12 i više meseci (%)		:	47.6	47.3	42.7	34.9	34.7	41.1	37.1	38.9	37.1

	Napomena	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Društvena kohezija											
Prosečna nominalna mesečna plata i nadnica (nacionalna valuta)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Indeks stvarnih plata i nadnica (indeks nominalnih plata i nadnica podeljen sa IPC) (2000=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Prekid školovanja – udeo stanovništva starosti od 18-24 godina koje ima završenu najmanje srednju školu i ne pohađa dalje obrazovanje ili obuku (%)		:	5 304.0	5 005.0	:	3 011.0	2 988.0	2 195.0	2 124.0	2 530.0	:

	Napomena	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Životni standard											
Broj putničkih automobila na 1000 stanovnika		:	:	:	:	:	50.2	69.9	68.7	74.1	:
Broj pretplatnika usluga mobilne telefonije na 1000 stanovnika		:	:	:	158.7	169.5	:	:	:	376.2	369.1

	Napomena	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Infrastruktura											
Gustina železničke mreže (linije u funkciji, po 1000 km ²)		:	:	:	:	39.5	:	:	:	:	:
Dužina autoputeva (u hiljadama km)		:	:	:	:	:	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

	Napomena	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Inovacije i istraživanje											
Rashodi na ljudske resurse (javni rashodi za obrazovanje u % BDP)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Bruto domaći troškovi za istraživanje i razvoj u % BDP		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Procenat domaćinstava koja imaju pristup internetu u kući (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

	Napomena	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Životna sredina											
Emisija gasova koji izazivaju efekat staklene bašte, ekvivalent CO2 (tona, 1990=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Energetski intenzitet ekonomije (kg ekvivalenta nafte po 1000 evra BDP)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Električna energija proizvedena iz obnovljivih izvora u % ukupne potrošnje električne energije		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Udeo drumskog transporta u ukupnom unutrašnjem teretnom transportu (% tona-km)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

	Napomena	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Energija											
Primarna proizvodnja svih energetskih proizvoda (hiljada TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Primarna proizvodnja sirove nafte (hiljada TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Primarna proizvodnja antracita i lignita (hiljada TOE)	6)	:	:	3 853	4 507	3 944	4 455	4 553	4 681	5 466	7 842
Primarna proizvodnja prirodnog gasa (hiljada TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Neto uvoz svih energetskih proizvoda (hiljada TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Bruto unutrašnja potrošnja energije (hiljada TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Proizvodnja električne energije (hiljada GWh)		:	:	3.2	3.2	3.5	4.0	4.0	4.3	:	5.3

	Napomena	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Poljoprivreda											
Indeks obima poljoprivredne proizvodnje roba i usluga (proizvođačke cene, prethodna godina=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Ukupna obrađiva poljoprivredna površina (hiljada hektara)		:	539	:	:	:	:	:	:	:	:
Stočni fond: goveda (hiljada grla, kraj perioda)		289	347	319	:	335	352	382	322	342e	:
Stočni fond: svinje (hiljada grla, kraj perioda)		59	75	110	:	55	47	68	40	27e	:
Stočni fond: ovce i koze (hiljada grla, kraj perioda)		193	230	116	:	106	152	113	152	180e	:
Proizvodnja i iskoristivost mleka na farmama (ukupna količina mleka, hiljada tona)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Proizvodnja useva: žitarice (uključujući i pirinač) (hiljada tona, požnjevena proizvodnja)		:	459	396	:	408	441	392	295	438e	:
Proizvodnja useva: šećerna repa (hiljada tona, požnjevena proizvodnja)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Proizvodnja useva: povrće (hiljada tona, požnjevena proizvodnja)		:	169	135	:	150	159	172	117	177e	:

: = nije na raspolaganju

p = privremena vrednost

e = procenjena vrednost

1) Ne postoji zvanična nacionalna valuta. Evro je valuta u upotrebi.

2) Investicije: uključujući donatorski sektor, centralna vlada, privatne investicije (stanovanje i drugo).

- 3) Korištene su konvencije o označavanju bilansa plaćanja. Za spoljne DSI znak minus znači da su investicije u inostranstvu od strane ekonomije iz izveštaja premašile negativne investicije u istom periodu, dok broj bez minusa znači da su negativne investicije (povlačenje kapitala) bile veće od pozitivnih investicija. Za DSI u ekonomiju iz izveštaja broj bez minusa znači da su investicije u ekonomiju iz izveštaja premašile negativne investicije, dok znak minus znači da su negativne investicije bile veće od pozitivnih.
- 4) U 2000. godini, bankarski sektor na Kosovu bio je u početnoj fazi svog uspostavljanja. Stoga, svi depoziti u komercijalnim bankama u nekom trenutku bili su prenosivi.
- 5) Od januara 2008. godine, kamatna stopa na kredite uključuje naknadu za isplatu koju naplaćuju banke.
- 6) Podaci su dobijeni od Kosovske energetske kompanije (KEK).